

Літаратурная Мастацтва

Год выдання 39-ы

№ 65 (2526)

ПЯТНІЦА

25

снежня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

НАСУСТРАЧ
ПАРТЫЙНАМУ З'ЕЗДУ

стар. 3

БЕЛАРУСКАЯ ДРАМАТУРГІЯ.
ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ

стар. 4

ПАРТЫЗАНСКАЕ
ВОЗЕРА ПАЛІК.

УРЫВАК З КНІГІ

стар. 6

ЖЫВЕ НА ГРОДЗЕНШЧЫНЕ
ЭНТУЗІЯСТ

стар. 7

Пісьменніцкая грамадскасць
Масквы абмяроўвае
часопіс «МАЛАДОСЦЬ»

стар. 8.

СПРАВАЗДАЧА МАСТАКА—
ЯГО ТВОРЧАСЦЬ

стар. 9

СЁННЯ НА СЦЭНАХ
ТЭАТРАЎ

стар. 10—11

НОВАЕ АПАВЯДАННЕ
Алесь НАУРОЦКАГА

стар. 12.

СПАДЧЫНА КУЛЬТУРНАЯ—
СПАДЧЫНА АГУЛЬНАРОДНАЯ

стар. 14—15

Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

ЧУЕШ—СПЕЎ ЦЫМБАЛЬНЫ!

ЧАРОУНЫ інструмент. Ён можа перадаць усе хваляванні чалавечага сэрца. Маляўнічы, тонкі, празрысты — за-слушаешся!..

Гавораць, што сорак гадоў у мастацтве — гэта ўзрост прафесійнай сталасці, творчай энергіі і яснага разумення мэты. Гэтыя якасці ў поўнай меры ўласцівы выдатнаму калектыву Дзяржаўнага народнага аркестра БССР, які заваяваў любоў і прызнанне як у нашай краіне, так і за яе межамі.

Людзі старэйшага пакалення добра памятаюць першыя крокі нашых цымбалістаў, якія аб'ядналіся спачатку ў ансамбль, потым у аркестр, а пазней — у вялікі калектыв. Людзі сярэдняга ўзросту памятаюць поспех аркестра ў Маскве ў 1957 годзе, калі ён атрымаў званне лаўрэата Усе-саюзнага конкурсу і быў узнагароджаны Дыпламам першай ступені і Залатым медалем. А колькі асалоды прынеслі аматарам народнай і класічнай музыкі канцэрты апошніх гадоў!

За тое, што цымбалы, якія калісьці гучалі толькі на вясковых вечарынках, ператварыліся ў канцэртны інструмент з вялікімі тэхнічнымі і мастацкімі магчымасцямі, за адданасць сваёй справе і высокае прафесійнае майстэрства, за

шчырую спагаду і ўвагу да маладых калег сёння хочацца ад сэрца падзякаваць нязменнаму мастацкаму кіраўніку калектыву, народнаму артысту СССР, прафесару Іосіфу Жыновічу — выдатнаму музыканту, педагогу, чалавеку.

Юбілейны канцэрт, які адбыўся 20 снежня ў канцэртнай зале філармоніі, яшчэ раз пераканаў нас у неабмежаванасці творчых магчымасцей слаўтага калектыву. Чароўныя мелодыі беларускіх народных песень у апрацоўцы І. Жыновіча чаргаваліся з шэдэўрамі рускай і замежнай класікі («У манастыры» А. Барадзіна, «Танец скамарохаў» П. Чайкоўскага, уверцюра да оперы «Шаўковая лесвіца» Дж. Расіні, «Балеро» М. Раўеля). У канцэрце прынялі ўдзел народныя артысты СССР Тамара Ніжнікава і Іван Пятроў, заслужаны артыст БССР Венямін Бурковіч, лаўрэат Усе-саюзнага конкурсу вакалістаў Інэса Адзінцова, дырыжор Вальтэр Мнацаканаў. Цяжка вылучыць што-небудзь адно з багатай і разнастайнай праграмы. Застаецца толькі дадаць, што кожны нумар надзвычай гарача і сардэчна прымаў слухачы, якія да адказу запоўнілі канцэртную залу філармоніі.

Мікола ПРАШКО.

— лаўрэат Усеаюзнага агляду музыкантаў-выканаўцаў.

ДА НОВЫХ ПЕРАМОГ, ДА НОВЫХ ВЯРШЫНЫ!

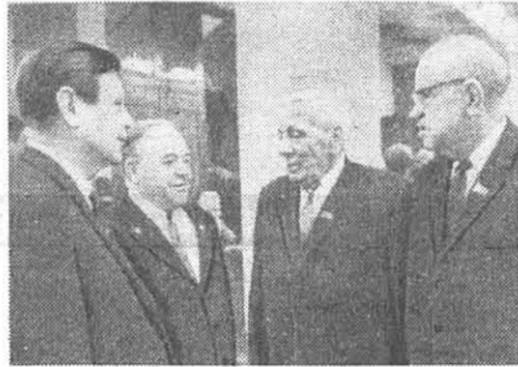
Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» папрасіў дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, старшыню праўдлення Саюза кампазітараў рэспублікі, народнага артыста СССР Р. Шырму расказаць, чым была адметная дзевятая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР сёмага склікання, якая ўчора закончыла сваю работу.

— Гэтая сесія, — гаворыць Рыгор Раманавіч Шырма, — праходзіла на рубяжы двух пяцігодкаў. Зараз календар адлічвае апошнія дні сямідзесятага года, ленинскага года, апошняга года пяцігодкі. З пачаткам законнага году мы аглядаем пройдзены шлях. Зроблена нямаля. Ёсць чым ганарыцца, ёсць чаму радавацца. Працоўныя Беларусі рапартавалі аб дэ-тэрміновым выкананні пяцігадовага плана па многіх важных паказ-

чыках развіцця народнай гаспадаркі.

Ёсць пэўныя здабыткі і ў работніцкай культурнага фронту, якія ўвесь свой талент, увесь запал сваіх сэрцаў аддаюць справе будаўніцтва камунізму. Я б мог назваць дзесяткі новых высокамастацкіх твораў літаратуры, музыкі, кіно, тэатральнага мастацтва, якія з'явіліся ў апошнія гады, былі гора, з удзячнасцю прыняты народам.

Жыццё не стаіць на месцы. Наперадзе новыя справы. Два дні дэпутаты Вярхоўнага Савета рэспублікі абмяркоўвалі даклады старшыні Дзяржплана П. Коханова аб народнагаспадарчым плане на 1971 год і міністра фінансаў В. Шацкі аб бюджэце на будучы год. Народнагаспадарчы план рэспублікі на 1971 год з'яўляецца састаўной часткай дзевятга пяцігадовага

У перапынку паміж пасяджэннямі сесіі Вярхоўнага Савета БССР. Дэпутаты М. Тани, А. Бембель, М. Лынькоў і К. Краліва.

Фота Ул. КИТАСА.

плана на 1971—1975 гады, які зараз распрацоўваецца.

Мне хочацца адзначыць сапраўды дзельную атмасферу, у якой праходзіла работа сесіі. І даклады, і выступленні дэпутатаў былі канкрэтнымі, прыкладнымі. З большавіцкай прамай гаварылася і аб памылках, праліках, якія

яшчэ маюць месца, гаварылася з гараі зацікаўленасцю, гарачым жаданнем выправіць іх, зрабіць усё як мага лепей.

Учора сесія прыняла законы аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі і аб Дзяржаўным бюджэце БССР на 1971 год, год XXIV з'езда КПСС.

У ТОЙ ДЗЕНЬ у музеі Янкі Купалы позна свяціліся вокны і гучала музыка. Сюды сабраліся госці: кампазітары, мастацтвазнаўцы, спевакі, акцёры, і проста наведвальнікі. Сабраліся, каб цёплым словам, вершам, песняй успомніць народнага песняра.

Нехта сказаў, што па колькасці паэтычных радкоў, пакладзеных на музыку, Купала ўваж-

КУПАЛАВА ПЕСНЯ

дзіць у першы дзесятак сусветна вядомых паэ-
даў.

У сялянскай хаце, дзе нарадзіўся будучы паэт, часта гучала музыка. Спявалі народныя песні маці і сёстры Івана Дамінікавіча. Граў на жалейцы сам Янка. Мо таму і назваў ён свой першы паэтычны зборнік — «Жалейка». Пра ўсё гэта расказаў вучоны сакратар музея, мастацтвазнаўца А. Есакоў.

Аб багатай песеннай спадчыне паэта, невідчэрнай крыніцы яго творчасці для маладых кампазітараў гаварыў Р. Шырма. Кампазітары А. Багатыроў, Д. Лукас падзяліліся сваімі ўспамінамі аб сустрэчах з паэтам, Рамансы, песні беларускіх кампазітараў на словы Купалы выка-

налі народная артыстка СССР Г. Ніжнікава, народны артыст БССР Л. Бражнік, заслужаны артыст БССР В. Кірычэнка і артыстка Г. Геліна. Вершы Янкі Купалы прачытаў артыст А. Лабанок.

Такая цёплая ввечерняя сустрэча музычных дзеячоў у гасцінным доме паэта адбылася першы раз, але, трэба думаць, не апошні. Бо гаспадарам дома ёсць чым парадаваць. Каля тысячы музычных твораў, напісаных на вершы Я. Купалы ў выкананні вядомых спевакоў, сабраіны супрацоўнікамі музея. Такія сустрэчы павінны стаць традыцыйнымі, тым больш, што ўлетку 1972 года Беларусь будзе адзначаць юбілей свайго песняра — дзевяностагоддзе з дня яго нараджэння.

А ў той вечар не было юбілею, не было сцяны, не было занавеса. Быў сярэбрыскі вечар, амаль такі мог бы адбыцца пры жыцці паэта. Выконваліся рамансы, чыталіся вершы, гаварылася пра талент паэтычны і талент быць чалавекам, якім шчодро валодаў дзядзька Купала.

А са сцяны глядзеў Купала. Ён сядзеў, ля стала, за шклянкай чаю, і вочы яго былі летучыя, і была ў іх ледзь прыкметная далікатная ўсмешка (мабыць, так слухаў паэт свае творы). Купала глядзеў з карціны і нібы казаў:

Давай жа пець песні
З усёй грудзі поўнай...

ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКАМУ — 25

У тэатры імя Янкі Купалы ў гэты вечар было многа радасных сустрэч. На ўрачыстасць, прысвечаную 25-годдзю Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, прыехалі яго былыя выхаванцы — артысты, рэжысёры, мастаки, прыйшлі прадстаўнікі грамадскасці сталіцы.

У прэзідыуме ўрачыстасці сходу сакратар ЦК КПБ С. Пілатовіч, намеснік старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Клімаў, намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Н. Сняжкоў, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ А. Караткевіч і С. Марцэлеў, прафесары і выкладчыкі інстытута, кіраўнікі творчых саюзаў рэспублікі, прадстаўнікі партыйных, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый рэспублікі.

Намеснік старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Клімаў уручыў інстытуту Ганаровую грамоту Вярхоўнага Савета БССР, якой інстытут узнагароджаны за дасягнутыя поспехі ў падрыхтоўцы кадры тэатральнага і вышэйшага мастацтва.

З дакладам выступіла рэктар інстытута, нандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт Э. Герасімовіч. Са словамі прывітання да юбіляра звярнуліся

міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі М. Мляшкоў, намеснік міністра культуры БССР А. Ваніці, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамына, намеснік старшыні праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання У. Стэльмах, галоўны рэжысёр Беларускага тэлебачання У. Станкевіч, адна з першых выпускніц інстытута, артыстка Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра Р. Саналова, сакратар Першамайскага райкома партыі Мінска М. Андрасовіч. Юбіляра віншавалі выхаванцы інстытута — артысты Брэсцкага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі, Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя М. Горькага, рэспубліканскага тэатра лялек, прадстаўнікі вышэйшых навучальных устаноў сталіцы, прамысловых і сельскагаспадарчых прадпрыемстваў і інш.

На вечары былі зачытаны віншавальныя тэлеграмы, якія прыйшлі ў адрас інстытута.

Вечар скончыўся тэатралізаваным прывітаннем, у якім прынялі ўдзел студэнты інстытута і акцёры тэатраў рэспублікі.

ВЫНІКІ КОНКУРСУ

Падведзены вынікі конкурсу на лепшае апавяданне аб нашым сучасніку, які быў абвешчаны СП БССР і прысвечаны XXIV з'езду КПСС.

Першая прэмія ў суме 300 рублёў прысуджана Ул. Паўлаву за апавяданне «Бацка».

Дзве другія прэміі па 200 рублёў кожная — Я. Васіленку за апавяданне «Звычайная ноч» і П. Кавалева за апавяданне «Дзесяць рублёў новымі».

Дзве трэція прэміі па 150 рублёў кожная — А. Дзятлаву за апавяданне «Двое ўначы» і Л. Гаўрылікіну за апавяданне «Аварыя».

ЧАСОПІС «ФРАНЦЫЯ — СССР» РАСКАЖА ПРА МІНСК

Рэнэ Дзюшэ (другі злева) у Саюзе пісьменнікаў БССР.

Фота Ул. КРУКА.

Днямі ў сталіцы нашай рэспублікі гасціў французскі журналіст з часопіса «Францыя—СССР» Рэнэ Дзюшэ, Француз-

скага гасця прывёў да нас журналісцкі ілюстратар — ён рыхтуе нумар часопіса, які будзе прысвечаны

чым нашаму роднаму Мінску.

Госць з Францыі наведаў Саюз пісьменнікаў рэспублікі. Рэнэ Дзюшэ чалавек з маладым, студэнцкім абліччам, былы трынар. Ён папрасіў называць яго проста «нама», завязалася цікавая, ажыўленая гутарка.

Сакратар праўлення СП БССР Янка Брыль пазнаёміў гасця з грамадскім жыццём пісьменнікаў Беларусі, з нашымі перакладамі твораў французскай літаратуры.

Госць зацікавіўся перакладам Юркі Гаўрука малавядомай п'есы В. Гюго «Тысяча франкаў узнагароды», якая ўпершыню ў Савецкім Саюзе была пастаўлена ў тэатры імя Янкі Купалы, а таксама яго перакладамі з Мальера, Маруа, Стыля, французскіх паэ-
таў.

З французскім гасцем а цікавае гутарку Ана-

толь Вярцінскі, які піша паэму пра генерала Валерыя Урублеўскага — беларуса, удзельніка паўстання 1863 года, аднаго з ваенных кіраўніоў Парыжскай камуны.

У шчырай, таварыскай гутарцы прылі ўдзел Алякс Бацька, сакратары праўлення СП БССР Іван Мелея (ён жа з'яўляецца старшынёй Беларускага аддзялення таварыства «СССР — Францыя») і Мікола Ткачоў, а таксама рэфрэнт Беларускага таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі С. Раманав.

Мне, прызнаюся, прыемна было падарыць нашаму гасцю свае пераклады французскіх кніг «Краіна паэзіі» і «Маленькі прынц» Экзюперы, пазнаёміць яго, як гучыць на беларускай мове Апанэр.

Эдзі АГНЯЦЕВ.

НАСТАЎНІК, Выхавай Вучня!..

«Горкаму пісала Расія — старая і маладая, пісаў Савецкі Саюз», — адзначае К. Федзін.

«Колькі ён аддаў працы на лісты, у якіх з уласцівай яму ўвагай падрабязна аналізаваў раманы, апавесці, апавяданні, нарысы, пазмы, вершы, п'есы, то захапляючыся свежасцю напісанага, то радуючыся з'яўленню новага таленавітага твора», — прыгадвае М. Ціханав.

«Мне прыходзіць прачытваць не менш 40 рукапісаў у месяц і кожны дзень пісаць тры, пяць, сем лістоў... Пісем атрымліваю паўсотні — у сярэднім, штодзённа...», — гэта прызнанні самога Горкага.

А як клапаціліся Янка Купала і Якуб Колас аб творчым росце маладых беларускіх пісьменнікаў, творы якіх сёння вядомы далёка за межамі нашай рэспублікі!

«У 1928 годзе выйшла першая мая кніжка вершаў «Крокі». «Хрысцілі» яе Я. Купала і Ц. Гартны», — піша ў сваіх успамінах М. Лужанін...

«Назаўсёды ўдзячны я Кузьму Чорнаму, Аркадзію Куляшаву і Рыгору Мурашку за іх вельмі падрабязныя і змястоўныя адказы на мае вучнёўскія апавяданні і вершы», — прызнаецца М. Аўрамчык...

Менавіта на пачатку творчага шляху малады пісьменнік адчувае вялікую патрэбу ў падтрымцы і дапамозе вопытных літаратараў. Выступаючы як настаўнікі і выхаванцы маладой літаратурнай змены, старэйшыя пісьменнікі ўтрымліваюць маладых ад памылак, пазбаўляюць іх цяжкасцей, якія перанеслі самі, авалодаваючы літаратурным майстэрствам, і ў той жа час узбагачаюцца веданнем новага, што нясе маладая плынь у літаратуру.

Выпрацаваліся ўжо шматлікія формы творчай садружнасці пісьменнікаў старэйшага пакалення з літаратурнай моладдзю. Гэта, перш за ўсё, творчыя нарады, семінары, што рэгулярна праводзіць Саюз пісьменнікаў, шчытэаркі і ўзвешчаныя перапіскі. За апошні час шырокае распаўсюджанне знайшла і такая форма творчай дапамогі, як рэдагаванне на грамадскіх асновах першых кніг маладых літаратараў вядомымі пісьменнікамі.

Літаратурны дэбют... Паспех яго вызначаецца перш за ўсё тым, ці зможа малады пісьменнік выявіць перад чытачом асаблівасці свайго таленту, ці адпавядаюць яго творы ідэйна-мастацкім запатрабаванням сучаснікаў. Няўдачы прыгнятаюць слабага духам мастака і шмат чаму вучаць мастака, які са зробленага робіць неабходныя высновы. І як добра, калі ў цяжкую хвіліну ён адчуе сабраўскую падтрымку свайго старэйшага таварыша.

За апошнія два-тры гады выйшла з друку каля трыццаці першых кніжак маладых паэтаў, празаікаў і крытыкаў. Зразумела, не ўсе яны вызначаліся высокімі мастацкімі якасцямі, але за кожнай з іх — малады творца. Першая кніжка — гэта падзея ў жыцці аўтара, яна апавядае аб нараджэнні новага таленту. І шкада, што гэтыя літаратурныя дэбюты часам не заўважаюцца старэйшымі таварышамі па пяры. Бадай, можна прыгадаць за апошні час толькі два выпадкі, калі першыя кнігі маладых былі заўважаны і выклікалі цікавае гаворку. Не стрымаліся, каб не адгукнуцца на першую кніжку А. Кудраўца «На зялёнай дарозе» Янка Брыль і Сяргей Грахоўскі на першы паэтычны зборнік Л. Дайнекі.

Выхаванне маладой змены менш за ўсё паддаецца «калектыўнаму» вырошчванню таленавітай моладзі, гэта складаны і працяглы працэс дзяўлення творчых магчымасцей у кожнай таленавітай індывідуальнасці.

Безумоўна, мастацтва не мае рэцэптаў. Пісьменнік вышуквае і рэалізуе сваю задуму працы і талентам, абіраючыся на класічныя здабыткі мінулага. Аднак, калі рэцэпты не існуюць, дык у той жа час, бяспрэчна, існуюць такія прынцыпы і прыёмы творчасці, знаёмства з якімі істотна палегчае працу пісьменніка.

За апошнія гады ў нашай літаратуры смялей і званчэй загучалі галасы маладых. Ім, маладым пісьменнікам, нестасе часам грунтоўнага ведання жыццёвых працэсаў з усімі іх складанасцямі і супярэчнасцямі, нестасе таксама майстэрства, каб пэўнай адлюстроўваць навакольны свет у сваёй творчасці. Але ў большасці іхніх твораў ужо зараз заўважаецца схільнасць да глыбокага асэнсавання рэчаіснасці, імкненне па-свойму адлюстроўваць жыццё.

Няхай жа стракатая і супярэчлівая карціна творчых пошукаў і блуканняў маладых і нада-лей не застаецца па-за ўвагай пісьменнікаў старэйшага пакалення.

Творчы шлях сапраўднага майстра мастацтва — гэта перш за ўсё шлях няспыннага развіцця. Як падкрэсліваў А. Блок, першай і галоўнай прыкметай таго, што пэўны пісьменнік не ёсць велічыня выпадковая і часовая, — з'яўляецца ў ім адчуванне шляху. У працэсе развіцця пісьменніка раскрываюцца перад ім новыя бакі рэчаіснасці і разам з тым новыя, дагэтуль неведомыя яму самому, асаблівасці яго творчага метаду.

Сапраўдны мастак няспынна шукае, узбагачаецца. Дапамагчы яму, падтрымаць яго на бясконцай дарозе творчых пошукаў, — значыць клапаціцца пра будучыню нашай літаратуры. Настаўнік, выхавай вучня!..

СПАБОРНИЦТВА нашых тэатраў, канцэртных арганізацый, культурна-асветных устаноў за дастойную сустрэчу XXVII з'езда Кампарты Беларусі і XXIV з'езда КПСС мае адну вельмі характэрную асаблівасць: цяжка вызначыць самага першага ініцыятара гэтага спаборніцтва. Зарадзілася яно ў многіх месцах адразу, масава і за кароткі час ахапіла ўсе ўстановы культуры, усе куткі рэспублікі. Сёння ўжо надзвычай цяжка пералічыць усе мерапрыемствы, накіраваныя на тое, каб дастойна сустрэць гэтыя знамянальныя даты. Паўсюдна быў скарыстаны вялікі вопыт работы, накоплены ў час падрыхтоўкі да пяцідзесяцігоддзя рэспублікі і стагоддзя з дня нараджэння Ільіча, у час святкавання гэтых юбілеяў.

Усе тэатры і канцэртныя арганізацыі абнавілі свае рэпертуарныя планы, уключылі ў іх рад твораў рускай, савецкай і беларускай класікі, найноўшыя творы нашых драматургаў, паэтаў, кампазітараў. У тэатры оперы і балета нядарна адбылася прэм'ера новай беларускай оперы Ю. Семіянакі на лібрэта А. Бачылы «Зорка Венера». Спектакль, нягледзячы на некаторыя недапрацоўкі, атрымаўся яркі і хваляючы. Зараз тэатр-узмоцнена рыхтуецца да адказнай гастрольнай паездкі ў Маскву, аднаўляе рад старых спектакляў, ставіць апошняю оперу М. Рымскага-Корсакава «Залаты пейіт», рыхтуе вялікую канцэртную праграму. Тэатры імя Я. Коласа і Я. Купалы нядарна парадавалі глядачоў двума прэм'ерамі — спектаклямі «Трыбунал» і «Амністыя» на п'есах А. Макаёнка і М. Матукоўскага. Рыхтуецца спектакль па п'есе А. Дзялендзіка «Начное дзюжурства», уключана ў рэпертуар «Залатая карэта» Л. Ляонава. З найбольш значных твораў, уключаных у рэпертуар іншымі тэатрамі рэспублікі, «Трыбунал» А. Макаёнка ў тэатры імя Я. Коласа, «Разгром» І. Прута і М. Захарова ў Рускім драматычным тэатры, «Несцерка» В. Вольскага ў тэатры юнага глядача, «Трэцяя варта» Г. Капралава і С. Туманова ў Брэсцкім тэатры імя ЛКСМБ, «Дні Турбіных» М. Булгака ў Гродзенскім, «Хлопец з нашага горада» К. Сіманова — у Магілёўскім абласных драматычных тэатрах.

Многія тэатры заключылі дагаворы на сацыялістычную садружнасць з калектывамі прадпрыемстваў, калгасаў і саўгасаў. 160 выездаў на сяло, што наможа вышэй планаванага паказчыку, зрабіў Віцебскі дзяржаўны драматычны тэатр імя Я. Коласа. На фабрыках і заводах, у калгасах і саўгасах рэжысёры і актёры сёлета правялі больш 120 сустрэч з працоўнымі, на якіх раскавалі аб творчым шляху свайго тэатра, чыталі лекцыі, паказвалі ўрэнкі са спектакляў. Плённую шэфскую дапамогу аказваюць калгасцы, народным тэатрам і драматычным калектывам Оршы, Багушэўска, Талачына і іншых гарадоў і пасёлкаў.

За апошні час некаторыя канцэртныя арганізацыі і эстрадныя калектывы,

асобныя выканаўцы сталі лаўрэатамі ўсесаюзных і міжнародных конкурсаў. Усе яны зараз рыхтуюць новыя праграмы.

У Дзяржаўнай філармоніі БССР, праводзіцца зараз унутраны конкурс на лепшую праграму. Сімфанічны аркестр будзе праводзіць тыдзень сімфанічных прэм'ер рускай і савецкай музычнай класікі. Арганізоўваюцца цыклы лекцый, прысвечаныя беларускай песні. Сіламі філармоніі ў новым годзе будзе паказана на сцэне чвэрць больш канцэртаў, чым сёлета. З калгасамі заключаюцца зараз дагаворы на рэгулярнае абслугоўванне. Ствараюцца зараз спецыяльныя брыгады са спева-

га мастацтва праходзяць у Мінскай вобласці, агляд сельскай мастацкай самадзейнасці — у Брэсцкай. На Брэсцкім праводзіцца і шмат іншых мерапрыемстваў, як, напрыклад, справаздачы калгасаў у райцэнтры аб сваіх гаспадарчых і культурных дасягненнях, справаздачы прадпрыемстваў у падшэфных калгасах. Пачалася падрыхтоўка да святкавання 30-годдзя гераічнай абароны Брэсцкай крэпасці.

Гродзенскае абласное ўпраўленне культуры сумесна з абласцямі праводзіць конкурс на лепшы клуб і бібліятэку. Ідзе тут і фестываль народных калектываў. Актыўваюць сваю работу ў гэтыя дні і агітбрыга-

выступілі з паведамленнямі аб разгортванні прапаганды сельскагаспадарчых ведаў, аб стварэнні летанісаў і кіналетанісаў калгасаў. У калгасе «Зара» Карэліцкага раёна аматарскае кінастудыя стварыла ўжо тры стужкі з жыцця свайго арцэлі.

Узмацнілі сваю ўвагу да работы культасветустаноў партыйных, савецкіх, камсамольскіх і прафсаюзных арганізацый. У Брэсцкай вобласці ў пяці раёнах прайшлі пленумы райкомаў партыі, у сямі — сесіі раённых Саветаў, а ў снежні — пленум абласнога камітэта партыі. Усе яны былі прысвечаны паліпшэнню работы устаноў культуры.

Толькі за апошнія два гады ў рэспубліцы былі пабудаваны і ўведзены ў строй 562 новыя клубы і дамы культуры. Сотні клубаў будуецца зараз. Працягваецца ўпарадкаванне сеткі культасветустаноў. Многія клубы і бібліятэкі абсталяваюцца новай мэбляй, забяспечваюцца тэхнічнымі сродкамі, прымаюць больш культурны ўнутраны і знешні выгляд. Аднак сродкаў аўтаматызаванай і механізаванай апаратаў для чытання мікрафільмаў усё яшчэ ў бібліятэках мала, што значна тармазіць работу. Шмат недахопаў у афармленні Інтэр'ераў бібліятэчных і клубных устаноў. На калегіі падымалася пытанне аб тым, каб аб'явіць спецыяльны конкурс мастакоў на лепшы Інтэр'ер клуба, бібліятэкі сярод мастакоў рэспублікі, прыдзігнуць для афармлення сельскіх устаноў культуры студэнтаў тэатральна-мастацкага інстытута.

Раённыя і гарадскія дамы культуры пакуль што марудна ўключаюцца ў аб'яўлены Міністэрствам конкурс. Метадычная работа, дапамога сельскім культасветустановам вядзецца імі слаба. Каму, як не ім, як не гарадскім аддзелам культуры патрэбна даходзіць у сваёй рабоце да кожнага, нават самага аддаленага клуба, кожнай бібліятэкі, зрабіць усё, каб яны працавалі як мага больш актыўна.

На калегіі адзначалася, што нашым прафесіянальным і аматарскім калектывам патрэбна больш уключаць у свой рэпертуар твораў беларускіх аматараў, больш ствараць спецыяльных спектакляў для дзяцей і юнацтва.

З Інфармацыямі па калегіі выступілі начальнікі ўпраўленняў па справах мастацтва і ўпраўлення культасветустаноў М. Колас і Я. Сінельнікава, начальнікі Гомельскага, Гродзенскага, Віцебскага, Магілёўскага, Мінскага абласных упраўленняў культуры Э. Гладковіч, Г. Лыскоў, Г. Клёсана, П. Давыдаў, В. Васільеў, намеснік начальніка Брэсцкага абласнога ўпраўлення культуры М. Лукашук, дырэктары тэатра імя Я. Коласа і тэатра оперы і балета Г. Асвяцінскі і Г. Палівода, дырэктар філармоніі М. Шаўчук. На калегіі выступілі намеснік старшыні тэатральнага аб'яднання БССР Ул. Стэльмах, намеснік дырэктара Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна І. Санкова, начальнік планова-фінансавога аддзела міністраства В. Лявончыў, намеснік міністра культуры А. Ванішкі і Р. Мачулін, міністр культуры рэспублікі М. Міковіч.

Па абмеркаваным пытанні калегія прыняла разгорнутае рашэнне.

ЗДАБЫТКІ І ДУМЫ— ПАРТЫЙНАМУ ФОРУМУ

КАЛЕГІЯ МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ АБМЕРКАВАЛА СТАН ПАДРЫХОТКІ УСТАНОВ КУЛЬТУРЫ ДА З'ЕЗДА ПАРТЫІ

коў, чытальнікаў, інструменталістаў, прадстаўнікоў іншых жанраў. Апрача ўсяго ў сакавіку будзе праведзена справаздача майстроў мастацтваў краіны перад працоўнымі сяла. У рэспубліку прыедуць лепшыя калектывы і асобныя выканаўцы.

Усяго тэатрамі і канцэртнымі арганізацыямі сёлета зроблена 134 выезды на новабудуемы рэспублікі. Аднак на калегіі адзначалася, што «геаграфія» гэтых выездаў не зусім задавальняе, часам дзейнічае прынцып — дзе густа, а дзе пуста.

Усе музеі рэспублікі абнаўляюць свае экспазіцыі. Дзяржаўны мастацкі музей БССР арганізаваў цыклы лекцый «У. І. Ленін і Кастрычніцкая рэвалюцыя ў творчасці савецкіх мастакоў», «Вобразы рэвалюцыянераў і будаўнікоў камунізму ў творах савецкіх мастакоў», перасоўныя выстаўкі «Беларускія мастакі — новабудуемым рэспублікі». Да дня XXVII з'езда КП Беларусі адкрыецца рэспубліканская мастацкая выстаўка.

У культасветустановах рэспублікі зараз падводзяцца вынікі сацыялістычнага спаборніцтва працоўнай горада і вёскі ў пяцігоддзі. Гэтыя вынікі падводзяцца клубамі і бібліятэкамі сваімі сродкамі і метадамі: адлюстравваюцца ў нагляднай агітацыі, вусных часопісах, вечах працоўнай славы, тэатралізаваных рапартажах і г. д. У культасветустановах Магілёўшчыны асабліва папулярнымі сталі так званыя ленынскія трыбуны, трыбуны грамадскай думкі, камсамольскія тыдні, дні пасёлкаў, вуліц, калгасаў, якія носяць імя У. І. Леніна. На Гомельшчыне праводзіцца эстафета культуры — раённыя аддзелы культуры, клубныя ўстановы трымаюць справаздачу перад насельніцтвам аб праробленай рабоце. Святы народна-

ды. Кожная з іх мае ўжо новую праграму, прысвечаную з'ездам партыі. Арганізаваны аўтаклубы для абслугоўвання аддаленых брыгад і фермаў. Асабліва добра яны працуюць у Астравецкім раёне.

Вялікая работа па падрыхтоўцы да з'ездаў разгарнулася на Віцебшчыне. Прайшлі ўжо тут конкурс на лепшую гераічную і патрыстычную песню, агляд нагляднай агітацыі. Ідуць конкурсы на лепшую канцэртную праграму да XXIV з'езда КПСС, конкурс на лепшы музычны і мастацкі творы, прысвечаныя радзіме і партыі, агляд работ аматарскіх кінастудый. А агляд работы раённых і гарадскіх дамоў культуры пачаўся тут яшчэ раней, чым у рэспубліцы. Рыхтуецца фотавыстаўка «Нерадзілі 8-й пяцігодкі», праводзіцца тыдні гарадской культуры на сяле, усё актыўней працуюць так званыя агітпазды.

Паўсюдна абнавілі свой рэпертуар народныя калектывы, калектывы мастацкай самадзейнасці. У гэтыя дні нараджаецца многа новых фальклорна-этнографічных хораў і ансамбляў.

Як ніколі вялікая ўвага ўдзелена вучобе і перападрыхтоўцы культасветработнікаў. Адбыліся ўжо канферэнцыя кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці ў Мінску, рэспубліканскі семінар клубных і бібліятэчных работнікаў у Магілёве, праведзены шэраг абласных семінараў. Так у Гродна, на семінары метадыстаў раённых і гарадскіх дамоў культуры вывучаўся вопыт работы лепшых клубаў і метадычных кабінетаў. На абласных курсах па перападрыхтоўцы культасветработнікаў адбылася цікавая размова-дыскусія, як лепш падрыхтаваць да з'ездаў партыі. Прадстаўнікі Гродзенскага, Шчучынскага, Ашмянскага раёнаў

НАРАДЫ ТВОРЧАЙ МОЛАДЗІ

У МАГІЛЁВЕ

ДВА ДНІ ў Магілёве праходзіла абласная нарада-семінар творчай моладзі. Маладыя літаратары, мастакі, артысты — усёго больш за сто чалавек — сабраліся, каб пагаварыць аб тым, што іх хвалюе, чым яны жывуць і аб чым мараць, каб выслухаць думку старэйшых таварышаў пра свае першыя творчыя вопыты.

Пасля нарады я папраціў некаторых кіраўнікоў семінараў падзяліцца думкамі пра тое, як праходзіла творчая сустрэча моладзі, хто з маладых ім найбольш запомніўся. Вось што яны казалі.

Аляксей ПЫСІН:

— Рады, што не памыліўся ў сваім выхаванцы Аляксеі Міронаве, маладым паэце, які піша на рускай мове. У ягоных вершах няма мудрагельства, яны простыя і шчы-

рыя, свежыя і непасрэдна.

Янка СІПАКОЎ:

— Мы абмеркавалі першы больш трыццаці папярэдніх паэтаў. Сярод іх я хачу вылучыць Алясея Сяпёрава — вучня Ракавіцкай сярэдняй школы. Слаўгарадскага раёна, студэнтку педагогічнага тэхнікума Ніну Немчанка і Яўгенію Мільчэўскую з Бабруйска. Хоць яна спадзяецца, што іх першыя спробы пярэ з цягам часу прынясуць плён.

Мікола ЛОБАН:

— Шчыра парадаваў мяне Георгі Барысаў з Быхава. Яго апавяданні варты, мне думецца, увагі рэспубліканскага друку. Шкада, што семінар-нарада працягвалася толькі два дні — за гэты час нельга было падрабязна пагаварыць, усебакова абмеркаваць — усе

творы, якія прывезлі з сабой пачаткоўцы Магілёўшчыны.

Сямён ГЕРУС:

— Мяне радуе творчасць маладых мастакоў Магілёўскай вобласці. Падкупляе сваёй свежасцю серыя карцін «Думка пра зямлю» Уладзіміра Самачорнава. На сапраўдным прафесіянальным узроўні выканана інкрустацыя У. Нікіфарова «Слова аб палку Ігаравым». Увогуле ў вобласці — значныя мастацкія сілы. Больш дзвюццаці выпускнікоў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных устаноў працуюць у Магілёўскай і Бабруйскай майстэрнях мастацкага фонду. Моладзь сумесна са старэйшымі мастакамі зрабіла за апошнія гады нямала...

Абласная нарада-семінар творчай моладзі вобласці прайшла цікава. Яна прынясе несумненную карысць маладым літаратарам, мастакам, акцёрам.

К. МІХАЙЛАЎ.

У БРЭСЦЕ

ЗА АПОШНІЯ гады на Брэсцкім вырасла новая плеяда таленавітых паэтаў і празаікаў. Маладыя літаратары паспяхова за сваёй вопыт майстроў старэйшага пакалення, творча пераймаюць і развіваюць лепшыя традыцыі айчынай літаратуры, якая стала неад'емным набыткам духоўнага жыцця нашага народа.

На нарадзе маладых, якая праходзіла нядарна па ініцыятыве праўлення Саюза пісьменнікаў БССР у Брэсце, называліся імямі Міхася Рудкоўскага, Яўгенія Янішчыцы, Алясея Рэзанова, Ніны Маціш, Васіля Жуковіча і іншых, якія ў сваіх творах па-мастацку хораша перадаюць аблічча сённяшняй Брэсцкім, узбагачаюць не культуру.

Вялікую ролю, адзначалася на нарадзе, ў фарміраванні пачынаючага літаратара адыгрывае абласное літаб'яднанне пры рэдакцыі газеты «Заря», якім на працягу многіх гадоў кіруе літаратурнаўца Ул. Калеснік.

Распаўсюджанай формай работы літаб'яднання, падкрэслі ў сваім дакладзе Ул. Калеснік,

стала творчая вучоба яго членаў. На літаратурных «серадах» абмяркоўваюцца партыйныя дакументы па ідэалагічных пытаннях, праслухоўваюцца Інфармацыі аб пленумах Саюза пісьменнікаў і нарадах творчай інтэлігенцыі па пытаннях літаратуры. Як правіла, на гэтых сустрэчах абмяркоўваюцца творы маладых аўтараў. І вельмі часта размова пераходзіць вузла-прафесійныя рамкі, прымаючы характар шырокага абмену думкамі па вярніх літаратурных праблемах. Асабліва ўвага звярталася ў такіх гаворках на прыроду мастацкага талента і ролю пісьменніцкай індывідуальнасці ў стварэнні высокадэяльнага і змястоўнага твора.

У «серадах» нярэдка прымалі ўдзел вядомыя беларускія пісьменнікі Максім Танк, Янка Брыль, Анатоль Вялюгін, Сяргей Грахоўскі і іншыя.

На семінары гаварылася таксама аб той вялікай выхаваўчай рабоце, якую праводзіць літаб'яднанне сярод рабочай моладзі і навучэнцаў. Яго члены часта выступаюць у школах, тэхні-

кумах, на прадпрыемствах і будоўлях, у калгасах і саўгасах.

Былі адзначаны на нарадзе і недахопы. Так, напрыклад, ушэвалася на неабходнасць мацаваць творчы сувязі паміж абласнымі літаб'яднаннямі і аб'яднаннямі пры раённых і аб'яднаных газетах, прыцягнуць да ўдзелу ў пасяджэннях большую колькасць моладзі горада.

У разглядзе твораў маладых аўтараў прымалі ўдзел пісьменнікі Анатоль Вялюгін, Уладзімір Дамашэвіч, Пятрусь Макіль і Уладзімір Калеснік.

Яны выказалі свае думкі і заўвагі, далі каштоўныя парады пачынаючым паэтам і празаікам. Лепшыя творы маладых аўтараў рэкамендаваны для апублікавання ў друку.

Выбрана новае бюро літаб'яднання пры рэдакцыі газеты «Заря». Яго зноў узначаліў дацэнт Брэсцкага педінстытута пісьменнік Ул. Калеснік.

Ул. ВЯЛІЧКА, санратар Брэсцкага абласнога літаб'яднання.

ЯК МЫ паведамлялі ўжо, 16 снежня адбыўся чарговы пленум праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі, прысвечаны сённяшняму стану і задачам беларускай драматургіі для тэатра, кіно і тэлебачання. З дакладам на гэтым пытанні выступіў другі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Шамякін. (Даклад у скарачэным выглядзе друкаваўся ў мінулым нумары «Літаратуры і мастацтва»).

Першым у спрэчках па дакладзе выступіў намеснік старшыні праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання Уладзімір Стэльмах.

Нагадаўшы шматлікія прыклады чужых і класічных адносін з боку купалаўцаў, коласаўцаў, тыгаўцаў да пісьменнікаў, прамоўца з жалем заўважае, што зараз нашы тэатры часам забываюцца на ўласныя добрыя традыцыі ў рабоце з драматургамі. Разам з тым Ул. Стэльмах заўважае, што клопат аб аднаўленні гэтых традыцый павінен працягвацца не толькі тэатры, рэжысёры, але і Саюз пісьменнікаў, драматургіі.

Далей прамоўца спыняецца на спектаклі купалаўцаў «Амністыя» па п'есе М. Матукоўскага і на спектаклі коласаўцаў «Трыбунал» па п'есе А. Макавіча. На яго думку, «Амністыя» — несумнеўная ўдача тэатра і маладога драматурга, нягледзячы на тое, што ў п'есе і ў спектаклі ёсць і некаторыя спрэчныя моманты. Што ж датычыцца «Трыбунала» ў пастаноўцы відаблян, дык, на думку Ул. Стэльмаха, тое новае, што змог сказаць А. Макавіч у сваёй трагікамедыі, не знайшло на сцэне належнага выяўлення. Прычыну гэтага прамоўца бачыць у тым, што рэжысёр спектакля не знайшоў ключа да п'есы, не знайшоў адпаведнага ёй сцэнічнага рашэння, асабліва па лініі Цярэшкі Калабка і яго жонкі.

Закранае прамоўца і стан нашай тэатральнай крытыкі. Папракаючы некаторых рэцэнзентаў за скараспеласць і павярхоўнасць іх крытычных прысудаў, Ул. Стэльмах разам з тым гаворыць і пра тое, што асобныя кіраўнікі тэатраў, а таксама акцёры падчас успрымаюць крытыку, у тым ліку і справядлівую, занадта балюча, ледзь не як асабістую знявагу.

У заключэнне прамоўца выказвае пажаданне, каб у рэпертуары тэатра імя Я. Коласа заўсёды быў спектакль па п'есе таго, чьё імя носіць калектыв.

— Быў перыяд, — гаворыць мастацтвазнаўца Анацоль Сабалеўскі, — калі ў тэатрах аддавалася перавага не п'есам, у якіх падымаліся тыя ці іншыя важныя жыццёвыя праблемы, а п'есы, якія давалі рэжысёру магчымасць паказаць сябе, праявіць сваё «майстэрства». Лічылася, што пісаць п'есы могуць толькі тыя, хто ведае

законы сцэны, ведае, дзе трэба падсвятліць, дзе падпусціць музыку і г. д. у вышкі сцэны запалалі на драматургія сапраўды высокіх грамадзянскіх і чалавечых пачуццяў, а нешта сярэднеарыфметычнае. Такія сярэднія альбо і зусім пасярэднія п'есы ахвотна ставіліся многімі рэжысёрамі. Маўляў, паставіш такую п'есу — буды не нажывеш. Праўда, рэцэнзент можа і ўпкінуць за што-небудзь, але абавязкова адзначыць, што ты, рэжысёр, падняўся вышэй п'есы. І добра, што мы, урэшце, перастаем у драматургіі займацца хіміяй, ствараць п'есы-замешкі, а вучымся пісаць рэчы глыбокія, сапраўдныя.

сцэны, як з веданнем жыцця. Успомнім дэбют Івана Козела: вясковы настаўнік прынёс у тэатр п'есу. Не, яшчэ нават не п'есу, а толькі наіды яе, загадоўні. У тым, што ён прынёс, шмат чаго не было, але было галоўнае: быў цэлы пласт жыцця, былі яркія чалавечыя характары. З дапамогай тэатра неўзабаве нарадзілася п'еса, якую цяпер мы ўсе добра ведаем: «Папараць-кветка» вось ужо шмат гадоў не сыходзіць са сцэны. Саюзу пісьменнікаў трэба больш старанна, мэтанакіравана шукаць, выяўляць, адкрываць і падтрымліваць новыя драматургічныя таленты.

Анатоль Вялюгін прысвяціў сваё

З АРУКА ПОСПЕХАЎ — АГУЛЬНАЯ ЗАЦІКАЎЛЕНАСЦЬ, АГУЛЬНЫЯ НАМАГАННІ

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР АБМЯРКОЎВАЕ СТАН І ЗАДАЧЫ БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ ДЛЯ ТЭАТРА, КІНО І ТЭЛЕБАЧАННЯ

Закранаючы праблему акцёрскіх кадраў, А. Сабалеўскі зазначае, што, на яго думку, праблема гэтая вельмі важная. Бадай, на ўсіх нашых тэатрах, гаворыць прамоўца, ёсць цікавыя, безумоўна здольныя акцёры, з тэмпераментам, з абаяльнасцю, але мала сапраўды творчых індывідуальнасцей. І адна з прычын гэтага, зноў-такі, адставанне нашай драматургіі. У нас мала п'ес, у якіх былі б яркія, глыбокія, непаўторныя нацыянальныя характары, п'ес, у якіх і акцёры змаглі б выявіць свае творчыя магчымасці на поўную сілу. Зрэшты, заўважае прамоўца, і тэатры, навучыўшыся ставіць «хімізаваныя», «рэжысёрскія» спектаклі, пасуюць перад сур'ёзнай драматургіяй, бяцца яе.

— Пра што яшчэ хацелася б сказаць, — гаворыць А. Сабалеўскі, — дык гэта пра нашу маладую змену драматургаў. Я толькі што вярнуўся з Магілёва, дзе праходзіла абласная нарада творчай моладзі. У ёй прымаюць удзел маладыя паэтаў, празаікаў, мастакоў, акцёраў і іводнага драматурга. Добра, канечне, калі ў драматургію прыходзяць людзі з прафесійна-нальным вопытам, з веданнем сцэны. Але, мусяць, было б яшчэ лепш, каб прыходзілі людзі не так з веданнем

выступленне рабоце кінастудыі «Беларусьфільм», у прыватнасці, рабоце творчага аб'яднання «Летапіс».

— Наша кінастудыя, — гаворыць прамоўца, — стала зараз вельмі і магучым прадпрыемствам, якое выпускае нямала прадукцыі. Значная доля гэтай прадукцыі належыць цэму дакументальнага кіно — творчаму аб'яднанню «Летапіс», якое часам вырастае ўсю студыю. На вяршыні жаль, у рабоце гэтага вялікага прадпрыемства ёсць і вялікія недахопы. Пра іх мне і хочацца пагаварыць.

Прамоўца, у трыватнасці, гаворыць аб тым, што кінастудыя недастаткова і вала працуе з беларускімі сцэнарыстамі, што асобныя рэдактары дакументальнага кіно маюць слабую прафесійнальную падрыхтоўку, што тэматычнае планаванне фільмаў часам залежыць ад чыхіхці густаў і схільнасцей. Бываюць выпадкі, працягаў А. Вялюгін, калі з плана кінастудыі знікаюць важныя для рэспублікі тэмы і падмяняюцца другароднымі. І гэта ў той час, калі прымаюцца і запускаюцца ў вытворчасць рамесніцкія, бездапаможныя сцэнарыі, прысвечаныя дробязным, прыватным пытанням, фактам і падзеям, сцэнарыі, прапанаваныя людзьмі, якія вельмі

цямна ўяўляюць прадмет свайго даследования. Як прыклад малазямлястоўнага, далёкага ад жыцця сцэнарыя прамоўца называе сцэнарыі «У першых радках», які павінен быць запунчаны ў вытворчасць у будучым годзе. Фільм прысвечаны жыццю сучаснай беларускай вёскі. Аднак дастаткова прачытаць сцэнарыі, гаворыць А. Вялюгін, каб пераканацца, што аўтары яго зусім не ведаюць яе, сённяшняй нашай вёскі і сённяшніх калгаснікаў.

Аб недастатковай увазе на кінастудыі да рэпертуару гаварыць у сваім кароткім выступленні і Шліп Пестрак. Ён паведаміў удзельнікам пленума, што сцэнарыі мастацкага фільма па матывах яго рамана «Сустрэнемся на барыкадах» не мог трапіць у тэматычны план кінастудыі больш дзесяці гадоў.

— Магчыма, тое, што рупіць мне, — гаворыць Аляксей Слесарэнка, — будзе крыху на ўзбочыне ад генеральнай тэмы нашага пленума, аднак, думаецца, пагаварыць пра гэта таксама варта. Для пачатку нагадаю некалькі лічбаў. За дваццаць гадоў — з 1950 па 1970 — у Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылося некалькі сотняў літаратурна-чытальніцкіх вечараў і канцэртаў. Каля 80 з іх было прысвечана творчасці Сяргея Ясеніна, каля 60 — творчасці Аляксандра Блока. Былі вечары Цвятаевай, Бугушэвіч, Раждзественскага, Шалам-Алейхэма і іводнага, прысвечанага творчасці Яні Купалы, Якуба Коласа, Пятруся Броўкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Кандрата Крапівы і іншых нашых выдатных паэтаў. У чым прычына? У тым, што ў нас, можна сказаць, зусім няма акцёрска-чытальніцкай.

Добра было б, каб пры Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў быў створаны, па прыкладзе Украіны, тэатр чытальніка, каб у рэспубліцы выдавалася дапаможнікі па тэорыі і тэхніцы мастацкага чытання і рэпертуарныя зборнікі з рэжысёрскімі распрацоўкамі, рэгулярна праводзіліся рэспубліканскія курсы і семінары чытальніцкай.

А. Слесарэнка падтрымлівае таксама думку дакладчыка аб неабходнасці выдання ў Беларусі хоць штогадовага зборніка па пытаннях тэатра, кіно і тэлебачання.

На трыбуне — намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанні і радыёвяшчальні Міналай Пятніцкі.

— За апошнія гады, — гаворыць ён, — незвычайна вырасла наша аўдыторыя. Цяпер у рэспубліцы больш 1,1 мільёна тэлевізараў, каля якіх могуць знаходзіцца адначасова больш за 1 мільёнаў чалавек. Калі ж нашы перадачы ідуць па Цэнтральным тэлебачанні, што цяпер здаецца дзаволі часта, аўдыторыя пашыраецца да 90—100 мільёнаў гледачоў. Такому тыражу можа пазайздросціць любое

Міхась КЛЕБАНОВІЧ

СВАЯ НІВА

3 АНІШЛА дзяўчына. Яшчэ пад летак, а ўжо з фасоністай прычоскай.

— Даведку хочаш? — спытаў старшыня калгаса Анацоль Ігнатавіч Дубоўскі. — А чаму едзеш? Што вас голюць з дому? Не бойся, даведку я дам, адпусчу, трымаць не буду. Во, падпісваю... Мо лягчы там, у горадзе? Чога маўчыш?..

25.XII.1970.

— Сяброў тут няма.
— Калі ўсе раз'едуцца, адкуль жа будучы? Ну, а там? Хіба там ужо завяла?

— Пазнаёмлюся.
— Замуж сніпаешся? Здаецца, ра-навата. Мо там заробкі лепшыя?

— Прычым тут заробкі?
— Ну, і адзецца трэба, і пасці смачна, і кіно... Зарплата не апошні фактар. А можа мода — такая — куды ўсе, туды і я?

— А што ў нас цікавага? Нават клуб закрыты.

— Як закрыты?!

— Ну, а калі і адкрыты, дык што ў ім? Нават танцы не кожны дзень...

Старшыня шчоўкнуў запальнічкэй, прыкурыв.

— Паступаць чаму не хочаш у Інстытут?

— Паступала, ды правалілася, усе тройкі.

— Цяпер на завод пойдзеш? Пакінеш гэту росную веснавую раніцу, песню жаваранка, лугі...

Дубоўскі зацягнуўся і, не выпускаючы дым, пахіліўся наперад — чынаў: зараз адкрыецца чалавек, у нечым сваім патаемным прызнаецца, задумаецца... Але дзяўчо глядзла пальчыкам паліраваны стол, бяздумна ўсмехалася і не хацела спавядацца, не бачачы за сабой граха.

— Ну, шчасліва табе! — падаў ён даведку, а калі зачыніліся дзверы, уздыгнуў.

— Сілай калодзеж капаць — вады не піць.

Памаўчаў крыху і выйшаў з кабінета.

Дыхае гарачыней хлебны ток. Наверсе, пад самым струменем зерня з транспарцёра, скачуць верабі, унізе дзяўчаты насыпаюць мяхі. Рукі заняты, але язькі гуляюць. Перасміхаюцца з шафёрамі, што разгружаюць машыны. На адной суканачна «міні», на другой «тэхасы» — гарадзія. І вяртаюць ўсе адсюль выметуцца,

Пылць машына іржэўнікам, махае шапкай на тым краі поля памочнік камбайнера — бункер поўны. Следам хлапчанё падвясельвае каня, з вадой спяшае.

Бразгае конаўка аб бідон, ніяк не затушыць смагу, хоць ты з галавой боўтніся.

Улёгся пад возам жнец, вочы заплюшчыў — добра ў цявкву самлеламу целу.

Падрамаць бы, ды ўжо высыпалі намалот, трэба зноў на спёку, у пыл. За штурвалам не прысядзеш, увесь дзёльскі стаячкі. Трасецца ў гарачай ліхаманцы камбайн, захлынаецца збавіной.

Мужчыні на жніве, як некалі, пасля вайны, жанок. Хусцінікі — ііводнай. Тут дзяўчаты ўвогуле — дэфіцыт. Анацоль Ігнатавіч па іх ездзю ажно ў Чырванец — у калгас «Партызанскі край». Дзёлак там — ну проста птушнік. Пагаварыў з некалькімі, прывёз на агледзіны, васьмёра і засталіся на ферме. А неўзабаве, як расцягнуў музыка гармонік, так і пайшлі вяселлі па хатах — у той жа год усе абраіліся.

А жанкоў і ілчэ поўна.

Сюды, у калгас, наша кіназдымачная група заехала здымаць фільм. І вось яшчэ адна сустрэча — з чалавекам сталым, сур'ёзным, у капелюшы, цёмных акуларах. Паслухайце, што раіць нам, «кіношнікам»:

— Вы запішыце, як п'е камбайн. На 17 цэнтнераў адна песня, на 25 — другая, на 35 — трэцяя. Заслухаешся...

Гукарэжысёр, які чуе кожны Інструмент у сімфанічным аркестры, паціскае плячыма.

Аказваецца, «чалавек у капелюшы» — галоўны арганом калгаса Аляксей Якаўлевіч Ваўчок. Па прафесійна-педагаг, закончыў завочна філфак.

— Разам з Аляксеем мы ў першы клас хадзілі, — раскажаў Дубоўскі. — Раслі разам, Пасля вайны ва універ-

сітэце вучыліся. Ён — на літаратурным, я — на гістарычным факультэце. Ён у школе працаваў, а я ўжо дваццаць гадоў старшынёю...

Былі настаўнік — цяпер арганом. І не шкадуе. Што ж яшчэ: як не зямля можа гэтак адклікацца на чалавечы клопат, гэтак аддзякаваць!

— Калі-да яе з любюю... Раней 15 цэнтнераў збавіны на гектары атрымаем — радуемся. 20 — рэкорд. Сёння бярэм на 30, а калгаснікі круцяць галавам: малавата, хаця б яшчэ цэнтнераў 5—7. З нашымі людзьмі можна ўсяго дамагчыся. Помню, пасля вайны вядзе цётка на стайню каня з работы і нясе ахапак сена — ад уласнай кароўкі адарвала... — святлее твар старшыні.

— Ці вась Вася, Васіліса Ваўчок, цялятніца наша. Дай ёй самых задрыпаных цялят, самых няўдалых, і за месяцы два, тры яна іх так выхадзіць, выпестуе — што лялькі будучы. А як здаваць — бяда, плача горкімі слязьмі, шкадуе.

І зноў старшыня раскавае пра Ваўчка:

— Настаўнічаў тут, у Цёсаве, быў дырэктарам у Доўгім, потым зноў вярнуўся. Аднойчы прыйшоў і кажа: хочаш, дакажу, што кожны калгаснік на сваім агародзе зможа вырасіць «Пабеду». Машыну. Тады яна была лепшая з легкавых. І ўпросіў Ваўчок у работу: разараў соткі, нацягаў гною, плавніня, каб зямля не сыпалася, зрабілася камкаватай, вывернуў да самага глею, расшавляў, яшчэ кампосту даў — і вырасла бульба — хоць на выстаўку. Вось, кажа, першая спроба, давай і далей гэтак.

Узяў у калгасе ўчастак — і зноў урадчай бульбы небывалы. Вырасла аплата працадніа — людзі заварушыліся. З трох — пяці гектараў бралі столькі даходу, колькі не бралі, мабыць, з астатняй калгаснай зямлі. Арганізаваў спецыяльнае з'яно — вырошчываць скараспелую. Мы першыя ў рэ-

выданне.

Калісці Уладзімір Ільіч Ленін, падкрэсліваючы велізарную выхавальную ролю радыё, назваў яго газетай без паперы і без адлегласці. Тэлебачанне ж, як п'ядаўна пісала «Правда», і газета, і тэатр, і кіно, і эстрада без адлегласці і без глядзельных залаў. Сіла яго ўздзеяння на мільёны людзей саўпраўды велізарная.

Усё гэта, разам узятае, намнога павышае адказнасць за правільнае выкарыстанне тэлебачання як сродку масавай інфармацыі, як сродку камуністычнага выхавання савецкіх людзей. Вялікую дапамогу ў гэтым нам можа аказаць і аказвае пісьменніцкая арганізацыя рэспублікі.

Прамоўца падрабязна раскажаў аб рабоце студыі тэлебачання над стварэннем тэлеспектакляў і тэлефільмаў. Шмат гадоў калектыв студыі працуе над стварэннем арыгінальных спектакляў на творах беларускіх пісьменнікаў. За гэтыя гады створаны трохсерыйны тэлеспектакль паводле рамана І. Мележа «Людзі на балоце», тэлеспектакль «Трыюжнае шчасце» паводле І. Шамякіна, «Венер веку» паводле рамана І. Гурскіх. У цыкле «Літаратурны тэатр» гледачы пазнаёміліся з інцэндрыёўкамі пэем К. Купалы і М. Чарота, асобных твораў Я. Скрыгана, А. Асіпенкі, І. Пташнікова, Р. Барадуліна, А. Вялюгіна, М. Стральцова і інш. Супрацоўніцтва з пісьменнікамі набывае самыя разнастайныя формы. Згодзі весті тэлеальманах «Экран і час» і «Літаратурная Беларусь» далі М. Лужанін і С. Грахоўскі. Спецыяльна для тэлебачання ўпершыню пераклаў на беларускую мову вершы Гарсія Лоры і зрабіў арыгінальны сцэнарый па яго творах Р. Барадулін. М. Стральцоў і рэжысёр В. Раеўскі стварылі сцэнарый тэлеспектакля па творах народнага песняра Беларусі Я. Купалы. Традыцыйнымі сталі перадачы з літаратурнага музея Я. Коласа, цыклы «Бібліятэка беларускай пазілі», «Новыя кнігі». Многія матэрыялы з гісторыі літаратуры і літаратурных сувязей упершыню прагучалі ў цыкле перадач «У адзінай сям'і». Напярэдадні XXIV з'езда КПСС тэлебачанне разам з бюро прапаганды літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР рыхтуе шырокі паказ літаратурных вечараў, якія абдудуца на прадпрыемствах, у калгасах, студэнцкіх клубах.

Галоўная рэдакцыя «Тэлефільма» таксама падтрымлівае цесныя сувязі з беларускімі пісьменнікамі. Адно з іх выступаюць як аўтары сцэнарыяў — У. Караткевіч, Г. Колас, У. Мехай, М. Герцын, Б. Бур'ян, В. Кармазаў. Творы іншых пісьменнікаў экранізаваны — напрыклад, апавяданні І. Пташнікова і В. Гарбука, А. Вялюгін напісаў сцэнарый пяці дакументальных фільмаў і ён жа плённа працуе ў сцэнарнай калегіі «Тэлефільма».

Свае плённыя здабыткі мае і ра-

дыётэатр. Лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў, падазеныя ў радыёдраматычнай форме, сталі здабыткам шматлікіх слухачоў.

Прамоўца гаворыць таксама пра адносіны дружаных органаў Саюза пісьменнікаў Беларусі да надзвычайных праблем тэлебачання і тэледраматычнай. Ён, у прыватнасці, папракае газету «Літаратура і мастацтва» за тое, што, на яго думку, у ёй друкуецца мала матэрыялаў, прысвечаных тэлевізійным перадачам, спектаклям, фільмам.

Заканчваючы сваё выступленне, М. Пятніцкі гаворыць:

— Вопыт работы тэлестудый нашай краіны, у тым ліку і Беларускай, паказвае, што далейшае паліпшэнне і развіццё тэлебачання непасрэдна звязана са стварэннем арыгінальнай тэледраматычнай, — гэта значыць, твораў, напісаных спецыяльна для тэлебачання. Як у тэатры п'еса, а ў кіно — сцэнарый, так і тэлевізійны сцэнарый з'яўляецца першаасновай будучых перадач. Добры тэлевізійны сцэнарый можа напісаць літаратар, мастак слова. Вось чаму мы чакаем ад пісьменнікаў самых разнастайных твораў для тэлебачання: тэлеп'ес, драматычных твораў малых форм, тэлеаналізаў і г. д.

Пра стан беларускай кінадраматычнай гаворыць на пленуме кінарэжысёр Ігар Дабралюбаў. Стан гэты, падкрэсліў прамоўца, выклікае сур'ёзную трывогу. Асабліва ж неспаская становішча з драматычнай на сучасную тэму — сцэнарыяў пра сённяшнія жыццё горада і вёскі проста няма.

— Мы, рэжысёры, — працягвае І. Дабралюбаў, — сцэнарыяў не пішам, хіба толькі ад поўнага няшчасця. Дык каго ж мы павінны папракаць за іх адуэтынасць? Натуральна, што прэтэнзіі нашы ў першую чаргу адрацаваны пісьменнікам, літаратарам. Праўда, у такім становішчы ёсць пэўная вина і сцэнарнага аддзела кінастудыі. Ён, мне здаецца, вельмі слаба займаецца арганізацыяй сцэнарыяў.

Значнае месца ў сваім выступленні прамоўца аддаў узаемаадносінам кінамагарафістаў з пісьменнікамі, адзначаючы, што гэтыя ўзаемаадносіны павінны быць больш цеснымі, насць творчы характар.

Сур'ёзны напрок кідае прамоўца ў адрас кінакрытыкі.

У рабоце пленума прыняў удзел і выступіў з прамовай міністр культуры рэспублікі Міхаіл Мінковіч.

— Добра, што пленум праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі, — гаворыць ён, — сабраўся ў дні, калі наш народ рыхтуецца азнаменаваць працоўнымі перамогамі XXVII з'езд Кампартыі Беларусі і XXIV з'езд КПСС. Ідзе ўсенародная правёрка пройдзенага Савецкай краінай шляху камуністычнага будаўніцтва, вырашаюцца новыя задачы, ідзе далейшы наступ. Мы з вамі знаходзімся на нярэдным пла-

[Заканчэнне на 10-й стар.]

... І ТАЛЕНТЫ АДГУКНУЛІСЯ

Г. Урышовіч.

Адбыўся першы ў нашай рэспубліцы тэлевізійны конкурс удзельнікаў мастацкай самадзейнасці — выканаўцаў эстраднай песні. Амаль два месяцы студэнты і вайны, намсамольскія работнікі і інжынеры, педагогі і рабочыя розных спецыяльнасцей, урачы і юрысты з Салігорска і Бабруйска, Ліды і Мінска, з Магілёва, Гродна, Брэста, Віцебска, іншых гарадоў Беларусі дэманстравалі на блакітных экранях сваю любоў да папулярнага жанру.

Конкурс праводзіўся ў два туры: спачатку сваё майстэрства паказвалі удзельнікі мастацкай самадзейнасці розных абласцей (акрамя Гомельскай, якая ў беларускім конкурсе ўдзелу не прымала і непасрэдна выступала па Цэнтральным тэлебачанні), а потым — пераможцы выступілі ў заключ-

ным — рэспубліканскім туры. Здабыткі конкурсу, акрамя таго, што вызначыліся яго лаўрэаты, — немалыя.

Перш за ўсё мы атрымалі дадатны адказ на пытанне, ці ёсць ярыя беларуская эстраднае песня. Так, такая песня ёсць і вызначаецца яна грамадскай накіраванасцю зместу, а сярод стваральнікаў яе — нашы вядомыя кампазітары Г. Вагнер («Крочылі салдацкі»), Я. Глебаў («Дом»), І. Лучанок («Брыганцы»), Ю. Семянкі («Расцвітай, Беларусь») і менш вядомыя — віцеблянін Б. Насоўскі («Горад не можа без сонца») або брэстчанін А. Ганькоў («Песня пра Брэст»).

Пералік удалых эстрадных песень, што прагучалі на конкурсе «Ало, мы шукаем таленты» можа прадоўжыць. Але мне хочацца пагаварыць пра поспех, які напатнаў некаторыя нашы беларускія народныя песні ў спецыфічным эстрадным іх «прачытанні». Нагадаем «Ох, і селла Ульяніца лянком» і «Касіў Ясь кашошну», якія, нічога не страціўшы ў сваёй народнай прыгажосці і яснасці выказвання гучэцця, атрымалі свежую, па-планатнаму кіруючую форму ў вакальна-інструментальным, эстрадным выкананні.

Выконваліся на тэлевізійным конкурсе таксама песні кампазітараў братніх рэспублік і замежных краін. У большасці выпадках выканаўцы іх і тут прадэманстравалі добры мастацкі густ як у выбары твораў, так і ў форме іх раскрыцця, у трантоўцы.

Гэта другі каштоўны вынік конкурсу.

Які ўжо аб'яўлена, пераможцамі конкурсу сталі выхаванка мастацкай самадзейнасці Мінскага навальнага камбіната Галіна Пучкова, студэнтка Генрыэта Угрышовіч і вакальна-інструментальны ансамбль «Дойліды» з беларускага політэхнічнага інстытута. Але было б недаравальна не адзначыць поспех на конкурсе Уладзіміра Шутурова — рабочага з Віцебскага заводу радыёапаратуры, бабруйскага студэнта Сяргея Метнера, Віктара Карчэўскага з Брэста, ансамбля «Славяне» з Ліды і «Аптымісты» з Магілёва.

Г. Пучкова.

Толькі жорсткія ўмовы адбору выканаўцаў — два салісты і адзін ансамбль — для Усеаюзнага тэлеконкурсу ў Маскве не далі ім магчымасці атрымаць лаўрэацкі званні.

І. ІНІЧ.

Ансамбль політэхнічнага інстытута «Дойліды».

Фота А. КАЛЯДЫ.

публіцы падавалі яе на стол гораду. Доўга Якаўлевіч працаваў на два франты: у школе і ў калгасе. Урэшце школу пакінуў. Што гэта? Ахвярнасць па высокім абавязку грамадзяніна? Дзеці, школа — усё, чым жыў, раптам здалося другародным?

— Я любіў дзяцей і люблю, таму стаў педагогам.

Падумаў, дадаў: — Педагогу патрэбен талент. А калі няма?.. Апошняя думка, безумоўна, ад залішняй сціпласці. Людзі ж, самыя строгія суддзі, хвалілі настаўніка, цанілі, давяралі яму сваіх дзяцей. І вась ён... На бульбяны палетак пайшоў...

Суровым чалавекам здаўся мне Ваўчок пры першай сустрэчы. На другі дзень я падумаў, што сурова ён абышоўся з сабою. А потым зняў акуллары — прыветны субяседнік, добразлы, даверлівы, нават нейкі безабаронны ў сваёй пастаяннай шчырасці. Значыць, я памыліўся. Адразу не разгледзеў чалавека. І сябе ён зусім не караў. Наадварот — адчуў свой другі талент, адчуў, што гэты, другі, мацнейшы за першы — настаўніцкі.

— Праца селяніна толькі здаецца прастай. Узараў, пасяў, восенню сабраў ураджай. На самай жа справе што ні вясна, то праблема, што ні поле, то загадка, што ні дзень, то страчаныя магчымасці. Варон лічыць няма калі. Кожная праблема мае дзясцікі, сотні варыянтаў, а выбраць неабходна толькі адзін. Вось дзе сапраўдная творчасць, эксперымент патрэбны. Зразумей я гэта, і неадольна пацягнула зямля. Пайшоў...

А назаўтра ён казаў мне і такое: — Узрадаваўся, што з'явілася магчымасць творча, самастойна вяршыць калгасныя справы. З цудоўнымі людзьмі, сапраўднымі хлебарабамі. У самыя цяжкія гады калгаснага жыцця не пабеглі ў горад, на зямлі засталіся. Разам з імі захацелася папраца-

ваць. Прыпамінаецца выпадак. Перад высадкай расады мы здымаем у парніках рамы, а тут зводка паабяцала замаразіць. Жанкам я з вечара сказаў: калі хто працнецца і пачуе мароз, хай будзіць усіх, будзем закрываць рамы. Мароз не лёг, але калі я ранацей прышоў на агарод, рамы былі закрыты. У голаў не ўзяў, што гэта зрабіў нехта адзін. Рамы па 16—18 кілаграмаў, штук 60, вялікія — дзе ж ты адзін укладзеш. А от жа ноччу Алена Сімак перацягнула іх і паўклала. «Прачынулася, — кажа, — гляджу, здаецца холадна, я і пабегла, каб не спазніцца». Вось якія ў нас людзі!

Адна гараджанка расказвала мне, што напярэдвешні, як толькі спаўзе снег і пах зямлі казытне ў носе, хочацца завяць, як сабака на прывязі, — душа рвецца з дому, у поле...

А з такой прагаю па суботах Мінск успамінае сваё першародства — на вакзалах людна, пухнучы аўтобусы, паязды, ні адна капымага не ідзе з горада парожняй.

Па Дарвіне чалавек стаў тады чалавекам, калі стаў на дзве нагі. А на загарадных участках, палюбуйцеся, нават лепшыя прадстаўнікі чалавечата роду поўзаюць. Вядома, гэта жарт, але ў ім — праўда.

Настаўнік вяртаецца да плуга, на дарогу бацькоў, а вучні бягуць у горад, нечага шукаюць...

Хочь бы та я дзяўчынка з чолачкай, што даведку брала ў Дубоўскага, — куды яна пабегла?.. Мо хочацца ёй шрубцы тацьчы да трактара? Не. Вучыцца? Не. Абы — у горад.

Як мяняецца чалавек! Вось яна круглая, гладкая, з пафарбаваным стажком на галаве выкацілася са сваімі дзеткамі на прыроду, тут, у Чыжоўцы, два крокі ад дому.

Дзеткі, муж пад паглядом. — Сыночак, не выбягай на дарогу. Матылька захацеў?.. Ідзі, я табе апельсічык дам, укусуны апельсічык. Мама кушаець, папа... Ой, упаў ма-

ленькі. Ну, не плач. Мы яму дадзімо, дагонім, зловім. Коля, Коля!..

І каб суседзчы «ненаглядную крывіначку», угодлівы бацькі кідаюцца за матыльком. Хрумстае, плюшчыцца, пырскае сокам пад нагамі зеляніна — лубін з аўсом. — чадалюбныя гараджане апрох свайго пестунка нічога не бачаць.

Нічога не бачыў і сусед іх, што ўчора, спячаючыся дадому, завярнуў самазвал і ссыпаў смецце пад дрэвам у полі.

А куды глядзеі электрафікатары, калі скацілі ў картоплі бетонныя маты? А сувязісты, што наставілі на палетках «супрацэнтратарныя ўмацаванні»? Мянjalі лінію, драўляныя слупы забралі на дрывы, а жалезабетонныя апоры так у зямлі і пакінулі.

Дырэктар саўгаса «Расвет» пад Мінскам у роспачы, не ведаючы, як бараніцца ад горада. Горад карчуе сад для свайго росту. Трэба, безумоўна, расці. Але з якой вясёлай пахвальбой бульдазерысты выварочваюць сталёвым рылам яблыні!

Канечне ж, сярод двух мільёнаў работнікаў, якіх аддала гораду беларуская вёска за пасляваенны час, большасць людзей са здаровай, улюбенай у сваю прыроду, ніву, душой. Імі красуе наш горад, да якога з вёскі ішлі і будуць ісці, ганьбіць за гэта не варта. Шкада, калі ў горад нясуць пагарду да вёскі, да роднай нівы.

Як сведчыць статыстыка, у міграцыі ўдзельнічае 75—80 працэнтаў працаздольнага насельніцтва. Ну, вядома, самыя лёгкія на ногі — маладыя.

Аднак ці трэба жахацца? Людзей у вёсцы хоць і меншае, а ўсё ж валавая прадукцыя сельскай гаспадаркі расце! Разумеў гэта і Дубоўскі, калі даваў дзяўчыне згоду на выезд з вёскі. Разумеў, што ніва не пабуднее, што ёй патрэбныя такія душы, як у Ваўчка. Зямля таксама цэніць характар!..

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

«КАБ ЛЮБІЦЬ БЕЛАРУСЬ...»

Артыкул М. Ножнікава «Каб любіць Беларусь...» («Літаратура і мастацтва», 27.XI.1970 г.) абмеркаваны ў Галоўвыдаце Дзяржкамтэта Савета Міністраў БССР па друку. Лічым, што ў ім узняты актуальныя пытанні. У гэтым напрамку выдавецтвы і Камітэт па друку ўжо зрабілі пэўныя крокі. Зацверджаны перспектывныя планы выдання кніг у серыях «Народныя героі», «Гісторыя фабрык і заводаў», «Саюзная рэспубліка», «Гарады Беларусі». Тэматычнымі планами выдавецтваў «Беларусь» і «Полымя» прадугледжаны выпуск альбомаў, даведнікаў, картсхем гарадоў, буклетаў пра Герояў Савецкага Саюза. Некалькі кніг ужо выпушчаны.

У будучым годзе выдавецтва «Навука і тэхніка» надрукуе кнігі «Гомель» і «Магілёў», выдавецтва «Беларусь» — кнігі «Уладзімір Азін», «Кірыла Арлоўскі», «Маладзечна», «Барысаў», «Аршанскае лакамабільнае дэпо», «Салігорскія каліныя», выдавецтва «Полымя» — сем даведнікаў пра музеі і памятныя мясціны і г. д. Студыя «Фота і жыццё» рыхтуе 14 буклетаў пра Герояў Савецкага Саюза.

Абмяркоўваецца пытанне аб выданні кніг пра Герояў Савецкага Саюза і Герояў Сацыялістычнай Працы ўсіх абласцей рэспублікі. Кавалерам ордэна Славы ўсіх ступеняў прысвечаны зборнік «Хроніка салдацкай славы» У. Бяляева і А. Сысоева, які выйшаў з друку.

Р. ТКАЧУК, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку.

1. Шкада хлапчука. Загінуў ён. Сцёпам, памятаю, звалі. Вясёлы быў, жывы і ў нашай партызанскай справе добра разбіраўся. Але неяк наваўся на паліцаў...

Хавалі мы Сцёпу пад Барысавам, увечары, на ўзгорку пад старой сасной. «Вось і няма хлопца, — сказаў ля магільні Лапацін. — Колькі ці плач, не падымеш яго...»

Сакавіцкі вецер гудзеў у вершалінах дрэў. Халад працінаў да касцей. Пайшлі мы на сваю часовую партызанскую стаянку. Пад нагамі хлопца балота. Вось ідзем, значыць, Камандзір і пытаецца ў свайго намесніка Уладзіміра Рудак: «Ты чуў, Валодзя, пра возера Палік?» Той адказаў: «Не толькі чуў, а і бываў на Паліку. Гэта на поўнач кіламетраў трыццаць пяць...» — «Хачу дабрацца туды». Падбраў ён яшчэ трох партызан і пайшоў з імі шукаць базу для нашага партызанскага атрада. Ішлі дзень, другі. А месца — балота, дрыгва. І раптам — голас Пятра Рыгоравіча: «Глядзіце, хлопцы, мора!»

Наперадзе адкрылася возера Палік, справа — Бярэзіна. І вакол глухі лес. Вока ў Пятра Рыгоравіча вострае! Пахадзіў, паглядзеў... «Гэта ж крэпасць наша! — кажа. — Адсюль будзем граміць фашыстаў».

2. На Паліку як справы пайшлі? А здорава. У Лапаціна ўсё, як на пісаным — двое сутак на аб'екце, а потым сабраў і сказаў: «Усе запомніце! наша задача — парушыць камунікацыйныя ворага. А ці кожны ўмее падрываць? Не. Дык вось, таварышы, тыя, хто ўліўся ў наш атрад нядаўна, — вучыцеся падрыўнай справе. Аляксей Ігнатавіч, вам даручаецца навучыць навійкоў. Усе ведаеце: Аляксей Ігнатавіч — капітан, падрыўнік. Цяпер мы не з пустымі рукамі — з Масквы самалёт прылятаў, скінуў што трэба. Ёсць у нас і міны, і патроны, і сігнавальні да рацыі... А праз дзень Кузняцоў, Рудак, Ватура атрымалі загад правесці першую дыверсійную аперацыю. Яна была ўдалай. І дзядзя Коля — такая партызанская мянушка была ў нашага камандзіра Лапаціна — 7 чэрвеня 1942 года па радыё паведаміў у Маскву: аперацыйнай групай атрада ў раёне вёскі Плісы ўзарваны і пуншаны пад адхон чыгуначны састаў з 19 вагонаў са зброяй, боепрыпасамі.

Падрыўнікоў дзядзя Коля хваліў. У яго было сваё, лапацінскае правіла — кожны атрымлівае па заслугах. Памятаю, яшчэ пад Масквой, калі мы толькі збіраліся ісці ў Беларусь, ён так сказаў: «Цяпер нас пародніць жыццё на валаску ад смерці. Каб атрымаць перамогу, будзем славіць герояў і расстрэльваць баяліўцаў, здраднікаў». Дык вось, у жніўні адзінаццаць гітлераўскіх эшалонаў з салдатамі і афіцэрамі пусцілі пад адхон. Былі там і гарматы, і танкі. Група капітана Кузняцова разграміла тры эшалоны, група Валашына — шэсць, Гармазы — два. Пашана была па заслугах.

3. Афіцэр Рытэн быў, памятаю, нашым першым жывым трафеем. На аўтамашыне яго прывёз шафёр Яблонскі — да нас, на Палік. Як гэта выйшла? Заарканы, вядома, маёра — справа складаная. Трэба было абмазгаваць. Спачатку дзядзя Коля і Валодзя Рудак вырашылі прыбраць да рук бургамістра горада Барысава. Быў такі. Перад вайной настаўнічаў. Па-нямецку балакаў. Гестапаўцы ведалі, што ён не камуніст, што ў 1937 годзе быў пакрыўджаны Савецкай уладай — пасадзілі яго на «трон». Ну, можа, дзядзя Коля і Рудак не сталі б займацца ім, ды неабходнасць прымусяла — вельмі спатрэбіліся чыстыя

бланкі пашпартаў. А дзе іх возьмеш? Валодзя Рудак з трыма разведчыкамі — у Барысаў, да бургамістра. Прышлі на кватэру. «Я партызан, — сказаў Рудак. Бургамістр за пісталет, Валодзя выбіў яго з рук. Бургамістр — бац на калені: «Не забівайце!» Лапацінцы ўмову — даставіць чыстыя бланкі пашпартаў. Відаць, здорава спалохаўся — згадзіўся. За першым заданнем — другое: нямецкага афіцэра спаць на кватэры і даставіць у партызанскі лагер. Вось так і аказаўся на Паліку фон Рытэн. Яго прывёз на «мерседэсе» рускі шафёр. Прачнуўшыся, барон ніяк не мог зразу-

ку Барысава ідуць танкі, механізаваныя батальёны. Дзядзя Коля загадаў брыгадзе адыходзіць. Але яшчэ змагалася баявая ахова. Гітлераўцы не разабраліся — давай біць па Зембіне, па сваіх. А партызан і след прастыў. Да абеду брыгада была на Паліку. Сядзеў камбрыг, дзядзя Коля, у зямлянцы. Тут жа — начштаба Вальшакоў. Шкада было тых дванаццаці хлопцаў, што засталіся ляжаць на заснежанай вуліцы Зембіна. У Маскву паведамілі: «Усяго забіта 35 гітлераўцаў, узята ў палон 5 паліцаў. У гарнізоне згарэла 7 аўтамабіляў, 3 матацыклы, 5 тон бензіну. На складзе спа-

М. АНДРУШЧАНКА

ЛЯ ВОЗЕРА ПАЛІК

М. Андрушчанка — аўтар дакументальных кніг пра подзвіг народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны: «Легенда пра мужнасць», «Хатынь», «Дарогаю подзвігаў». Зараз аўтар працуе над кнігай нарысаў пра народных месціцаў. Урывае з яе мы прапануем увазе чытачоў.

мець: дзе ён? Пётр Рыгоравіч дапамог: «Я — дзядзя Коля».

А дзядзя Коля фашысты ведалі. За галаву яго абяцалі вялікія грошы...

4. У жніўні 1942 года была створана партызанская брыгада. Камандаваць ёй пачаў Лапацін Пётр Рыгоравіч, намеснікам камандзіра быў Уладзімір Рудак.

Не царпелася паспрабаваць сілы, і камандзіры атрадаў прасілі: «Давай, дзядзя Коля, махнём брыгадай на Зембін — трам-тарарам наладзім нямецкую». Але не мог пайсці на гэта камбрыг. «Бой — не гульня ў смеласць, — гаварыў ён, — Вось падвучымся ўсёй брыгадай, прытроемся адзін да аднаго, разведваем, падрыхтуемся — тады рушыцца».

Падрыўнікі ўзрывалі нямецкія войскія эшалоны. У Лагойску партызанскія лапацінцы падпалілі склад бензіну, узарвалі падземны кабель тэлеграфнай і тэлефоннай сувязі «Фронт — Берлін». У Барысаве вызвалілі 180 савецкіх ваеннапалонных...

І вось — першы бой сіламі ўсёй брыгады. Сабраліся на Зембін граміць нямецкі гарнізон. Ведалі — гарнізон вялікі.

Зімовым досвіткам перайшлі Бярэзіну. Дзядзя Коля загадаў камандзірам атрадаў: Жукоўскі ідзе па чале цэнтральнай ударнай групы, Верхаводка — злева, Саколка — камандзе трэцяй ударнай групы. Пачатак быў удалы: з ходу агнём змялі варожы пост. Жукоўскі са сваімі хлопцамі вухурай уварваўся на базарную плошчу. Нехта закрычаў: «Партызаны!» Крыкуна ў момант супакоіла аўтаматная чарга. З другой групы ў штаб, да дзядзі Коля прымчаў сувязны — на левым фланзе, сказаў, гітлераўцы, паліцаі стралюць з гарышчаў. Самы жорсткі бой разгарнуўся на Барысаўскай вуліцы, дзе гітлераўцы стралялі са станковых кулямэтаў. Лейтэнант Курмазаў павёў сваё аддзяленне ў атаку. Варожы агонь узмаціўся. Аддзяленне лейтэнанта Курмазава загінула. Ведаў я гэтых хлопцаў — маладзенькія, па сямнаццаць — восемнаццаць гадоў. Жыць бы ды жыць ім...

Дзядзя Коля перакінуў свой штаб у саае пекла бою — у пэнтр Зембіна. Ужо другую гадзіну ішоў бой у Зембіне. Партызаны цянілі ворага: гарэлі склады, будынак воласці, бензасклад. Камбрыгу далажылі — з бо-

лена 10 тон зерня. Узарваны дом бургамістра. Забіты начальнік Зембінскай паліцыі.

Летам 1943 года, як снег на галаву, звалілася бяда на наш партызанскі край. Гітлер загадаў сваім генералам знішчыць нас пад самы корань. Пруць і пручь эшалонамі з танкамі, гарматамі, самалётамі — сенам, саломай накрывалі баявую тэхніку на платформах. Але ката ў мяшку хіба ўтоіш — разгадалі мы хітраць ворага. Дзядзя Коля ў Маскву паведаміў, а падрыўнікам загадаў дзень і ноч весці «раёнкавую вайну». На ўчастку чыгуначкі Барысаў — Жодзіна пускілі пад адхон гітлераўскія эшалоны, узрывалі масты, знішчалі аўтамашыны на дарогах. Тады фашысты кінулі супраць партызан Барысаўскай зоны восем тысяч салдат, танкі, мінамёты, артылерыю. Карнікаў падтрымлівала авіяцыя. Фашыст нам блакаду зрабіў, хацеў у балотах патапіць. Тут і паказаў сябе наш камбрыг. Мы моцна ў яго верылі, ведалі — з любога становішча выхад знойдзецца. Ціха, без шуму зняліся з базы і падаліся на левы бераг Бярэзіны. Чую — «Бе і Бе артылерыя на базе ля Паліка, а там нашых — ні душы. Вядома, брыгада — не Іголка, у сене не схавася». Камбрыг загадаў пазбягаць з ворагам сутычак, а навяка бой — змагацца, часцей мяняць пазіцыі, маскіравацца, адыходзіць углыб балот і лясоў. Дзевяць дзён і начэй мясіла брыгада балоты. Як успомню — жах бярэ. Удзень рухаемся, уначы паўсонныя ідзем на калена ў балотнай кашы. І ў Домжарацкіх балотах пасядзелі, і да вострава Доўгага дабраліся. Адзенне знасілася, абутак — таксама. Ідзем босыя. Ногі ў язвах, раз'ела балота, сутарга зводзіць. А тут дождж праліўны, ніякіх харчоў, апрача заечай капусты.

Галодныя, абарваныя, брудныя, ды духам не ўпалі. Гляджу камбрыг па балодзе кроцьчы, увесь у гразі, а побач з ім — нямецкі афіцэр. У скураным рэгламе бліскучым, у дытоўных ботах. Усе здзіўляюцца, пытаюцца: адкуль фрыц узяўся? Потым чую — радыстка Тоня прыняла загад Масквы: падрыхтаваць месца для пасадкі самалёта. Фашысты зноў артылерыю ў ход пусцілі, куды ні ступі — гразь па калена, балота, а тут — рыхтуй аэрадром, самалёт прымай. Дзядзя Коля паклікаў дужэйшых хлопцаў і сам павёў нас на поўнач — там балот

менш, ды і расце не лес — хмызняк. Нейк выбраліся на сухое. Аблобавалі месца для пасадкі самалёта: палына, побач — жыта. Дзве рыдлёўкі сапёрныя былі ў нас. «Капай, хлопцы, тры неглыбокія ямы, — сказаў дзядзя Коля. — Кастры будзем паліць — каб лётчык нас заўважыў». Настала цемната. Гляджу — зноў немец у скурацы, побач з дзядзем Колям. Пачуўся гул самалёта. Камбрыг стрэліў злёнай ракетай — лётчык адказаў бейлай. Самалёт пайшоў на пасадку. Самалёт двухматорны, а палына малая — далей кусты, дзве сасны ў абхват... Ды лётчык пасадзіў самалёт цюцелька ў цюцельку ля сасны, спыніўся. Мы — да самалёта. Лётчык аказаўся вясёлым. Самае ж радаснае — прывёз зброю, патроны, харчы. Немца-палкоўніка ўзялі на борт у Маскву.

Толькі пазней даведаўся я, што нямецкі палкоўнік, які паляцеў тады ўначы ў Маскву, займаў важную пасаду ў вермахце. Так выйшла, што палкоўнік пазнаёміўся з Верай Табалевіч. Яна, каб не загінуць з голаду, пайшла прыбіральшчыцай інтэрната, дзе жылі фашысцкія лётчыкі. Вера не думала, што такі важны фашысцкі чын можа быць вартым чалавекам. А ён пад сакрэтам Веры прызнаўся: «Наш фюрэр вар'ят... Так, так, Вера, жалхліва жорсткасць яго...» Спачатку Вера толькі здзіўлялася, а потым лапацінцы заданне ёй далі — перамаці палкоўніка на Палік. Вось яна і прыйшла з ім на Палік да дзядзі Коля. Спачатку ён ніяк не хацеў ісці, баяўся, усё пытаўся ў Веры: «А мяне партызаны павесіць?» «Ды што ты, Курт, партызаны — не зверы: палыцам не крануць», — як магла, пераконвала палкоўніка Вера. І перапанала.

Прышлі яны пад вецар. Немец у сваім фашысцкім абмундзраванні, пры ўсіх чынах і рэгаліях. Курта накармілі, у лазні памыўся, Яму ні ў чым не адмаўлялі. Потым дзядзя Коля з Рудакам заняліся немцам. Палкоўнік расказаў пра сябе — бацька гандляр, Курт — інжынер, служыў у гітлераўскай авіяцыі, удзельнічаў у захопе Польшчы, Бельгіі, Францыі, а потым — у Расіі.

У брыгадзе дзядзі Коля з'явілася дзядзьчына — Надзя Траян. Разумела па-нямецку, пісьменная, прыгожая. Уладзімір Рудак зрабіў з яе разведчыцу, а потым даў заданне: «Ідзі, Надзя, у Мінск, шукай падыходы да прыслугі самога гаўляйгэра Кубэ». Пайшла Надзя ў Мінск. Куды ні зірне — усюды фашысты, пропусці патрабуюць. Разведчыца пазнаёмілася з Аленай Мазанік. Тая пакаёўкай была ў доме Кубэ. Вярнулася Надзя на лапацінскую базу: пазнаёмілася. Тады ёй зноў баявое заданне — няхай Мазанік абдумае, як пранесці міну ў спальню Кубэ.

21 верасня 1943 года дзядзя Коля правёў Надзю Траян у небяспечную дарогу — з мінай запаводзенага дзеяння.

...Прайшло двое сутак, як не было пачала закрывацца ў душу думкаў раптам трапіла да фашыстаў. Нарэшце Надзя з'явілася на партызанскую базу: «Кубэ забіты. Хто забіў — не ведаю». Так, разведчыца сказала праўду. Міну Алена Мазанік перадала другой партызанка, — Марыя Осіпава. Надзя перажывала — чаму не яна. Дзядзя Коля супакоіў: «І ты, Надзя, і сотні іншых партызан здзейснілі гэтую помсту».

Дзядзя Коля як у ваду глядзеў урад узнагародзёў многіх, хто рыхтаваў справу над Кубэ. Алена Мазанік, Марыя Осіпава і Надзя Траян было прысвоена званне Герояў Савецкага Саюза.

П а э т в и ч н а я п а в е р к а

Ул. СКАРЫНКІН

У вопратцы, запэцканай смалой, Аброслы, быццам мохам,

барастою,

6

М

23.XII.1970.

Па Гарадку з сякерай і пілоў Хадзіў Камель павольнаю ходою,

Ён хаты будаваў пасля вайны — Знікалі аднавокія зямлянкі. На ўлазінах звінелі, як званы, Напоўненыя весялосцю шклянкі.

Нібыта бог, сядзеў сярод гасцей Заўсёды ён у саматканцы шэрай. Аднак усё натужней і часцей Крактаў Камель, махаючы

сякерай,

...Аднойчы ўпаў Камель каля

камля,

Упаў на дол, як дуб сярод

паляны...

Мне свеціцца ў прыцемку здала Матулін дом, Камлём абшалаваны,

АСТЫЛАЕ ГНЯЗДО

Тры жбіцці халодных У хатцы малой. Чарот безвыходна Схіліўся над ёй.

Нічым не паправіць Шчымлывай бяды... Хай вернецца нават Матуля сюды,—

Не змогуць узвіцца, Як тыдзень назад, Абдымкамі — крылцы Яе птушанят.

І ў радасным гудзе Зямлі па вясне

Трох песень не будзе Хапаць для мяне.

ЦЫГАНКА

Вочы—ночы, у вушах— Поўні—завушніцы. Ствол бярозавы — вушак, Неба — аканіцы.

Рукі тонкія свае Узняла — царэўна. А чаму яна пняе? А таму, напэўна,

Што прыпомніла яна, Як на ўзлессі-ганку, Рукі зуха-цыгана Абнялі цыганку,

Што не ведае нуды Сэрца варажбіткі, А ў вушах гучыць заўжды Мерны рып кібіткі.

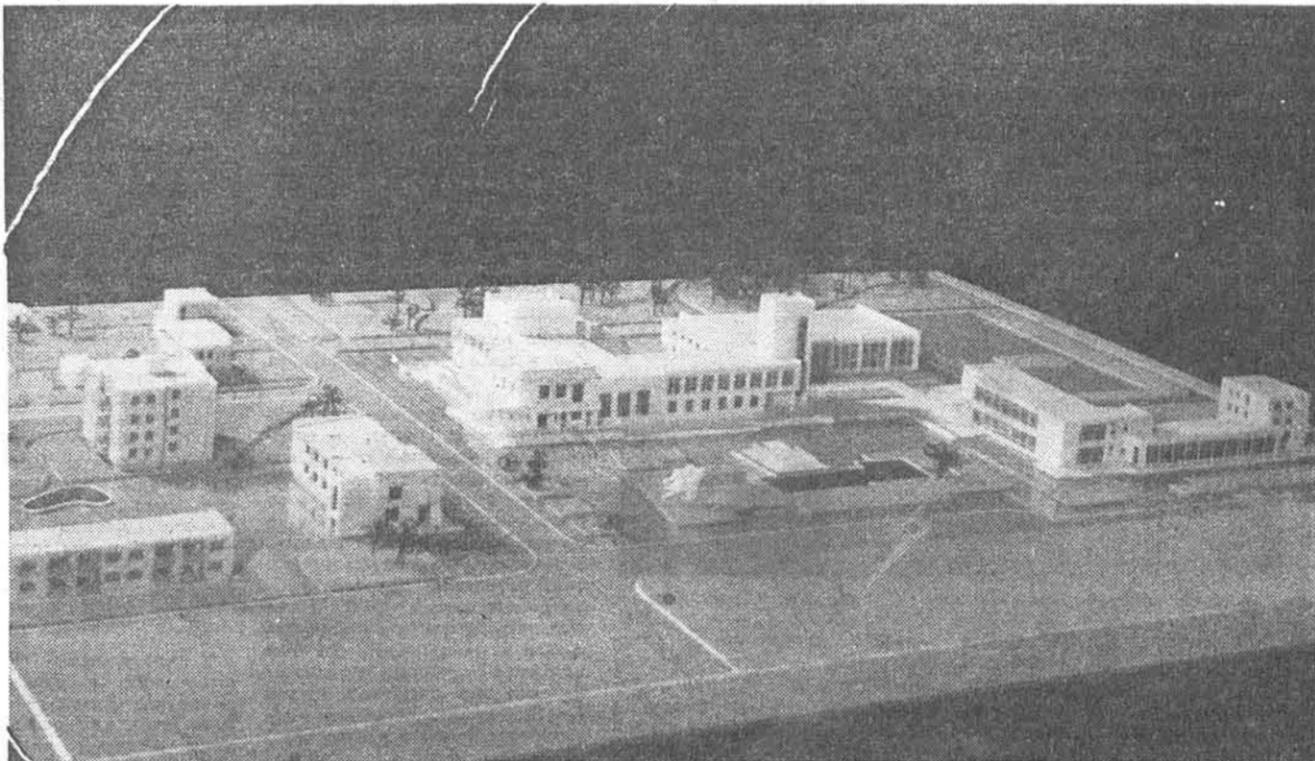
Усе часцей і часцей на змену выцягнутым уздоўж дарог нязграбным, вёскам прыходзяць новыя, кампактныя, добраўпарадкаваныя пасёлкі гарадскога тыпу, прыгожыя і своеасаблівыя. Адным з такіх становіцца пасёлак калгаса «Прагрэс» Гродзенскай вобласці. На здымку накіраваны макет праекта яго цэнтральнай плошчы. Архітэктары Г. Заборскі і Л. Нардзітэйн арганізавалі ў цікавы ансамбль галоўныя будынкі пасёлка.

Па кароткіх баках плошчы стаяць будынкі сельскага Савета і камбіната бытавых паслуг, да якога прымыкае трохпавярховая гасцініца.

Да існуючага калгаснага клуба ў хуткім часе будзе прыбудаваны вялікі магазін. Для калгаснікаў «Прагрэса» будзе набудаваны і плавальны басейн на пляч дарожак. У вертыкальнай пабудове, якая падкрэслівае выразнасць ансамбля, схаваны воданароўнае прыстаіванне і механізм пасялковага гадзінніка.

На плошчы многа дэкарацыйных элементаў—скульптура, каляровы вітраж ля ўваходу ў клуб, партэрная зеляніна, басейн.

Плошча выглядае святочна, мае індывідуальны характар.

БЕЗ СТАЛІЧНАЙ ПРАПІСКІ

ПРАЗ усё жыццё вы неслі песню і шчодро дарылі людзям, нашай моладзі багаці свайой чулай душой. За гэта вам нізкі паклон і сардэчнае дзякуй! — гэта словы, якія адрасаваў Антону Міхайлавічу Валынчыку выдатны дзеяч нашай культуры Рыгор Шырма. Яны вельмі трапіна вызначаюць сутнасць той высакароднай працы, якую многія дзесяцігоддзі вядзе А. Валынчык — педагог і хормайстар, стваральнік безліч амаатарскіх мастацкіх калектываў і аўтар шчырых, пывучых вачальных твораў.

А. Валынчык.

Але ёсць адна асаблівасць, дзякуючы якой гэты вельмі цікавы чалавек і выдатны спецыяліст-музыкант прываблівае яшчэ больш. Гаворка пра тое, што яркі мастак з выдатнай дырыжорскай тэхнікай, добрым мастацкім густам і творчым тэмпераментам, Антон Міхайлавіч большую частку свайго жыцця працаваў не ў буйных гарадах і вядомых прафесійных калектывах, куды яго не раз запрашалі, а ў самадзейнасці раённых цэнтраў Беларусі. Не, не шукаў ён у Слоніме і ў Лунінец, Навагрудку і Маладзечне, Мар'інай Горцы і Ашмянах ціхага, спакойнага жыцця, творчай бестурботнасці, асаблівых выгодаў. Наадварот, тут клопатаў было куды больш, бо даводзілася пачынаць працу з выканаўцамі, як кажуць, з азоў музыкаўных ведаў. Але асноўнай рысай Валынчыка-мастака заўсёды была і засталася сёння вернасць усенароднаму музыкальнаму асветніцтву. Яму і прысвяціў свой талент Антон Міхайлавіч, адмовіўшыся ад «удалай кар'еры» ў сталіцы. Мастаку трэба мець нямала мужнасці, каб адмовіцца ад магчымасці кіраваць кваліфікаванымі калектывамі, дзе музыка будзе гучаць так, як трэба, як задумана аўтарам, — і замест гэтага ствараць «чарнавыя накіды», працаваць з пачаткоўцамі, фарміраваць густы і мастацкія індывідуальнасці амагараў.

настаўніцкія курсы, дзе вучаць спевы і ігру на скрыпцы. Потым пачалася першая сусветная вайна. У час вайсковай службы ў Гомелі Валынчык пазнаёміўся з выдатным харавым дырыжорам Аляксандрам Васільевічам Ягоравым, потым прафесарам Ленінградскай кансерваторыі. Гэта знаёмства перарасло ў асабістае сяброўства, а работа ў хоры пад кіраўніцтвам Ягорава вельмі многа дала Валынчыку як музыканту.

Калі жыццё закінула Антона Міхайлавіча ў Лунінец, ён ужо сам палічыў сваім абавязкам дапамагчы людзям, і перш за ўсё моладзі, далучыцца да свету музыкі. А рабіць гэта трэба на кожным уроку спеваў у школе, на кожнай рэпетыцыі харавых гурткоў для дарослых. Цярпліва, настойліва, апантана.

І пачаліся гады музыкальна-асветніцкай дзейнасці А. Валынчыка. Акрамя Лунінца, ён працаваў і ў Клецку, і ў Навагрудку, дзе, дарэчы, у ягоным хоры ў 1929 годзе спявала Клаўдзія Іванавічана—будучая жонка Рыгора Шырмы і артыстка Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы Беларускай ССР.

Вядомасць і аўтарытэт гэтага калектыву так выраслі, што Антона Міхайлавіча запрасалі ў Вільню праводзіць святы студэнцкіх хораў. Здавалася б, былі ўсе падставы замацавацца ў буйным культурным цэнтры. Але А. Валынчык выбірае іншы шлях. Сумленне мастака падказвае яму неабходнасць пашырыць свае музыкальныя веды, і ён уладкоўваецца на вучобу ў Крамянецкі ліцэй, дзе пад кі-

раўніцтвам вядомых майстроў Б. Рачкоўскага, Б. Рудкоўскага і К. Сікорскага чатыры гады вучыцца «сакрэты» хормайстарскай справы, фалькларыстыку і гармонію.

А потым? Потым — зноў школы і амаатарскія хоры Навагрудка, Слоніма, чарнава, цяжкая і на першы погляд мала ўдзячная для кваліфікаванага спецыяліста работа.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Антона Міхайлавіча прызначылі кіраўніком Беларускага дзяржаўнага міжабласнага ансамбля песні і танца, што меў базу ў Ашмянах і Маладзечне. Ці кінуў з гэтага часу А. Валынчык работу з мастацкай самадзейнасцю? Не. Ні тады, ні потым, калі з 1961 года ён стаў на чале кафедры музыкальнага выхавання Гродзенскага педагагічнага інстытута імя Я. Купалы. І скажам шчыра: незабытыя былі тыя часы ў жыцці калектыву мастацкай самадзейнасці Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі, у гродзенскім народным ансамблі песні і танца «Нёман», у Гродзенскай харавой капэле настаўніцаў, калі там за пультам стаяў Антон Міхайлавіч Валынчык. Высокая творчая патрабавальнасць хормайстра, уменне здэбыць інтанацыйную чысціню спявання, дамагачыся сапраўднага харавога гучання і ансамблевай партыі, глыбіня прачытання аўтарскай партытуры — усё гэта заўсёды вабіць тых, хто разумее і любіць харавую музыку.

Багаце рэпертуар калектываў пад кіраўніцтвам А. Валынчыка — адна з іх адметных рысаў. Каб упэўніцца ў гэтым, нагадаем толькі рэпертуар Гродзенскай капэлы настаўнікаў, якой да апошняга часу вельмі паспяхова кіраваў Антон Міхайлавіч (дадамо: і, на жаль, спыніў там работу з-за незразумелай нячуласці да яго некаторых работнікаў, адказных за культурнае жыццё горада). Тут і бахаўскі хор «Сэрца, маўчы», і «Вячэрняя песня» Таннева, «Ухваленне прыроды» Бетховена і «Что смолкнуло веселья глас...» Чайкоўскага, цудоўныя творы Рымскага-Корсакава, Кюі, Шуберта, Манишкі, Вебера, Расіні, не гаворачы ўжо пра музыку Аляксандрава, Дунаеўскага, Хрэнікава,

Фляркоўскага, іншых майстроў савецкай песні і шматлікіх беларускіх аўтараў.

Такому рэпертуару можа пазайздросціць не адзін прафесійны харавы калектыв. Усе гэтыя творы для Антона Міхайлавіча не розныя полюсы ў музыцы, але розныя ракурсы аднаго і таго ж багагата свету чалавечых пачуццяў.

І тут надыйшоў час сказаць пра яшчэ адзін бок яркай мастацкай дзейнасці А. Валынчыка, сказаць пра ягоную кампазітарскую творчасць. Творы «Ліпы старыя» і «Касцы», што А. Валынчык напісаў на словы Якуба Коласа, — гэта ўзор натхнёнай харавой музыкі, у якой аўтар выступае не толькі знаўцам сакрэтаў партытуры для ансамблевага спявання, але таксама тонкім мастаком, што выдатна пераўтварае багацце народнай музыкальнай мовы ў строі і дакладны па форме твор. Больш 100 хораў, песень, апрацовак музыкальнага фальклору напісана ім. Нават самыя патрабавальныя прыхільнікі харавой музыкі не змогуць знайсці ў гэтай творчасці адхіленняў ад прафесійных законаў і мастацкага густу. Натхняюць кампазітара цудоўныя строфы Купалы, Коласа, Броўкі і іншых паэтаў, у творах якіх адлюстраваны прогажосць роднага краю, самаадданая праца людзей, з якімі сутыкае яго лёс, жыццесцярджаўнасць нашага ладу. А колькі плёну ад садружнасці Антона Міхайлавіча з самадзейнымі кампазітарамі, музыцы якіх ён першы даваў пучэўку на канцэртных эстрадах.

Думаю, не памылюся, калі скажу, што жыццё Антона Міхайлавіча Валынчыка — заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР, выключна цікавае, змястоўнае і карыснае. Прыклад гэты вельмі павучальны для тых, хто, бывае, не бачыць у мастацтве свайой перспектывы, калі на гарызонце не акрэсліваюцца контуры першакласных па асаблівых выгодах гарадоў. Мабыць, такога добрага прыкладу будучы прытрымлівацца і тыя студэнты Гродзенскага педагагічнага інстытута, музыкальным выхаваннем якіх ён кіруе. І не толькі Гродна. Такае самаадданасць абярнецца для паслядоўнікаў Антона Міхайлавіча Валынчыка не аднымі цяжкасцямі. Не, іх напатакае на гэтым высакародным шляху і незабытая ўдзячнасць людзей, тая, якую адчувае гэты чалавек.

І. НІСНЕВІЧ.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАМ!

За заслугі ў развіцці музыкальнага мастацтва і плённую работу па мастацкім абслугоўванні працоўных Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Дзяржаўны народны аркестр Беларускай ССР Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

За дасягнутыя поспехі ў падрыхтоўцы кадраў тэатральнага і вышэйшага мастацтва і ў сувязі з 25-годдзем Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкі інстытут Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

У РЕДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выказваю сардэчную ўдзячнасць арганізацыям і асобам, якія павіншавалі мяне з 80-годдзем.

А. МАРЫКС,
народны мастак БССР.

ПАМЯЦІ СЯБРА

З гэтым немагчыма прымірыцца... Пайшоў ад нас таленавіты кампазітар, музыкант, дырыжор, шчыры і бескарыслівы чалавек. Яму было ўсяго трыццаць тры гады. Ён быў у росквіце творчых сіл, і наперадзе яго чакала так многа...

Яўген Георгіевіч Грышман (для нас ён быў проста Жэня) выхоўваўся ў дзіцячым доме. За яго плячыма была армія, нялёгкае пошукі свайго месца ў жыцці. Менавіта ў Мінску, у нашым аркестры, Жэня, як кажуць, знайшоў сябе. У адказ на давер і павагу калектыву працаваў натхнёна і самаадданна, а неўзабаве стаў дырыжорам аркестра. Яго талент аранжыроўшчыка праявіўся рана, а потым адзін за адным пачалі з'яўляцца яго самастойныя творы. Песні «Абеліскі», «Ідуць белыя снягі», «Казка ў казцы» і іншыя выконваюцца на эстрадах многіх гарадоў краіны. Ён узбагаціў беларускую эстрадную музыку апрацоўкамі народных песень. Іх інтанацыямі прасякнуты яго вядомыя аркестравыя п'есы «Чаму ж мне не пець», «Беларускі сувенир», «Беларускае інтэрмецэ».

Яўген Грышман многа пісаў для Беларускага ансамбля народнага танца, для радыё і тэлеэкраннага, плёна працаваў у дакументальным і мастацкім кіно.

Мы, яго сябры, горка дэражываем цяжкую стругу. Добры, чулы, сардэчным выхаваннем якіх ён кіруе. І не толькі Гродна. Такае самаадданасць абярнецца для паслядоўнікаў Антона Міхайлавіча Валынчыка не аднымі цяжкасцямі. Не, іх напатакае на гэтым высакародным шляху і незабытая ўдзячнасць людзей, тая, якую адчувае гэты чалавек.

Барыс РАЙСКІ,
мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор канцэртна-эстраднага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё.

ПАЭТ, ГРАМАДЗЯНІН, ВУЧОНЫ

ВЕЧАР, ПРЫСВЕЧАНЫ ПАМ'ЯЦІ ПЯТРА ГЛЕБКІ

Выступае Пятрусь Броўка.

Фота П. ЗАХАРЭНЫ.

18 снежня ў клуб Саюза пісьменнікаў БССР прыйшлі пісьменнікі, дзеячы мастацтва, маладыя літаратары, студэнты, блізкія і сяскі Пятра Глебкі. Прыйшлі, каб ушанаваць памяць выдатнага паэта.

Вечар адкрывае Кандрат Крапіва.

— У літаратуру, — гаворыць ён, — Пятро Глебка прыйшоў у той час, калі рэвалюцыя ўзрушыла шырокія пласты працоўных мас і ўзяла на стварэнне новых каштоўнасцей у галіне літаратуры і мастацтва маладыя таленты, што выйшлі з гушчы народа. У той час усё бурліла і кіпе-

ла: ламаліся старыя традыцыі і ідэалы, утвараліся новыя напямкі і арганізацыі, маладыя пісьменнікі і паэты вызначалі свае жыццёвыя і творчыя шляхі. Прыйшлося вырашаць гэтыя пытанні і Пятру Глебку. І трэба сказаць, што ён не хістаючыся выбраў грамадскі напрамак, аддаў свой талент служэнню народу. Вынікі яго працы — літаратурнай і навуковай — і светлы вобраз яго ў сэрцы кожнага з нас, хто ведаў у жыцці гэтага цудоўнага чалавека.

— Пятро Глебка — мой найлепшы сябар і друг, — гаворыць Пятрусь Броўка. — Я яго ведаў больш за сорак гадоў. Сэрца не хоча мірыцца, што яго няма сярод нас, хочацца бачыць яго заўсёды жывым. У маладосці мы разам шукалі свае паэтычныя дарогі. Глебка многа ведаў. Якуб Колас пра яго гаворыў: «З Глебкам добра і памаўчаць». Ён быў надзвычай сціплы, працавіты чалавек, яго дасціпныя жарты і добры гумар прыцягвалі многіх людзей. Але я ведаю яго і як прынцыповага чалавека, які ўмела, дастойна адстойваў свой пункт гледжання.

Многа цёплых, пранікнёных

слоў казалі пра Пятра Глебку Іван Шамякін, Зоір Азгур, Аляксей Кучар. П. Малчану нагадаў, як калектыў БДТ-2 рыхтаваў спектакль «Над Бярозай-ракой», аб сваіх сустрэчах з паэтам, з якім сябраваў усё жыццё. Навуковыя супрацоўнікі А. Фядосік і С. Пятровіч гаварылі пра работу П. Глебкі ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, аб клопатах яго пра маладыя навуковыя кадры.

На вечары таксама выступілі блізкі друг сямі П. Глебкі Я. Сянько, дырэктар Ліцвянскай школы Уздзенскага раёна, якая носіць імя паэта, П. Думноў, галоўны ўрач паліклінікі СП БССР Я. Нейфах.

Заслужаныя артысты рэспублікі П. Дубашынскі, Р. Маленчанка і артысты В. Турмовіч і Л. Валодзін прачыталі вершы паэта. У канцы літаратурнага вечара прысутныя праслухалі жывы голас Пятра Фёдаравіча, запісаны на плёнку...

У гэты ж дзень 18 снежня пісьменнікі і навуковыя супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, блізкія і сяскі Пятра Глебкі ўсклалі вянкi і букеты жывых кветак на магілу паэта, грамадзяніна, вучонага.

Марыя КАМІСАРАВА

ТВАЯ ЗЯМЛЯ

Пятру ГЛЕБКУ

З любоўю «дзякуй!» — гавару зямлі тваёй,
То ж вуснамі кранаўся ты яе, святой,

Вітаў яе світанні ля ракі,
Піў прыгаршчамі,

Усмак,
З яе крыніц сцюдзённых, —
Здавалася, няма глыбінь
бяздонней,

Як пад табой
і над табой
благіт.

О, гэта ўлада матчынай зямлі!
Дзецца людзям ці ж не ёю
сіла!

І хіба ж не яна, каб краскі
так цвілі,

Увесь —
да фарбаў, водараў —
скарб свой,

Увесь шчымы і боль любі
сваёй,

Табе, як сыну, шчодро
падарыла!

З рускай пераклаў
П. ЛІПАН.

У МАСКВЕ, у Цэнтральным доме літаратараў, па ініцыятыве Савета па беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў ССРС, адбылося абмеркаванне часопіса «Маладосць» — яго прозы і паэзіі, публіцыстыкі і крытыкі, мастацкага і графічнага афармлення. Меркавалася разгледзець часопіс за апошнія два гады, але гаворка выйшла за рамкі гэтага тэрміну і па сваіх асноўных ліній фактычна ахапіла ўсю «біяграфію» «Маладосці» — з сакавіка 1953 года па снежань гэтага года. Уласна, гаворка ішла шырай — разглядалася беларуская літаратура апошніх год.

На абмеркаванні прысутнічалі члены Савета па беларускай літаратуры, паэты, празаікі, журналісты, супрацоўнікі часопісаў.

З дакладам на тэму «Літаратурнае аблічча часопіса «Маладосць» за перыяд 1969—1970 гг.» выступіў намеснік старшыні Савета па беларускай літаратуры Н. Пашкевіч. Ён шмат увагі ўдзяліў мастацкаму афармленню часопіса. У дакладзе было адзначана, што многае ў афармленні часопіса падае добрае ўражанне, многа ёсць сярэдняга, але многа і непажаданага, супярэчлівага. Гэта датычыцца версты, размяшчэння матэрыялаў, фотаздымкаў. Было выказана пажаданне рэдакцыі больш шукаць новага ў афармленні.

Гаворачы пра публіцыстыку, дакладчык адзначыў, што галоўная лінія ў часопісе — гэта паказ герайчэнага ў мінулым і сёння, і яна добра вытрымліваецца. У часопісе скарэй-стаўваюцца самыя розныя жанры журналістыкі. Публіцыстыка дае добрую панараму грамадскага жыцця рэспублікі. Разам з тым адзначалася, што некаторым матэрыялам не хапае майстэрства, што публіцыстыка павінна браць больш сур'ёзны, даследчы тон, весці больш сур'ёзную размову і менш аддаваць увагу бадзёрым фотаўражанням. Часопісу патрэбен праблемны аналітычны нарыс пра жыццё моладзі. Гаворачы пра матэрыялы на краяўчыя тэмы, дакладчык звярнуў увагу на некаторыя пралікі ўвогуле цудоўнага нарыса У.Л. Караткевіча «Званы ў прадоўжэнні азёр»: сучаснае Палессе ў нарысе прысутнічае пастолькі-наголькі, сваё сэрца пісьменнік аддаў старой лодцы-душагубцы...

Шмат добрых слоў было сказана пра цыкл матэрыялаў, у якіх узаўзяецца ваеннае і камсамольскае мінулае рэспублікі, — пра дакументальныя апавесці «На 17 кіламетрах» А. Ус і А. Уладзіміравай, «Тры старонкі з легенды» Г. Бураўкіна, «Парашуты на дрэвах» Н. Рыдзэўскага, «Рудабельская рэспубліка» С. Грахоўскага і г. д.

Гаворачы пра прозу, дакладчык шмат увагі ўдзяліў раману І. Чыгрынава «Плач перапёлкі», адзначыўшы, што значэнне гэтага твора выходзіць за межы рэспублікі. З апаве-

сцяў, надрукаваных у часопісе за апошнія два гады, добрую ацэнку атрымалі «Мы — хлопцы жывучыя» І. Сяркова, «Забароненыя песні» К. Каліны і «Паўночны фарватар» А. Крыгі.

Пра паэзію на старонках часопіса шмат гаворыў паэт М. Максімаў. Ён сказаў: «Беларуская паэзія напамінае чалавека, маладосць якога заспеўла Айчынная вайна з яе нягодамі, гераізмам, трагедыямі. Такі чалавек на працягу ўсяго свайго жыцця апалены памяццю гэтай вайны і вяртаецца да яе ў сваіх думках і творах. Чатыры паэты, якіх я чытаў перад абмеркаваннем, цесна прывязаны да ваеннай

«МАЛАДОСЦЬ» — ВЫДАННЕ СТАЛАЕ

Савет па беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў ССРС абмяркоўвае часопіс «Маладосць»

тэматыкі. Я кажу пра Барадуліна, Лось, Янішчыц і Камейшу. Мне было радасна, што ўсе чатыры падборкі затрымліваюць увагу і радуць і сваімі вершаванымі ўдачамі, і прафесіяналізмам паэтаў. Падборка Барадуліна магла б упрыгожыць не толькі «Маладосць», а любы іншы саюжны часопіс.

Вершы на ваенна-патрыятычную тэму, што друкуюцца на старонках часопіса, радуюць сваёй баявіцасцю і бескампраміснасцю.

А. Сакалоў, галоўны мастак часопіса «Журналіст», усё сваё выступленне прысвяціў мастацкаму абліччу часопіса. Як добры знак, ён адзначыў, што на яго старонках вельмі вялікае і ганаровае месца аддаецца ілюстрацыі, што ў версты часопіса выкарыстоўваюцца сучасныя прыклады кампазіцыі, што часопіс карыстаецца разнастайнымі шрыфтамі, а гэта дазваляе ствараць мадэль вельмі мабільную.

Разам з тым ён адзначыў, што трэба праўдліва больш строга і гуту пачуцця меры. У часопісе вялікае месца ўдзяляецца фотарэпартажу, а фотарэпартажу, на жаль, няма. Ёсць фатаграфія, якая ілюструе тэкст, і не больш. А паколькі часопіс адрасуецца маладым чытачам, жанр фотарэпартажу павінен быць прадастаўлены на яго старонках дастойна.

Крытык А. Уласенка бачыць галоўнае дасягненне беларускай прозы ў адлюстраванні перыяду Вялікай

Айчынай вайны. «Чаму для нас тэма Вялікай Айчынай вайны не з'яўляецца гістарычнай? — пытаецца ён і адказвае: — Яна сучасная не толькі таму, што мы ўсе разам і кожны паасобку адчуваем на сабе следы пераможных выпрабаванняў нашага народа, але і таму, што на прыкладзе гераічнага подзвігу савецкага народа выходзіць наша моладзь. Задача літаратуры ў тым, каб не было невядомых саўдзатаў, каб кожны невядомы салдат становіўся вядомым нашаму народу».

Як становіцца ў рабоце калектыву часопіса А. Уласенка адзначыў, што ў «Маладосці» няма інфанталізму, няма твораў, якія паказваюць скенсіс у адносінах да рэчаіснасці, што часопіс вытрымлівае стыль гераічнага пачатку, імкнецца раскрыць у сваёй дзейнасці ўчыні людзей, адлюстравіць становіцца — тое, што сцвярджаецца ў нашым жыцці.

Намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Новый мир» Д. Бальшоў сказаў: «Адзін крытык даволі сур'ёзна вядзе работу па рэцэнзаванні кніг. Гэта — карысная работа і вельмі важная, але ў часопісе яна не выходзіць, у асноўным, за рамкі так званых кніжнага агляду. У асобных выпадках гэта бывае на высокім узроўні, у іншых — на менш высокім, але ўвогуле гэта ўсё-такі рэцэнзаванне. Разам з тым хацелася б звярнуць увагу на два артыкулы, надрукаваныя ў часопісе: Першы — гэта праблемны артыкул Гусева аб дзеніскай тэорыі адлюстравання. Артыкул на вельмі сур'ёзную тэму. Аўтар на працягу амаль цэлага друкаванага аркуша сцвярджае важнасць гэтай тэмы, звяртаецца да класікаў марксізма. Там ёсць Талстой і Бальзак, але няма аналізу піводнага сучаснага беларускага пісьменніка. Адна з важных праблем марксізма, якая мае адносіны да аналізу цяперашняга становішча ў мастацтве, — гэта сувязь з сённяшнімі днямі. Другі — гэта артыкул Каваленкі, які таксама мае праблемны характар. У ім пастаўлена пытанне аб асобе ў грамадстве, аб становішчы асобы ў грамадстве. Аўтар спрабуе тэарэтычна асэнсаваць і даволі цікава гэта робіць, адносіны асобы і індывідуальнасці. Ён падымае асобу над індывідуальнасцю і спрабуе весці аналіз цэлага раду твораў апошніх гадоў. Ён ставіць пытанне аб важнасці сучаснай тэматыкі, аб важнасці паказу ў літаратуры рабочага класа, рабочага чалавека. Але аўтар ставіць пытанні і не раскрывае іх, не дае на іх адказу. Аўтар, на сутнасці, аналізуе менавіта індывідуальнасць герояў і іх рысы прыватнага парадку, не падымаючыся да вылучэння таго, што ён разумее пад асобай. Часопіс павінен быў апублікаваць шэраг матэрыялаў, якія ўдакладнілі б некаторыя ацэнкі аўтара, працяпілі б іх, а гэтага зроблена не было».

Выступленне прадстаўніга «Літаратурнай газеты» З. Багданавай было прысвечана аналізу апавесці А. Крыгі «Паўночны фарватар». Яна адзначыла, што ў асобе маладога празаіка літаратура мае цікавага перспектывнага пісьменніка.

Паэт Г. Курапёў гаворыў пра паэзію на старонках часопіса. Ён уступіў у размову з тымі выступаючымі, хто дабіваўся большай «жыццёвай» прасторы на старонках часопіса для пачынаючых паэтаў, нават калі б гэта ішло за кошт «прыцягнення» інтэрэсаў «старых» паэтаў. Развіваючы сваю думку, ён сказаў: «Ёсць цэлы шэраг паэтаў старэйшага і маладшага пакалення, без якіх я жыць не магу і павінен бачыць, што яны робяць. І тое, што ветэранам беларускай паэзіі даюць месца на старонках маладзёжнага часопіса, добра, бо тут часопіс дае чытачам сапраўдную паэзію...». Яму вельмі падабаюцца вершы Ю. Свіры.

Шмат увагі публіцыстыцы і крытыцы ўдзяліў у сваім выступленні крытык В. Чалмаеў. Яму спадабалася, што публіцыстыка ў часопісе відзецца рознабакова. — Тут і нарыс, і сацыяльнае даследаванне, і фотарэпартаж, і іншыя жанры. В. Чалмаеў падрабязна спыніўся на «Гісторыі аднаго здымка» і інтэрвію з акадэмікам Яругіным; адзначыўшы, што гэта яскравы матэрыялы, якія патрэбны чытачам, бо нясуць у сабе вялікі ідэйна-эмацыянальны зарад.

М. Гарбачоў галоўную ўвагу аддаў раману І. Чыгрынава «Плач перапёлкі»: «...Гэта вельмі добрая заяўка на будыны эпічны твор у маладой беларускай прозе. Твор напісаны на багатым жыццёвым матэрыяле. Дакладна і праўдліва паказан пачатак Вялікай Айчынай вайны...»

У сваім выступленні сакратар праўлення СП Беларусі І. Мележ спыніўся на той нялёгкай рабоце, з творчай моладдзю, якую вядзе часопіс «Маладосць» — гэта той часопіс, — гаворыў І. Мележ, — які пастаўляе ў літаратуру новыя кадры. Можна без перабольшвання сказаць, што ўся тая беларуская літаратура, якая пачыналася ў пару зараджэння «Маладосці», прайшла праз чысцілішча часопіса».

Старшыня Савета па беларускай літаратуры А. Аўчарэнка сказаў, што часопіс «Маладосць» для абмеркавання выбраны не выпадкова: праз яго хацелася ўбачыць далёкую перспектыву беларускай літаратуры — літаратуры моцнай, цікавай, якая пасля вайны магутным рыўком выйшла ў першыя рады нашай савецкай літаратуры і дала цэлы шэраг цудоўных імён і добрых твораў.

Адзначыўшы некаторыя недахопы і промахі ў рабоце часопіса, А. Аўчарэнка падкрэсліў, што часопіс мае свой твар, і, што самае галоўнае, ён не ішоў і не ідзе на ўступні ўласнаму сумленню. Ён ведае сваю мэту і ідзе да яе. І добра, што ён не заваўвае сабе славу дзлішчымі сродкамі. Высокую ацэнку прамоўца даў раману «Плач перапёлкі», хоць і ў ім ёсць следы сироччанасці і паспешлівасці.

МОЖНА было б гаварыць тут пра тое, як дачка вядомага на Беларусі жывапісца нека аднойчы адчула, што няма для яе ў жыцці іншага шляху, чым шлях мастака. Можна было б прыгадаваць яе вучобу ў Віцебскім мастацкім вучылішчы, першыя самастойныя крокі да гледача, якія прыпалі на цяжкія гады эвакуацыі ў часе Вялікай Айчыннай вайны, расказаць пра станаўленне таленту Раісы Уладзіміраўны Кудрэвіч. Пра яе не адну сотню твораў (у тым ліку і створаных разам з А. Гугелем). Пра не адзін дзесятак выставак, у якіх яна прымала ўдзел.

Але абмяжуюся толькі думкамі і пачуццямі, якія выклікае нядаўна адкрытая ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР параўнаўча невялікая персанальная выстаўка твораў Раісы Кудрэвіч. І пачну крыху здалёк. Нават не з выяўленчага мастацтва. А з літаратуры.

Заўсёды хвалюе: як, на якой аснове часцей за ўсё ўнікае наша захапленне пісьменнікам, любоў і цікавасць да яго, да ягонай творчасці? Маю на ўвазе, зразумела, не тых волаў, чые імёны знаёмы нам са школьнай лаўкі, чые творы даўно сабраны ў поўныя зборы, а тых пісьменнікаў, якія жыўць у адзін з намі час, каго можна сустрэць на вуліцы, каму можна пазваніць па тэлефоне. Некаторыя адважныя чытаць так і робяць, спяшаючыся, што б там ні было, іменна так паглыбіць, пашырыць і замацаваць сваё знаёмства з мастаком слова, які зацікавіў, палюбіўся. Але гэта — шлях для адважных, каб не ўжыць які-небудзь іншы, менш ласкавы, эпітэт. Большасць жа цярдліва чакаюць новых кніг, новых публікацый. І не толькі з-за далікатнасці свайго характару. А з прычыны яснага ўсёдаўнага, што нідзе, ніколі, ні ў якой самай шчырай гутарцы мастак не выкажа сябе гэтак жа поўна, гэтак жа даверліва, як у творчасці.

І пачата гэтай размова пра мастака са спасылкай на ўзаемаадносінны чытача з пісьменнікам не таму, што мне лягчэй арыентавацца ў роднай стыліі. Бо ў такім выпадку ўвогуле не варта было б пачынаць. Не варта было б совацца, як кажуць, «у чужы манастыр са сваім статутам». Але ў тым і справа, што падабенства адчування, з якім адкрываеш кнігу, дзе сабраны ў адно любімыя табой рэчы пісьменніка, з адчуваннем, якое ўнікае на гэтай выстаўцы Раісы Кудрэвіч,

орыі выяўленчага мастацтва, далёка не кожнаму падудладна даследаванне або хаця б свядомае асэнсаванне сродкаў выяўлення мастакоў задумы. Але — падудладны вынік. І мяркуюць пра вынік, карыстаючыся крытэрыямі, даступнымі кожнаму элементарна адукаванаму чалавеку.

Памятаю, у мінулыя гады, сустракаючыся з творчасцю Раісы Кудрэвіч, я заўсёды адзначала для сябе пэўную роднасць поглядаў на свет.

...Трывожна задуманы і ў той жа час пясчот-

столькі складанага, жорсткага, але і столькі прыгажосці, радасці, дабра!

Не можна не перамагчы чалавек, які здолеў здабыць прыгажосць і гармонію свету з яго ледзь не хаатычнай складанасці. Наколькі ва ўсё гэта мацней верыш, судакранаючыся з мастацтвам, адзначаным пясчотнай любоўю да чалавека, да Зямлі...

Я не стану тут гаварыць пра манументальныя работы мастачкі. Па-першае, многія з іх напісаны ёю ў сааў-

ПРАВА НА УЗАЕМНАСЦЬ

яшчэ раз пераканала мяне ў законмернасці: няма ў мастацтве «сваіх» і «чужых» манастыроў, «сваіх» і «чужых» статутаў, і як любоў, так і не-любоў да мастака ўнікае па аднолькавых прычынах як у чытацкай, так і ў выставачнай зале. Значыцца, па тых жа законах, па якіх мяркуюць пра творчасць пісьменніка, можам меркаваць і пра творчасць жывапісца, і інтарэс наш да жывапісца, увага наша да яго зараджаюцца на той жа аснове, што і інтарэс, і ўвага да пісьменніка.

Думаю, не толькі для мяне гэта вельмі важна. І не таму зусім, што такім чынам быццам прапануецца ўсім без выключэння «правацца літаратурай жывапіс». А проста таму, што большасць людзей, так або інакш, не абмінуць гэты «параўнаўчы аналіз», «параўнаўчы метады», гэтае ўзаемадзеянне і ўзаемапранікненне эстэтычных крытэрыяў. Сапраўды, гаворым жа мы, адзначаючы Ралана, пра бетховенскую магутнасць, а прыгадаючы лірызм Левітана, не можам абйсці пранікнёную тонкасць Чэхава.

Гэта азначае, між іншым, і наступнае: далёка не кожны з тых, хто адчыняе сёння дзверы выставачнай залы, спрактыкаваны ў таямніцах т-

на летуценны Пушкін у Міхайлаўскім... Хвалюванне ад першага ўзаемазнаёмства дзяцей і настаўніцы ў пэсцяваеннай калгаснай вёсцы... Рамантыка грамадзянскай вайны... Хвалюючы свет душы сённяшняга маладога чалавека... Родныя прыпеўкі... Сімфонія Кастрычніка... Непасрэднасць першага ўражання ад слаўтага Везувія або такога нікому не вядомага, але хвалюючага свайей радасцю аблічча суседскага хлапчука, якога, ну, проста нельга не напісаць... Усё гэта (і многае іншае) — зразумелае не ў тым, канечне, сэнсе, што ўжо, маўляў, і задумвацца больш няма пра што, як у разгаданым красвордзе. Зразумелае ўсё гэта ў тым вышэйшым сэнсе, у якім бывае табе зразумелы блізка, любімы чалавек. Зразумелы яго імкненні, яго мары, яго погляд на свет, на людзей, на шчасце, на прыгажосць. Зразумелы настолькі, што шляхы вашыя супадаюць, што вам удваіх будзе ўжо не тое што лягчэй жыць, але — вышэй, разумней, прыгажэй. Пачуццё, вельмі падобнае на гэтае, даюць мне кнігі Чэхава, апавяданні Паустоўскага. Пачуццё надзеі на тое, што людзі не могуць урэшце не зразумець адзін аднаго ў гэтым свеце, дзе

тарстве з А. Гугелем, а тут гаворка — толькі пра яе. Па-другое, пра гэтыя работы не раз пісалі. Па-трэцяе, асабіста мне найбольш блізкія і найбольш зразумелыя тыя яе работы «малых жанраў», у якіх асабліва поўна адлюстраваліся светлы лірызм і добрае, пільнае ўвага да свету.

...Можна шмат разоў вяртацца, кожны раз адкрываючы для сябе новае, да серыі акварэляў Раісы Кудрэвіч «Па Волзе», дзе так павольна ўбачаны Кастрама і Угліч, Яраслаўль і валагодская восень. А як гарманічна ўпісваюцца ў памянёную серыю манатыпіі — «Старая Волагда», «Астрахань. Крэмль», «Вулічка ў Казані» і іншыя!.. Можна падоўгу не адрываць вачэй ад маляўнічых жывапісных эцюдаў, напісаных мастачкай у Крыме, дзе ізноў жа не такія, як у іншых мастакоў, і Кантэбелі, і Судак... Мастачка многа ездзіць па свеце і плённа працуе ў дарозе. І гэтыя работы з далёкіх паездкаў, быццам па кантрасце, памагаюць адчуць непаўторную чароўнасць многіх яе работ, створаных тут, на роднай беларускай зямлі. Беларуская зіма і волен... Вярба... Беларускія нацюрморты... Кветкі... Нашыя землякі — на-

шыя сучаснікі, людзі працы... Прыгадаючы ўсё гэта, нельга не падкрэсліць: даўным даўно выказана і стала папулярнай цытатай тая думка, што ў мастацтве трэба ісці не ад любові да сябе, а ад любові да людзей. І не тое, каб я хацела паспрачацца з гэтай думкай. Хутчэй, варта дадаць да яе: толькі тады патрэбна будзе нашая любоў людзям, калі нам ёсць што прынесці ў мастацтва, ёсць што дадаць людзям. Бо наўрад ці будзе сцвярджаць хто-небудзь, быццам усе графаманы і ўсе фактографы — чэрствыя сябелюбцы. Гэта было б таксама няправільна, як і меркаванне, быццам бы ўсе геніі былі пясчотныя і спачувальныя філантропы. Аднак, альтруістычна настроены графаман можа аб'ехаць увесь свет і ўбачыць там нашмат меней, чым самаўлюбёны геній убачыць у самым звычайным гарадскім скверыку... Кажу гэта не ў пахвалу такому генію і не дзеля ганьбы такога графамана. Кажу ў пахвалу таленту. Талент з'яўляецца неабходнай умовай таго, каб мастак, любячы людзей, мог засведчыць сваю любоў творамі, якія давалі б яму, так сказаць, права на ўзаемнасць. Іначай, які б ні быў вялікі запас тваёй любові да людзей, у мастацтва ты не прынясеш нічога, апроча добрых намераў.

Вядома, знойдзеца нямала людзей, якіх не закране ў работах Раісы Кудрэвіч (у тым ліку і ў створаных у часе падарожжаў) тое, што закронае мяне, маіх сяброў, маіх аднадумцаў. У гэтым няма нічога дзіўнага. «У адрозненне ад дэкладных навук, — пісаў Ілья Эрэнбург, — мастацтва не падаецца бяспрэчным ацэнкам». Тым больш не падаецца яно нарматыўным ацэнкам: у душы кожны з нас усё роўна выстаўляе дво-

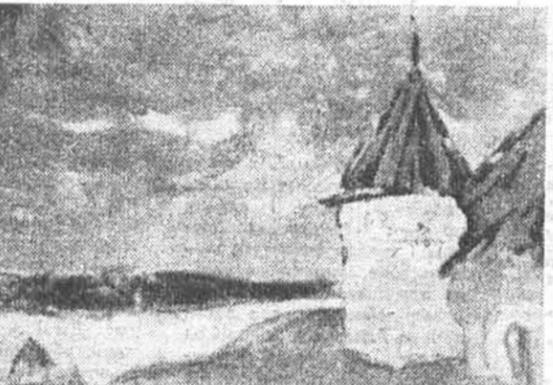
ру тую ацэнку, якую дыктуе ўласнае сэрца, а не казённы каталог. Ды, урэшце, гаворачы пра творчасць Раісы Кудрэвіч, я не бралася за пошук абсалютнай ісціны. Усяго толькі хацелася мне выказаць менавіта мае, асабістыя, суб'ектыўныя адносіны да мастачкі і па магчымасці растлумачыць, чаму гэтыя адносіны поўныя ўдзячнасці. Вось тут і падыходжу да галоўнага, дзеля чаго і сказана ўсё папярэдняе.

Тое жывое пранікненне ў сэрцавіну з яў, якое дазваляе мастачцы не проста адлюстраваць характэрнае ў жыцці сучаснага чалавека, маляўнічы дэталі быту, прыроды, не проста перадаць нейкі чыста этнаграфічныя свае назіранні над жыццём на роднай зямлі і ў другіх, далёкіх краінах, надае яе работам глыбокую сур'езнасць. Раіса Кудрэвіч выказвае ў сваёй творчасці глыбокую павагу да «Зямлі Людзей». Яна выказвае тое адчуванне трываласці і высокай каштоўнасці жыцця, якога падчас нестасе людзям у гэтым неспакойным свеце, дзе заўважана часта і занадта балюча робяцца самыя разнастайныя пераацэнкі каштоўнасцей (у тым ліку і мастацкіх). Так часта і так балюча, што чалавек, бывае, пачынае сумнявацца ў найвышэйшай трываласці тых каштоўнасцей, без якіх ён не мог бы жыць. Я кажу пра такія каштоўнасці, як дабраці, пясчотнасць, прыгажосць. Я кажу пра тыя каштоўнасці, без якіх чалавек страціў бы любоў да жыцця і да людзей, страціў бы волю да барацьбы за іх. Гэтыя каштоўнасці захоўвае менавіта наша мастацтва, развіваючы лепшыя традыцыі папярэдняга. Мастацтва нашай краіны. Вось і атрымліваецца: калі тое, што створана мастаком, умацоўвае ў нас самае каштоўнае, што ёсць у чалавеку і ў чалавецтве, дык, мне здаецца, мастак, які так любіць нас, мае поўнае права на нашу ўзаемную любоў.

Ірына КЛИМАЗУСКАЯ.

Р. КУДРЕВИЧ. «Дзяўчына з Салігорска» (манатыпія).

«Паўночны пейзаж» (манатыпія).

Зноў Ліма НА ЧЫМ ВУЧЫЦЦА БАЯНІСТУ?

Я заўсёды сумняваюся ў справядлівасці сцвярдзення, быццам «у добрых руках і самавар Іграе». Прафесійнаму музыканту патрэбны добры інструмент.

Нядаўна ў Маскве адбыўся конкурс баяністаў, мэтай якога быў адбор выканаўцаў на міжнародны конкурс баяністаў-акардэаністаў у Клінгенталі (ГДР). У ім прынялі ўдзел і тры музыканты з Беларускай кансерваторыі: выкладчык В. Чабан, студэнт А. Патапейка (клас Г. Мандруса) і С. Лясун (клас В. Шышонка). Ні адно выступленне не было дастат-

кова паспяховым. Аналізаваць прычыны будучы тыя, хто рыхтаваў удзельнікаў. Я ж хачу звярнуць увагу на адну дэталю — які вынік мог быць у Святланы Лясун, калі яна — адзіная з чатырох дзесяткаў музыкантаў — Іграла на баяне састарэлай канструкцыі, яе інструмент выглядаў проста анахронізмам на такім аўтарытэтным конкурсе! Добрая падрыхтоўка і яркае мастацкае выкананне не маглі даць ёй прайсці з такім баянам нават у другі тур.

На якіх жа інструментах Іграюць у нас навучэнцы школ, вучылішчаў, кансерваторыі?

Якасць серыйнага тульскага баяна вельмі невысокая: канструктыўная асаблівасць — адеўтнасць меладыйнай (выбарнай) плавятурны ў левай руцэ — не дазваляюць дасягнуць сучаснага выканаўчага ўзроўню. І калі ў музычнай школе яшчэ можна вучыцца па ім, дык у вучылішчы, дзе юнак ужо выбірае сабе баян як прафесію, парапераходзіць на вывучэнне інструмен-

та іншай канструкцыі. Яшчэ ў большай ступені такая неабходнасць узнікае ў кансерваторыі.

Разам з тым, купіць і параўнаўча падараткі кіраўскі інструмент новай канструкцыі або канцэртны маскоўскі пялёккі. Выпускаюць гэтых інструментаў вельмі мала. Відаць, аднаведныя ўстановы павінны забяспечваць вучыльнічы Беларусі кіраўскімі баянамі. У адзінай жа нашай кансерваторыі трэба мець два-тры лепшыя канцэртныя баяны.

Скаванасць, якая адчувалася ў выступленнях беларускіх музыкантаў, тлумачыцца, на маю думку, і тым, што ім не так часта даводзіцца ўдзельнічаць у конкурсах, бо праводзіцца яны ў нас вельмі нерэгулярна. Між тым, якую вялікую карысць маглі б прынесці конкурсы маладых талентаў на ўзроўні школ і вучылішчаў з адначасовым правядзеннем метадычных нарад педагогаў!

Вельмі хацелася б яшчэ, каб беларускія кампазітары далі нам магчы-

масць папоўніць рэпертуар арыгінальнымі п'есамі. Сённяшні баян ператварыўся ў інструмент з багатай палітрай выканаўчых фарбаў, ялівіх выяўленчых і тэхнічных магчымасцей. Цяпер Іграюць на ім самыя розныя творы — ад «Чаконь» Баха да «Празлішч і фуг» Шастакоўча, ад «Лявоніх» да канцэртаў з сімфанічным аркестрам. Мне здаецца, некаданне кампазітараў пісаць для баяна звязана з тым, што большасць з іх не знаёмы са спецыфікай інструмента, не ўмею пісаць для яго. Напэўна, настаў час утварэння кампазітарскіх класаў кансерваторыі і вучылішчаў знаёміць навучэнцаў з баянам нароўні са скрыпкай і флейтай, арфай і ударнымі.

К. БУЛЫГА, выкладчык Мінскага музычнага вучылішча.

АДНАЧАНАЯ на конкурсе на лепшую п'есу, які праходзіў у рэспубліцы да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, трагікамедыя «Трыбунал» атрымала высокую ацэнку і на пленуме праўлення СП Беларусі, прысвечаным драматургіі. Не паспелі пайсці аб ёй пагалоскі, як яна пабачыла святло рампы на рускай, украінскай і літоўскай сценах. У арыгінале першым паставіў твор А. Макаёнка тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску.

Акрамя усіх іншых вартасцей, відаць, такая цікавасць тэатраў да «Трыбунала» тлумачыцца і не зусім традыцыйным жанравым характарам п'есы, якая адлюстроўвае падзеі мінулай вайны, — трагікамедыя. Раней было, што пра гэта гаварылася ў творах, прызначаных для сцэны, дзе выразна адчувалася драма або балада, гераічная эпопея або псіхалагічны паядынак. Камічнае займала ў іх другараднае месца (той жа, скажам, Антон Крочля ў «Канстанціне Заслонаве»). Між тым, жыццёвы матэрыял, пакладзены ў падмурак твораў пра вайну, багаты на гумар і сатыру. Партызанскі фальклор, друкаваныя выданні тыпу «Раздавім фашысцкую гадзіну», франтавы гумар яскрава сведчаць пра гэта.

Герой п'есы Цярэшка Калабок падкрэслена «просты» чалавек, звычайны пастух. Калгаснік, якіх многа. Яму драматург і дае быць рухаючай сілай у сюжэце трагікамедыі. З першых жа эпизодаў спектакля ў коласаўцаў глядач успрымае фігуру Калабка як з добрым гумарам абмалаваны па-мастацку збірлівы вобраз простага чалавека, кемлівага і дасціпнага, разумнага і вынаходлівага. Нямецкі камандант кідае яму: «Вы ёсць дзікі чалавек...» Спектакль, пастаўлены ў Віцебску рэжысёрам С. Кавіміроўскім, у адпаведнасці з вяртальнай задачай паказвае, на што здольны такі «дзікун», калі вораг пагражае знішчыць самае дарагое для нас — свабоднае жыццё ў свабоднай Краіне Саветаў. Так, герой часта трапляе ў смешнае становішча, яго паводзіны дыктуюцца патрабаваннямі канспірацыі, ён жартуе і здэкуюецца, прыкідаецца то ёлупам, то прайдзісветам, і гэта іграе артыст І. Матусевіч з добрым акцёрскім захваленнем. Па-народнаму мудры характар, ён брэз на ўзбраенне смех. І вораг адразу ж скідаецца з «арыйскай» велічы сваёй, у святле сатырычна завостраных цяжкіх жарту-здэкаў робіцца вядомым і заступаецца на пэўны час пераможцам, усё ж прадастае голым, у сваёй зяцятай антычалавечнасці і асуджаным на паражэнне ў змаганні з народам, з якога на прыродні край бароцьбы ідуць і такія Калабкі.

Відавляне абазначылі на эфішы жанр спектакля — трагікамедыя. Аўтар, як вядома, адносіць сваю п'есу яшчэ і да народнага лубка. Многавалісана ім смела якраз у гэтым кірунку — даць самае смешнае ў паказе блізкіх да нас па часе

драматычных старонак жыцця народа. Нам здаецца, што С. Кавіміроўскі меў рацыю, калі адкідаў нешта ад «лубка»: вайна яшчэ «капяе сэрцы», мастацтва вельмі асцярожна павінна здабываць з хваляючай тэмы эквівалент смеху. Праўда, тэкст «Трыбунала» такі — як яго ні іграй, рэакцыя залы прадугледжана: сміяцца будзе! Калі прытрымлівацца «лубка», то такі смех выклікаецца абавязкова падкрэслена абкарыкаатуранымі, умоўна плакатнымі персанажамі ў стылізаваных грывах і касцюмах, а дасціпныя рэплікі тут вымаўляюцца са смакам. У відавляні на сцэне часцей за ўсё пераважаюць жыццёва трапныя рэаліі, а ўзаемаадносіны паміж дзеючымі

героя і сочыць толькі за тым, якім чынам Цярэшка выкруціцца з усяго гэтага. Смеецца, але не захалляецца таім, што адбываецца на сцэне.

На маю думку, узнікае нешта накшталт «непараўмення» паміж творам і глядачом. Чаму? Мабыць, з прычыны розніцы ўзраўняў герояў таго часу, калі адбываецца дзеянне, і сучаснага маладога глядача. Жонцы Калабка, простае вясковай жанчыне, маці-героіні (гэтую ролю ярка іграе З. Канпелька), яе сыну, гарачаму юнаку Уладзіміру (артыст А. Лабанок), яе дочкам Галі (артыстка З. Гурбо) і Зіне (Л. Заграбельная), нявестцы Надзі (Г. Бальчэўская) у жорсткіх умовах гітлераўскай акупацыі, калі за-

што адбываецца на сцэне, а развіццё падзей за кулісамі, на вёсцы, куды пабер Валодзя. А на сцэне па-ранейшаму ў мяжку круціцца Калабок і ўжо спачывае не персанажу, а выканаўцу ролі, якому звязалі рукі і ногі...

У зале, паўтараю, часта узнікае смех. То шчыры і гучны, калі са сцэны гучыць дасціпнае, ёмкае слова сатырыка, або акцёры і рэжысёр радуюць знаходкамі. Праўда, бывае ён і стрымана сцішаны, калі ў дыялог уплываюць танныя жарты: «Пацалуй...» і далей канкрэтны адрас — куды. Відаць, такіх моцных «дасціп» не самы лепшы шлях выклікаць «ажыўленую» рэакцыю залы.

Я ўжо чуў аднаго на гэты папрок: а што вы хочаце, каб калгасны пастух гаварыў словамі лентара з таварыства «Веды»? Згодзен. У хаце Калабка ў час сваркі з жонкай магло прагучаць і больш моцнае слова. І усё ж драматург павінен браць з народнага побыту сапраўдныя перлы, а не вульгарнасць. Як тантоўна гэта робіцца, можна павучыцца на прыкладзе класічнай камедыі Янкі Купалы «Паўлінка».

І на другі дзень зала была поўная. І смех быў. Побач са мной сядзеў чалавек у нечым падобны да Цярэшка, у мінулым, аказалася, партызан. Успрымаў ён спектакль добра. Але і гэты глядач у канцы першага акта сказаў (я яго не пытаў) адносна Цярэшка: — Не, ён не здарнік. Толькі выкручваецца няўдала.

Ніхто не збіраецца рабіць такія ацэнкі глядача канчаткова правільнымі. Тым больш, што глядаць, як выканаўцы ролі Калабка ў Віцебску І. Матусевіч і Г. Дубаў «выкручваецца», цікава. Тэатр здолеў паставіць маляўнічае відовішча. (Праўда, фізічна Паліна З. Канпелькі яшчэ можа «ўтаймаваць» Цярэшку, якім той атрымаўся ў І. Матусевіча, а з дубаўскім ёй цяжкавата распраўляцца). Толькі варта падумаць аб наступным — драматург прапанаваў тэатру нешта новае ў распрацоўцы жанру. Прымаць цалкам яго прапанову або, зыходзячы з агульных інтарсаў, уносіць карэктывы ў п'есу разам з ім, — справа калектыву акцёраў і рэжысёраў. Коласаўцы былі не вельмі паслядоўныя ў гэтым. Адмовіліся ад лубка як спецыфічнага відовішча, якое вымагае пэўных выяўленчых сродкаў, засяродзілі ўвагу ў першым акце на «камедыі», у другім — на «трагедыі». І уражанне застаецца дваістае: «Трыбунал» мае ўсе правы на сцэнічнае жыццё, але спектакль у Віцебску вучыць, што пашырэнне жанравых гарызонтаў трэба рабіць больш рашуча і паслядоўна. Карысна, каб вопыт відавляні не застаўся прыналежнасцю гэтай трупы, каб на ім правылі слабе і тыя тэатры, што рыхтуюць цяпер пастаноўку «Трыбунала». Ды і А. Макаёнка, відаць, абдумае вынік такой трактоўкі і такога выканання яго п'есы.

Лявон КУДЛА.

ПОШУК

«ТРИБУНАЛ» А. МАКАЁНКА НА СЦЭНЕ ТЭАТРА ІМЯ Я. КОЛАСА

асобамі будуюцца хай сабе і на камедыйным грунце, але і адпаведна «праўдзе жыцця».

Затое яшчэ адзін спрэчны матэрыял «Трыбунала», які ўжо не датычыцца жанравых асаблівасцей п'есы, тэатр цалкам захоўвае. Цярэшка Калабок на працягу ўсяго спектакля процістаіць і сваім блізкім, канфіліктуе з жонкай, з дзецьмі, бо не хоча, каб нават яны ведалі, што ён вядзе «двойную ігру». Што ж, і тут драматург чэрпае сітуацыю з жыцця: было такое! Справа ў тым, як па-мастацку праўдзіва пададзены такі канфілікт. Чытаючы п'есу, думаеш, што А. Макаёнка штурхне зацягнуў гісторыю падману Цярэшкам блізкіх: ён усіх так пераконвае ў сваёй здрадзе, што гэта ўжо ўспрымаеш як абразлівы недавер яго да сумленных папелчнікаў у барацьбе, нават як здзек з доверлівых сяброў. Акцёр І. Матусевіч, як і другі выканаўца ролі Г. Дубаў, прыклаці нямала намаганняў, каб унутрана, псіхалагічна глыбока апраўдаць такія паводзіны героя. Не заўсёды іх намаганні бываюць паспяховымі, бо п'еса ёсць п'еса...

Я глядзеў п'есу два разы. Мяне цікавіла і тое, што адбывалася на сцэне, і глядзельная зала. У першы вечар «Трыбунал» паказвалі студэнтам медыцынскага інстытута. У канцы першага акта я спытаў студэнта, якая сядзела побач са мной, ці ведае яна п'есу. Аказалася — не. «Які вы думаеце: хто ён, Калабок?» Адна з быў нечаканым: «Мне яго шкада. Маленькі тані, загнаны чалавечка...» І хоць Калабок перад усімі на сцэне нават выхваліцца прызначэннем яго «вясковай уладай» — старастам, а глядач яму не верыць, бо бачыць чалавека, які трапіў у трагічна-смешную сітуацыю. Сумленны і чысты душой Цярэшка, па суровым законе канспірацыі і павінен паказаць сябе перад сям'ёй, уяўляючы вяскай нічымным мярзотнікам. Жонка і дзеці не адразу разгадваюць хітрыкі Калабка. А зале ўсё ясна. Зала... «спачывае»

біваюць, гвалцяць, паляць, гоняць на катаржныя работы ў Нямеччыну, не было часу разгадваць такія хітрыкі бацькі. Мы ім верым: Цярэшка так «увайшоў у ролю», што гэтым персанажам і немагчыма разгадаць зрух яго высакароднай душы і наўнай прастаце.

У такіх сцэнічных абставінах і бунт жонкі і дзяцей, прыговор сямейнага трыбунала — пасадыцкі здраднік у мяшок і ўкінуць у пельку — здаецца зусім лагічным. Недавер залы да праўдзіваці паводзінаў герояў узнікае з таго моманту, калі жонка Калабка, пакінуўшы мужа ў мяжку і загадаўшы дзецям пільнаваць яго, бжыць да сакратара падпольнага райкома партыі, каб праверыць, ці часам не брэзша Калабок, што ён не заданні партызанскага кіраўніцтва згадзіўся стаць старастам. Яе ўвесь час бянтэжыла — чаму Калабок зноўхаўся з акупантамі, чаму зганьбіў сям'ю, мо «здурэў» на старасці. Яна ж любіць свайго Цярэшка!

Цяжка сказаць, ці ёсць прычыны для такога успрыняцця канфілікту паміж Цярэшкам і Палінай у п'есе: і разумееш, што так можа быць, а драматург мае права будаваць узаемаадносіны герояў такім чынам. На сцэне ж усё выгледзе падкрэсленым, а правяраецца зноў жа жыццём. І тут большасць глядачоў не разумее Цярэшка: чаму ж Паліна ён не давае, хоць і ведае, што так мае права пайсці да сакратара райкома, які таксама ў канспірацыі? Калі ён дае такі адрас, тады няма чаго і гарод гарадзіць...

На працягу многіх мінут сцэнічнага дзеяння Калабок сядзіць у мяжку і слёна просіць: «Развясчыце мяне!» і глядач хоча таго ж — выпусціце, урэшце, чалавека з мяшка. Усё ж ясна! Толькі юнак Валодзя зусім лагічна ідзе на гераічны ўчынак. Трагікамедыя ператвараецца ў трагедыю. На гэтым і трымаецца другі акт. Глядача хвалюе ўжо не

ЗДАЕЦЦА, што гэты артыст ніколі не грывіруецца. Іграе, як кажуць, з «уласным», са сваім «тварам». Між іншым, гэта цяпер робіцца модай. Але давайце прыгадаем тое, што ўмее адначасова — праз вечар ці два — паказаць на сцэне Іван Шацкіла. Той самы, які амаль што не грывіруецца. Скажам, сёння ён — нахабны палахлівец Якараў з горнаўскага «Апошніх», а заўтра — Алег Кашава з «Маладой гвардыі» А. Фдзеева; сёння — Сцяпан Сырараў у спектаклі «У мяцеліцу», заўтра — Мядзведзеў у «На дне»; сёння раскрывае сапраўдную Інтэлігентнасць «мужыцкага паэта» Янкі Купалы, які вы-

шэй за ўсё ставіць годнасць чалавека з народа, а заўтра па-мастацку дасціпна паказвае ў «Ганне Карэнінай» прыгожага арыстакрата Уронскага... Якія палярныя характары! Акцёр то стане тронні каржакаватым, то непрыкметна зменіць рытмічны малонак мовы, то кіне да вачэй ці брылей адзін які штрых з палітры грыву, — і вы Шацкіла не пазнаеце, ён некуды «пойдзе» ад сябе, якім ён быў на гэтай жа самай сцэне ўчора, зашчыве жыццём персанаж сённяшняга спектакля.

Репертуарны спіс яго даволі страдаты, хоць пэўны час у Шацкіла была рэпутацыя («ампула») акцёра на ролі станоўчых герояў, нават з ухілам у рэзанёр. Выпадала яму выступаць і ў пасродных п'есах, дзе тэкст трымаў яго на паверхні таго «ампула» і артыст вымушана дэманстраваў «станоўчасць» чарговага персанажу. Праўда, і ў самай схематычнай фігуры мы чулі натуральны інтанацыі, а часам і ўспрымалі прытоенае характаво ў духоўным багаці чалавека, ашчадна ўнесена ў вобраз акцёрам: у паўзе, у маўклівым «дыялогу вачыма» паміж ім і канфілітуючай асобай. — І гэта пашырала маштаб нават «благітнай» ролі.

Зразумела, выток акцёрскага майстэрства вызначае «жалезнай» фармулёўкай — справа лёгка, «Вучань Міровіча», стараннае даследчык «сістэмы Станіслаўскага», выхаванец трупы купалаўцаў — калі такіх казённых і ўвогуле правільных ярлыкоў можна

Зноў у Ліма

І ТАК УСПРЫМАЕЦЦА

Мне давялося паглядзець спектакль па п'есе М. Матукоўскага «Амністыя», пастаўлены ў Беларусіям дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. У аснову камедыі пакладзена далёка не тыповая сітуацыя. Рабочы Салавейчык «па п'яніцы» нахуліганіў і, калі калектыву фабрыкі не возьме яго на парку, яму пагражае турма. На калектыв упадзе цень, і, канечне, прама прапарцыянальна зменшацца шанцы на атрыманне прэміі, прагрэсіўкі. Вось тут усё і пачынаецца. Рагнеда Іванаўна, галоўны канструктар, адчуваючы адказнасць за справу выхавання, нібы з добрымі намерамі пачынае барацьбу Салавейчыка.

ЗРУКА ПОСПЕХАЎ—

АГУЛЬНАЯ

ЗАЦІКАЎЛЕНАСЦЬ,

АГУЛЬНЫЯ НАМАГАННІ

[Заканчэнне. Пачатак на 4-й стар.]

не ідэалагічнага фронту, і сёння ў самы раз яшчэ раз праверыць нашу ідэалагічную зброю, вызначыць новыя рубяжы творчага шляху.

Мы часта, працягваем прамоўца, гаворым аб адставанні драматургіі. Тут ёсць некаторыя праўды. Сапраўды, хацелася б больш добрых п'ес і спектакляў. Але нельга забываць і таго, што ў нас ёсць. Многія спектаклі, пачынаючы з неўміручых «Паўлінкі», «Несцеркі», «Хто смеецца апошнім», народ наш палюбіў за тое, што яны па-мастацку глыбока паказалі жыццё. Сёння можна сказаць, што ў репертуары тэатраў рэспублікі стварыўся залаты фонд, які вызначыў сабой ідэйны напрамак беларускага сцэнічнага мастацтва.

Міністэрства культуры рэспублікі, гаворыць далей М. Мінковіч, робіць многія для таго, каб часцей з'яўляліся п'есы і спектаклі, якія б узбагачалі гэты залаты фонд. З'яўленню такіх твораў несумненна паспрыяюць кон-

курсы на лепшыя п'есы, якія, паводля прамоўца, вырашана праводзіць не ад выпадку да выпадку, а рэгулярна, кожныя два гады.

Адзначыўшы, што ў рэспубліцы год ад году будзе расці колькасць драматычных тэатраў (у мінулым месяцы адкрыўся тэатр у Бабруйску, на 29 снежня намечана адкрыццё тэатра музычнай камедыі ў Мінску, мяркуецца стварыць тэатры ў Баранавічах і Наваполацку), М. Мінковіч гаворыць пра тое, што міністэрства культуры абавязала тэатры наладзіць самыя цесныя сувязі з беларускімі пісьменнікамі і прадставіла ім шырокія правы заказаваць п'есы, працаваць з аўтарамі, шукаць інсцэніроўкі і г. д. Іншая справа, зазначае ён, што не ўсе яшчэ тэатры навучыліся як след працаваць з аўтарам, што некаторыя кіраўнікі арыентаваны, па яшчэ жывучай традыцыі, на апрабраваньня п'есы. Як на добры прыклад творчага супрацоўніцтва з аўтарам

прамоўца спасылкаецца на оперу «Зорка Венера», прэ'ера якой нядаўна адбылася і якая з'явілася значнай падзеяй у беларускім оперным мастацтве.

Міністэрства культуры рэспублікі будзе і надалей заахочаваць тэатры ставіць інсцэніроўкі лепшых твораў беларускай літаратуры. Гаворачы пра гэта, прамоўца адзначае, што найлепшы плён прыносіць тут сумесная праца рэжысёра і аўтара твора, які інсцэніруецца.

Як і многія папярэднія прамоўцы, М. Мінковіч закранае праблемы тэатральнай крытыкі.

Аб драматургіі малых форм гаворыць Алесь Махнач. Ён адзначаў, што шматлікія самадзейныя калектывы адчуваюць сапраўдны репертуарны голад на аднаактоўкі, скетчы, сцэнікі і г. д.

Некаторымі думкамі аб прычынах адставання нашай тэатральнай і кінадраматургіі падзяліўся з удзельніка-

наліціць амаль на кожнага з калегаў Шацілы і на яго самога. Але...

Адкуль у шацілаўскага Якарава, калі той пераступае парог дома Каламііцавых, такі слізкі позірк, такая насцярожанасць выпадковага «госця» і такая самаўпэўненасць будучага «партнёра»? Акцёр вядзе дыялог з Верай (І. Ждановіч) то шэптам, то пагрозліва, ён дорыць ёй амаль «сонечную ўсмілку» з жандарскага каўняра і робіць выгляд рыцара, гатовага на любыя ахвяры, каб толькі «апошняя» з Каламііцавых прамовіла адрасаванае яму «так»... Лялівы і драпежны, Якараў у Івана Шацілы быў яшчэ і вільготны: наўрад ці хтосьці з Каламііцавых потым меў бы пра-

Якараў — «Апошняя».

Янка Купала — «Шчасце паэта».

Мядзведзеў — «На дне».

Арцём Аладзін — «Блакада».

«ТЫ МУСІШ БЫЦЬ САМІМ САБОЙ...»

Народнаму артысту БССР Івану ШАЦІЛУ—60 гадоў

ва назваць яго толькі шкоднікам або толькі пар'ерыстам — ён і тані, і тані, прывітаюцца з вялікім майстэрствам да «вымогаў хвілі». Такія робіцца ўзорнымі жандарамі, і Якараў ведае, што гэта для гаспадара дома дарожай за ўсё, і таму ідзе на гвалт... Пачывара—ды якая «млая»!

Цікава, што пастаноўка М. Зорыным «Апошніх» мела вельмі тонкую і тактоўную мастацкую рэдакцыю мхатаўскага рэжысёра І. Раеўскага, і артыст Шаціла ўспрыняў ад яго нешта істотнае для паглыбленай характарыстыкі нават вобраза Мязотніка з вялікай літары. Ён з гэтай ролі і зарэкамандоваў сябе артыстам, зольным быць пракурорам свайго сцэнічнага вобраза і разам з тым у кожным кроку заставацца «у вобразе», успрымаць свет і людзей «вачыма вобраза». Мастацтва складае! Яно вымагае ад акцёра ўнутранай засяроджанасці на працягу ўсяго спектакля, бо «грам» владзеца ў такім разе не на твар (не толькі на твар), а на ўсю чалавечую істоту.

Роллю Яні Купалы ў драме «Шчасце паэта» Іван Браніслававіч рыхтаваў з рэжысёрам К. Сяінікам пад наглядом Інаша мхатаўца—І. Судакова. Акцёр ужо многае ўмеў здабываць з тэксту самастойна, у яго ўжо выразна выражаўся свой «пачырк». І ўсё ж Шаціла быў, мабыць, самым уважлівым «вучнем» на рэпетыцыях І. Судакова. Бо ўрок псіхалагічнай працы на сцэне, якімі яны рабіліся, замацоўвалі ў артыста ім-

кненне даць не стэрэатыпную, глыбокую натуру песняра, што аднойчы і на ўсё жыццё адчуў сябе адказным за лёс народа. Эмацыянальна, усім ладам духоўнай трываласці ў выпрабаваннях, праз якія праходзіць Іван Дамінікавіч Луцэвіч на працягу спектакля, артыст абавязваў сябе пастаянна раскрыць афарыстычна выказанае паэтам: «І калі здэкеўца з мяне хтосьці—з Бацькаўшчыны здэкеўца ён май, калі ж з яе—мяне тым крыўдзіць найбядэй...» Вядома, што і ў адмысловым акцёрскім рамястве ў такіх выпадках ёсць пагроза ўхіліцца ад псіхалагічнай свабоды паводзінаў на сцэне ў бок позы і рыторыкі. Тым больш, што не хочацца і драбніць фігуру героя бытавым праўдападобствам у кожную мінутку жыцця на сцэне. Відаць, ўрок Судакова звярнуў і ў артыста нейкія прызапананыя рэсурсы акцёрскага тэмпераменту, і ён у лепшых эпізодах «Шчасці паэта» быў якраз такім Янкам Купалам—не адзначаным носьбітам пэўных якасцей песняра, а значнай чалавечай асобай, чулай да перамен у палітычным клімаце свайго часу, самаахвярна паслядоўнай у змаганні з усім антычалавечым у грамадстве, рэвалюцыйнай у вышэйшым сэнсе слова.

Гэта было сутнасцю першага ў сцэнічным мастацтве партрэта Яні Купалы, і разам з тым акцёр бе-

ражліва захоўваў у ім рысы душэўна прамыністага святла, змянога клопату і паўсядзённай прагі да працы, без чаго вобраз быў бы штучна прыўзняты на халодны п'едэстал. За рэплікамі героя Іван Шаціла даваў адчуць перажытае ім, абдуманнае, той жыццёвы грунт, што гартаваў характар і пазію Луцэвіча-Купалы.

І гэтак ўменне падтрымліваць гарачы напад слоў і ўчынкаў персанажа на сцэне, што не астывае пасля нядаўняга мінулага, цяпер мы ведаем як арганічнае ў творчасці акцёра. Ад першай ролі Іван Шаціла даваў з сямнацінаціх «Рускіх людзей» — «Адзнаціцты дзень...», за якой акцёр Ітанашыйна даваў зваротную перспектыву ў вобраз, і мы разумелі, як многа стрымана пакутаваў камандзір, паслаўшы ў тыл ворага разведчыцу Валю, да заключнага абарда, дзе з вуснаў Сафонава споведзю салдацкага сэрца зрываўся: «Вельмі я жыць хачу. Доўга жыць. Да тае пары жыць, пакуль я сваім вачыма апошняга з тых, хто гэта зрабіў, мёртвым не ўбачу! Самага апошняга, і мёртвым. Вось тут, вось пад нагамі ў мяне!»—ва ўсёй складанай гаме перажыванняў Іван Шаціла адцяняў змястоўны і дзейсны роздум чалавека на вайне пра сваё месца на ёй і пра свой абавязак. І Сафонаў на купалаўскай сцэне набываў характар маштабны, характар з пакалення Гастэль і Заслонава, Шмырова і Джалілія. Як у сапраўдным вершы нельга перастаўляць строфы, так у лепшых вобразах, створаных І. Шацілам эмацыянальна-псіхалагічны лад не падаецца перабудове. Той жа Сафонаў быў апраўдана паслядоўны і ў сваім драматызме, і ў іроніі, і ў лрычым настроі. Акцёр жыў і трымаў руку на пульсе героя.

Мы закранулі тры ролі артыста — у класічным, нацыянальным беларускім і сучасным рэпертуары. Сыграных, паўтараем, здаецца, «без грыву». З паглыбленнем у тое жыццё, што даследуюць аўтары і тэатр. З вылучаннем запаветнага «зерна» вобраза з тэксту п'есы. З выразна акрэсленым «другім планам», які не дэманструецца выканаўцам, а б'е неспіканай крыніцай пад артыстычна пададзенай знешняй лініяй паводзінаў. А гэта і робіць «амаль» не загрыміраванага Шацілу кожны раз такім непазнавальным і востра характарным героем, як Рыгор («Партызаны»), Сяргей Горлаў («Фронт»), Якім Сарока («Паўлінка»), Тыбальт («Рэма і Джульета»), Мікола Верас («Пяць жаваранкі»), Трэплеў («Чайка»), Хельмер («Нора»), Рыбакоў («Крамлёўскія куранты»), Аладзін («Блакада»). Варта адзначыць і арганічную знтаванасць яго з калектывам артыстаў, дзе ён атрымаў «спецыяльную ўжыванасць» некаторы час Шаціла іграў на рускай сцэне ў Мінску, і рэпертуар у яго быў «не горшы», а часом і да крыўды не хапала створаным ім вобразам. Ён вярнуўся ў купалаўскую труппу, і ў промнях рампы зноў зазляла яго высокае майстэрства яркага і ўдумлівага мастака, сталага у сваіх поглядах і перакананнях.

Па-грамадзянску пільна ўглядваецца Іван Шаціла ў сутнасць тых з'яў і тых людзей, што робяцца «яго ўласнымі» на час спектакля. Ён мае права сказаць і сваім малодшым калегам вершам М. Танка: «У спрэчцы з крытыкам заўзятым, з рэдактарам, з яго сям'ёй, нат з роднай жонкаю, з кумой быць можаш, часам, дыпламатам, але ў пазілі, брат мой, ты мусіш быць самім сабой». І ў сцэнічным мастацтве таксама! Хоць прафесія акцёра і вымагае ад яго, каб ён у большай ці ў меншай ступені «грыміраваўся». Ну, прынамсі, хоць бы так, як гэта ўмеў Іван Шаціла. Вучыцца ў яго ёсць чаму, бо ён працуе не па гатовых «выкрынках», а ў суладдзі з вымогамі часу і марчымасцямі свайго творчай натуры, Ідзіце сёння ў тэатр, вы ў гэтым пераканаецеся.

Барыс БУР'ЯН.

Ёй здаецца, што Салавейчык хоць бы з удзячнасці можа стаць іншым. Здавалася б, што асаблівага ў тым, што яму напішуць станоўчую характарыстыку? Што яна такое? Паперка, якіх тысячы!

Але ці так гэта? Іншы раз такая паперка становіцца сродкам для атрымання незаслужаных дабраў, штуршком для злчынства.

Драматург і тэатр паказалі, якія небяспечныя такія з'явы ў жыцці. Яны злосна іранізуюць з «папетыяў» Салавейчыка.

І ўсё-такі нешта не задаволіла мяне ў гэтым спектаклі. Увесь час ловіў сябе на думцы, што слоў і падзей у ёй многа, але многа і лішняга. Апрача галоўнай тэмы, якой аўтару, відаць, не хапала на поўнаметражную п'есу, у камедыі ёсць мікратэмы, на жаль, далёка не новыя. Напрыклад, ці можа дзяўчына ў міні-спадніцы быць персанажам станоўчым? А гэта абмяркоўваецца амаль усімі героямі. Ёсць і так званая вытворчая тэ-

ма. Галоўны мастак Ізабела Дрозд прабівае дарогу новай прадукцыі. Такая праблема ёсць на вытворчасці, але нельга вырашаць яе мімаходз. Аўтар і тэатр прапануюць вуснамі свайго станоўчай гераіні «метаф штурмаўшчыны»: бяры новае і гані яго на вытворчасць. Так лёгка ў жыцці гэта не робіцца!

Можна было б яшчэ сказаць пра бяскрылае каханне, якім надзяляе аўтар сваіх герояў, пра шэрую мову некаторых персанажаў і г. д. і да т. п., якія, на маю думку, зніжаюць вяртасці камедыі. Мастацтва наблізілася да вытворчай тэматыкі, але спынілася недзе на ўзроўні фельетона. Праўда, рэцэнзія ў «ЛіМ» А. Лавовіча хваліць сатырычную завостранасць спектакля, а ў мяне засталася ўражанне такое, нібы я паглядзеў расплывасты па форме і тэме твор.

М. КАНДАН,
рабочы завода
мантанжных загатавак.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

У Брэсцкім тэатры імя Ленінскага камсамола Беларусі адбылася прэм'ера драматычнай апавесці Л. Мэлюгіна «Старыя сляры». Пастаноўка рэжысёра Р. Баравіка. У спектаклі заняты заслужаная артыстка БССР Н. Гаңчарэнка, артысты Т. Волкава, В. Пестуноў, М. Кірычэнка і іншыя.

На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Тоні — В. Галубовіч, Шуры Зайцава — М. Кірычэнка. Фота В. Германа. (БЕЛТА).

мі пленума кінарэжысёр Пятро Васілеўскі. Вінаваты тут, на яго погляд, і тэатры, і драматургі. Драматургі — тым, што пастаўляюць тэатрам п'есы, якія цешаць сучаснага абыякага, накітавалі «Дзесяць сутак за каханне». Віна ж тэатраў у тым, што яны хапаюцца за рэчы аблегчаныя і бяспечныя сур'езных, сапраўдных, таму што ў рабоце над апошнімі і рэжысёры, і акцёрам трэба быць майстрамі, а не рамеснікамі.

Гаворачы аб тым, што беларускія пісьменнікі не вельмі ахвотна ідуць у кіно, прамоўца зазначае, што галоўная прычына гэтага яму бачыцца ў тым недаверы, з якім—па даўняй звычцы — сустракаюць іх на кінастудыі. Такія адносіны тым больш дзіўныя, падкрэслівае П. Васілеўскі, што, як вядома, лепшыя кінастужкі на «Беларусьфільме» зроблены ўсё ж менавіта на сцэнарыях беларускіх пісьменнікаў.

— Крытыву, якая прагучала ў да-

кладзе і ў выступленнях некаторых таварышаў, у наш адрас, — гаворыць дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Іваноўскі, — мы, кінематаграфісты, разглядаем як жаданне дапамагчы нам выправіць тыя недахопы, якія яшчэ ёсць у нашай рабоце.

Прамоўца паведаміў, што кіраўніцтва і калектыв студыі шмат увагі аддаюць распрацоўцы нацыянальнай тэматыкі, хоць, праўда, зроблена пакуль што малавата і не ўсё так, як хацелася б. Адна з праблем тут — праблема сцэнарыяў і сцэнарыстаў, вырашыць якую павінен памагчы Саюз пісьменнікаў. Найлепшы і найлягчэйшы шлях да вырашэння гэтай праблемы — штогод пасылаць хача б аднаго-двух пісьменнікаў на сцэнарныя курсы ў Маскву. Ёсць на студыі і праблема рэжысёрскіх кадраў. Рэжысёраў, гаварыў Ул. Іваноўскі, не хапае, у выніку многія творчыя

залўкі ляжаць у партфелі студыі без руху.

Госць з Масквы, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Афанасій Сальніскі, адзначыўшы надзённасць і важнасць праблем, якія абмяркоўваліся на нядаўнім пісьменніцкім пленуме ў Маскве і якія абмяркоўваюцца зараз беларускімі літаратарамі, падкрэсліў, што вырашаць іх трэба агульнымі намаганнямі тэатраў, кінастудыі, тэлестудыі і, у першую чаргу, саміх пісьменнікаў-драматургаў.

Па абмеркаваных пытаннях пленум прыняў разгорнутую пастанову.

У ёй адзначаецца, што галоўным зместам п'ес, кінасцэнарыяў, тэлевізійна і надалей павінна быць высокамастацкае адлюстраванне рэчаіснасці, характару савецкага чалавека з усім багаццем яго духоўнага жыцця. У п'есах, сцэнарыях для кіно і тэлеэкрана павінны заняць ганаровае месца савецкія рабочыя чалавек і працаўнікі сён-

няшняй калгаснай вёскі, якія сваёй працай, сваімі гераічнымі справамі ўзвышаюць родную краіну, маюць яе эканамічную і абаронную магутнасць. У пастанове падкрэсліваецца таксама неабходнасць больш глыбокай распрацоўкі гісторыка-рэвалюцыйнай, ваенна-патрыятычнай і маладзёжнай тэматыкі, тэмы інтэрнацыянальнай дружбы народаў.

Далей у пастанове гаворыцца: «Пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР выказвае ўпэўненасць у тым, што беларускія драматургі, як і ўсе савецкія пісьменнікі, выканаюць свой абавязак перад партыяй і народам, ствараюць новыя п'есы, кіна- і тэлесцэнарыі высокага ідэйна-мастацкага гучання, вартыя на шага велічнага часу».

Я ІДУ па следзе матацыкла, што павіваецца паўз платы, на якіх ветрае развешанае зеляе і там-сям ржавее калючы дрот. След абгінае нечыя соткі; белыя і чарныя палёсткі даўно ўжо абсыпаліся з картоплі, яна храстае на нечых абцягнутых запыленай спадніцаю каленях. Піжмы так і просяцца, каб я адчыткаваў з іх карон жоўценякія гузыркі і ўдыхаў церпкі пах.

На парнай ад вільгаці снежцы выгінаюцца гармонікамі фіялетавага шнуркі дажджавых чарвякоў. Я пераступаю іх. Хай цапаць душу, што ты ходзіш, а нехта поўзае.

След матацыкла нырае ў траву. Жоўтыя палёсткі гусіных лапак, белыя россыпы папоўніка і рамонак; сінія званочкі — усё гэта разамлелае ад нагрэву, дрымотны травяны дыман дыхае пад нагамі.

Крушынавы кіек мой трохі абзеляніўся, трохі абляпіўся белым пухам адуванчыкаў.

Хай бы вышмыгнула з чорным промнем на сваёй вілястай скуры ядавітая істота, хай бы падняла сваю галоўку з магнітнымі вачыма — мой кіек тады б ураз развейў сваю ляноту...

Трохі шкадуючы, што тая істота перапаўзае сцэжку некаму, я адно толькі прыслухоўваюся да свісту, з якім сячэ паветра мой кіек.

Вымільгвае нейкая стракозка — на целыцы яе, што падобна на шыла, серабрацца празрыстыя крыльцы. Шыла адскачыць ад мяне, патрапечацца, патрапечацца і зноў адскачыць. Я іду следам за ім — вядзі мяне, куды хочаш — і натыкаюся на капу...

Ну што ж... Хай матылі жоўтыя ганяюцца за белымі, белыя за рыжымі, а я... І я гопаюся ў шорсткае сена, адчуваючы, як яно прутка ўгінаецца пада мною.

Зводдаль варушацца насунутыя на самыя бровы касынкі і белыя кофты... Кароткімі рыўкамі пасоўваюцца граблыны... Нехта падносіць да свайго рота пляшку і не адрыбае яе, аж пакуль яна не задзіраецца ўгору і не застывае на нейкі міг над адцінутай галавою... Вось тая пляшка ляжыць у нечыя... чакай, ці не Гэліны рукі? Што мне да нейкай Гэлі, што аднойчы сціплася за нешта са сваёй сестрою і кідала ў яе таяжы словы, якія празнае берагуць толькі негаторыя шаўцы, калі напорваюцца на іголку? Што мне да яе?

Я ўзраюся ў імяно травы, у пераплеценыя травінкі.

Хай гэтыя травінкі і тонкія для майго вока, але ж якія, мабыць, тоўстыя яны гэтай мурашцы, што прадыраецца праз іх. Яны, мабыць, страшней для яе, чым нават тыя грабавыя гаі, у якіх я некалі заблудзіўся і не мог ніяк выбіцца на бітую сцэжку... Як жа даўно тое было... Паласатыя, бы зябры, чорныя камлі, на якія я некалі натыкаўся, ехалі і ехалі ў самае неба — па іх карычневай і чорнай скуры расцякаліся шызыя плямы, у сваім напорным памкненні яны віхлялі, крывіліся спаласаванымі тушамі, выгіналіся высока ўгары кроністымі дугамі... Каржакаватыя дубы, адахнуўшы ад сябе маладыя, з абемаленымі бліскавіцаю, чорнымі, як вугаль, шчыкамі, стаялі, пазрушна ўмураваныя ў дол тоўшчамі-жлуктамі; пазіраючы на іх чорную кару, што абмыццэла, патрэскалася, назвісала, я падумаў тады, што мне прыйдзецца, мабыць, палажыўшы пад галаву ахапан жылаватата лісця, заначаваць, а там, хто ведае, можа і перабіваць голад жалудамі і агадзі-нісціцамі дзён колькі ў лесе... Кулаком расціраючы камароў на ўспухлых ад слёз шчоках, я пабег... пабег, аж пакуль не выбег на дарогу, па якой тарахцелі колы... І тады, як і зараз, нізка сінела над галавою высокае неба і чорным крывыкам дрыжаў утары жаўранак... Я прычашўся ззаду да нейкай легкавушкі і, трымаючыся за гумавае кола і смела адстаўішы нагу сабакам, што дарэмна мерыліся ўхапіць мяне за моцную калашыну, уехаў, як герой, пад разлуженыя раты сваіх аднагодкаў у сло... Легкавушка газанула ў завулак — я саскочыў проста на вачах у яе, і яна правяла мяне позіраючы, якім праводзіць мяч, удала прабіты цераз валеябольную сетку.

Мал. Т. БЕЛАВУСАВАЙ.

Алесь НАУРОЦКІ

А П А В Я Д А Н Н Е

ТАК І ПАЛЯЦЕЎ БЫ...

Дзе яна зараз? Чытае кніжку ці можа сядзіць у капе сена і тапсама думае пра мяне? Няўжо накіравана мне толькі от гэтай рудоў аленыне гаварыць тое, што прызначана ёй адной? Ёй адной ва ўсім гэтым свеце?

І калі ж праз замазучаныя, наструпеныя і дрыжачыя шпалы, што адцідваюцца назад грукатлівымі коламі, праз мільганне ўздоўж жвірыстага насыпу шэрых слупоў з фарфоравымі кубікамі і адвільнымі правадамі, праз чамаданы тлум на перонах — калі ж праз усё гэта я дацягнуся да яе?

Трэба будзе пасля кожнае палучкі адкладваць патрохі ў канверт, збіраць на дарогу і трохі радзей заглядаць на тую полку ў магазіне, дзе непрацёртыя класікі варушацца, калі трэба выцягнуць мыла, цвікі ці сувой краніны... А чаму от проста не чыркнуць да яе: мілая Саша, ты, маўляў, будзеш вельмі здзіўлена, што піша табе гэты ліст той самы, хто, сядзячы побач з табою ў парваным шынялі, не раз падглядаў, як тваё піро не спатыкалася аб твае словы, аб якія спатыкалася маё, калі настаўніца дыктавала нам дыктант...

Ну і пасля такога ўступу прызнацца ёй у тым, у чым даўно ўжо прызнаўся і гэтым матылькам, і гэтым аленынам, і вунь тым раскідзістым галінам вязыў... Нашатаць у лісце, што нават і слава — той камень, што будзе некалі на вядомаку ва ўсіх людзей, мне трэба, каб нехта некалі, адскараючы мохам заплыўшыя літары, разабраў на ім і тваё імя: Ну, а потым чапаю, маўляў, што ты зробіш са мною... чакаю, ці будзе і мне свяціць неба, як яно свеціць усім.

Так бы от і напісаць такі ліст, але ж, гары яно гарам, не прыклеіваць жа марку на лысы канверт. Ці мо'як Ванька Жунаў — на вёску да любай Сашы... Дажыўся, нічога сабе...

Нейкая снімка трапляе мне за каўнер, муляе шыю, я абтрэсваюся.

А вунь і жанчыны абтрэсваюцца, папраўляюць хусткі, не грабуюць сена... Час ужо несіці ім свае граблі і паўтыкаць іх зубам у пясок на прызбах і, выцскаючы з абмытых ружовых вымяў малако, скрываючы ў ведах тугія гарачыя струмені і струменьчыкі.

Вунь яны пайшлі... Вунь пайшла і Гэля, прыгорбленая, як і ўсе, клопатам, як прапалоць соткі, як надзёрці на тарцы картоплі і слячы драйкаў, як стаўчы проса ў ступе, як не паздаровацца з суседзямі, якому бакылася аддаць трайку, і як трапіць на вочы таму суседу, у якога трэба пазычыць дрожджы, каб задзелаць брагу... Хай ідуць...

І выцягну з кішэні скручаную ў трубку маю аповесць. У аповесці апісана ноч, лавачка ля слога і знічка, што толькі на міг адзім выпрасе сваё слянуцае вогніва перад халоднай вечнасцю. Таму, хто будзе чытаць яе, мабыць, не цюкне, што з самім аўтарам нічога такога не было. Дык ці маю права я пісаць пра гэта?

Калі я дачытваю да сказа: «Ляцелі пад адхон варожыя цыгнікі», я шкадую, што сам не падпаўзаў да рэч, не закладваў пад іх тол і не падпальваў бінфордаў шнур... Гары яны гарам, гэтыя недарэчныя рэйкі... Але ж без іх ніяк нельга абсыціся, раз ты піша пра таго, хто з трафейным аўтаматам тры гады карміў камароў у лесе і пускаў пад адхон тыя эшалоны. Пра гэта толькі і пісаць трэба. Не пісаць жа пра тое, як я халеў залезці пад стол, калі ўбачыў, як да нас у хату ўваліўся з залёным пляскавым кацялком немец... Не пісаць жа пра тое, як у круглыя баначкі ад кансерваў мы, малыя, набралі жоўтага пяску ля акапоў і як бааліся потым падыходзіць да іх, бо немец на нас замахнуўся аўтаматам... Не пісаць

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

АДЗІН СА СТА...

Я хачу пгаварыць тут аб лесе сціпых і безыменных музыкантаў, перада куды больш таленавітых, чым славутыя свасты... Шарль МЮНШ.

ГАДОУ дваццаць таму артысты Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР заўважылі на рэпетыцыях хударлявага хлапчука, які прыходзіў задоўга да пачатку работы і пакідаў рэпетыцыю залу пазней за ўсіх. Ён прыходзіў кожны дзень. Любіў сядзець каля групы ўдарных, глядзець, як збіраюцца музыканты, дастаюць са скрытак свае інструменты, рытуюцца іграць. Вось хутка прабягае палачкамі па драўляных брусочках кіслафаніст, а барабаншчык у імклівым раскаце-пошчаку вызначае напружанне скуры і струн. Асцярожна здабывае гук са сваіх катлоў літаўрыст...

Вельмі хацелася самому пайграць, хоць бы на званкім трохкутніку. Аднойчы ён трымаў талерку, па якой музыкант ударыў калатушкай, і яна доўга

Калі дырыжор пахваліў выканаўцу, хлапчук быў шчаслівы. Яму здавалася, што поспеху садзейнічаў і ён.

Хлапчук палюбіў аркестр усёй душой. Яму былі блізкія і гэты музычны шум, і вясёлы смех, і размовы артыстаў, якія расказвалі адзін аднаму «музычныя новіны», прыўзняты настрой выканаўцаў перад пачаткам рэпетыцыі.

Знаёмства з канцэртмайстрам групы ўдарных інструментаў сімфанічнага аркестра Л. Капілавым адыграла вялікую ролю ў будучым творчым жыцці Лёвы Гурзвіча. Л. Капілаў раскрыў перад юнаком сакрэты многіх інструментаў сучаснага сімфанічнага аркестра, расказаў аб творах класікаў, савецкіх і беларускіх кампазітарах, якія ў сваіх оперных, балетных і сімфанічных партытурах даручаюць ударным інструментам не толькі шумавыя эфекты або рытмічную афарбоўку ў танцавальнай музыцы, але і ўвасабляць

карціны прыроды, драматургію твораў.

Пачалася вялікая, карпатлівая і нялёгка самастойная вучоба. Лёву хацелася авалодаць там-тамам, званочкамі. Умець іграць на бубне, кіслафоне, навейшых ударных інструментах, якія з'явіліся ў аркестры толькі ў пачатку стагоддзя, — флексатоне, драўляных каробачках, маракесах. А вібрафон, марымба, званы (часта нават царкоўныя) і розныя гарматы, якімі сучасныя кампазітары іншы раз карыстаюцца з «тактычных» меркаванняў пры стварэнні сваіх партытур, прымушаючы замоўніць аркестр, каб вывесці на адкрыты плацдарм «ударнае царства».

Тэхнічная падрыхтоўка маладога музыканта, валоданне шматлікімі, здавалася б, на першы погляд, малазначнымі інструментамі дало свае вынікі.

Пасля дэмабілізацыі з радыёў Савецкай Арміі Лёў Гурзвіч быў па конкурсе прыняты ў Дзяржаўны сім-

фанічны аркестр БССР, у той самы калектыў, які стаў для яго родным домам, храмам мастацтва, першым музычным універсітэтам.

Творчы шлях музыканта складаны і цяжкі. Тое, што атрымліваецца сёння, не задавальняе заўтра. Часта толькі пасля канцэрта, калі змаўкаюць у зале апладысменты, выканаўцу ахопліваюць новыя думкі аб творы, які толькі што адгучаў. Жывое абстрактнае пачуццё ў музыцы заўсёды вядзе да пошукаў. Малады музыкант хутка зразумеў, што для раскрыцця мастацкай задумы твора неабходна знаходзіць характэрныя толькі для гэтай п'есы нюансы і фарбы.

Цікавым па задуме было выкананне Л. Гурзвічам партыі трохкутніка, здавалася б, нязначнага інструмента ў групе ўдарных, у Першым фартэліянным канцэрте Ліста. Піяніст Р. Керэр цёпла падзякаваў яму за прыемнае сумеснае музыцыраванне...

Выкананне ім партыі вялікага барабана ў «Пячоры чорнага караля» з «Пер-Гюнта» Грыга, калі ўдар барабана, нібы выбух грому, нібы жахліва лавіна,

жа пра тое, як нешта хутка пасля таго, лі гергеталі фрыцы, наводшыбе сяла вырасла вельмі многа бярозавых крыжоў, як мы, падшыпальцы, шырыліся ля тых крыжоў, баючыся, каб са жвіру не выскачыла якая рука і не ўчупілася ў калашыну... Як нам, жаўнікам, шэнціла, як мы знаходзілі пустыя медыцынскія і капсуляк... Як аднойчы я знайшоў нават цэлы патрон — з вострай куляю і з таямнічым страшным порахам усяроддзіне, якога ніяк не мог пачуць, хоць і шалёстаў патронам, як макаўкаю, ля вуха... Як мяне бянтэжыла куля, — а што, калі возьме вылеццё і прапора мне жывот — як жа я буду жыць тады з дзіркаю ў жываце?.. Чым жа тут можна зацікавіць чытача?..

Я скручваю ў трубку аповесць і засоўваю ў кішэню.
Трэба і мне ісці следам за тымі жанчынамі і граблямі...

След ад матацыкла выплывае з травы і вядзе мяне дадому.

Вось і тая хата, дзе я кватарую. Сенецныя дзверы расчынены. Цётка Анэта, мабыць, дома.

Я ўвайшоў у сенцы. Над нагамі ўвагнулася гнілая дошка, што служыла кладкаю на земляным памосце.

Я шмаргнуў клямку... На мяне ў хаце азірнулася Гэля. Чаго яна тут? Здавалася, падыдзі да яе, палажы ёй на плечы далоні, і яна апусціць уніз свае вачы, спішыцца ў чаканні...

— А я ўвайшла ў хату, нікога няма... Ды нежак з пустой хаты і выходзіць няёмка... Куды гэта ўсе падаецца?

— А мы замка не вешаем... Усё роўна красці няма чаго.

— Чаму няма?.. А вунь кніжкі.

Гэля падскочыла да маіх кніжак. Капечне, яна спадзявалася, што я забараню ёй «украсці» кніжкі, сцісну яе запясе і між намі завяжэцца далікатная бойка. Але я «украсці» дазволіў. Тады яна з «украдаенай» кніжкаю адступіла да ложка і, не спускаючы з мяне вачэй, схпілася за падушкі: маўляў, толькі паспрабуй адбраць, я цябе тады падушкай... падушкай.

Бровы мае звяліся самі на пераносі.

Гэля асеклася. Выраз твару яе стаў такі, як і тады, калі яна аднойчы гаварыла пра тых мужчынаў, якія не кураць, — каб яна, Гэля, мела ўладу, то прынявоўла б усіх выкурваць па тоўстай і крэпчай цыгарцы, перш чым прыступіцца да сваіх каханак.

Я пакасіўся на дзверы. Мне хацелася, каб зайшоў хто-небудзь.

— Ну, то я пайду, — урэшце прамовіла Гэля і палажыла «украдаеную» кніжку на стол.

Нешта ў сенцах у вас іёмна... Дзе тут кімна?.. Я выйшаў следам за ёй у сенцы. Тая дошка, што служыла кладкаю, шарганулася пад нагамі.

— Ой, дзяржы ж мяне! — спалохалася Гэля. Пах свежай цыбулі і завіток яе валасоў краўліся мае пачкі. Яна сцішылася ў маіх падстаўленых руках...

Вось ужо белая кофта яе мільгае за плотам, а я стаю і чухаю пераносе.

Ісці мне нікуды не хочацца. І так ужо жалчынны часта, трымаючы ў прыполе зелле, падймаюцца са сваіх баразнінаў і ўжмурваюцца ў мяне — хто там, маўляў, носіць свае засунутыя ў кішэні рукі? Што яму трэба ля аброслага мохам валуна? Ля прыдарожнай грушы? Ля бярозніку?

Я прысаджаюся на кастрыцу, што на прызбе. Адкульсьці апусціліся на сцэжку, дзе рассыпана трохі тоўчанага ячменю, два верабейчыкі. Стары верабей узяў у дзюбку зарытка і ўсадзіў яго ў дзюбку маладзенькаму верабейчыку... Раз усадзіў... другі... трэці... Урэшце шэрыя ітшкі пярхнулі і паляцелі. Ага, маўляў, не ханеў пакляваць зерне, дык мы яго і паклявалі. А ты сядзі сабе і чухай пераносе. Сядзі, а мы паляцелі...

Здаецца, і сам палецёў бы следам за ім — над замазучанымі шпаламі і бліскучымі рэйкамі, над шэрымі слупамі з фарфоравымі кубікамі, над чамаданным тлумам, што на перонах, — палецёў бы туды, куды, мабыць, ніколі я не змагу далапец.

У МАЙСТЭРНЯХ Мастакоў ГАСПАДЫНЯ ШКЛЯНОЙ ВЯСЁЛКІ

Пакой, дзе працуюць мастакі шклозавода «Нёман» вялікі, але ўжо цесны з-за мноства шкляных сасудаў, канструкцый, скульптур, форм, расстаўленых усюды: на сталах, сталах і нават на падлозе. У гэтай агульнай майстэрні сціпла выдзяляецца рабочае месца мастакі Валянціны Дзівінскай.

Я застала Валянціну за работай над заказам Дзяржаўнага мастацкага музея БССР — блюда з бясколернага крышталю. Яно будзе называцца «Керсці».

У апошні час Валянціна захаплялася тэхнічай малюнку, гравіраванага алмазнай іголкай з папярэдняй пескарэмнай апрацоўкай асноўных кантурных ліній. Яе прыцягвае ў гэтай тэхніцы магчымасць работы над партрэтнымі кампазіцыямі. Гэта ў мастацкім шкларобстве свайго роду даніна мінулым: гравіраваны на шкле партрэты былі распаўсюджаны ў канцы XVII і на працягу ўсяго XVIII стагоддзя. Гэта мастацтва лічылася вышэйшым выяўленнем майстэрства мастака. Ім валодалі толькі найбольш таленавітыя.

Тагачасныя заходнееўрапейскія майстры — пражанін Гаспар Леман і берлінец Готфрыд Шпілер — гравіравалі партрэты на шкляных кубках. Не адставалі ад іх і беларускія майстры шкляных мануфактур ва Урэччы і Налібоках — Мікалай і Ян Дубіцкія.

Вось і на вазе, над якой працуе Валянціна, — партрэт яе калегі, таксама маладой мастачкі завода

«Нёман» Керсці Вакс. На мой погляд, гэты партрэт выразны. Контур пластычны. Упэўненая рука адчуваецца ў мадэліроўцы твару.

Трэба заўважыць, што мастачка пачала працаваць на шклозаводзе «Нёман» у тэхніцы гутнага шкла, якая мела тут даўня традыцыю. Валянціна абавіралася ў сваіх пошуках на народную стылістыку.

Значная яе работа ў гэтым стылівым ключы — «Волат»: конь з зялёнага шкла, піўная бутэлка з кубкамі і міскі для ракаў з дымчатага шкла. Усе рэчы — у сакавітых народных гутных формах. Прыглушаны зялёны колер каня асацыіруецца з распаўсюджаным зялёнабутэльным колерам шкла. Гэты самабытны і арыгінальны задуме камплекту купілі англічане адразу ж пасля закрыцця савецкай выстаўкі ў Лондане ў 1968 г.

У гэтай жа тэхніцы Валянціна стварыла камплекты дэкаратыўных ваз, якія былі паказаны на Рэспубліканскай выстаўцы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва БССР ў 1968 г. і набыты Дзяржаўным мастацкім музеем БССР.

Мне здаецца, у 1969 г. ёй удалося, як кажуць геолагі, напасці на «залатую жылу»; яна так трансфармавала звычайны гутны дэка-

наецца за кошт гутных налепаў, якія маюць больш шчыльныя і тонкія пласты шкла, якія ўтвараюцца плаўнымі лініямі гутных круглявых форм.

У тым жа 1969 г. мастачка выкарыстала гэты ж дэкаратыўны прыём у калярывым шкле — і зноў атрымала сөөасаблівы твор «Паўночныя матывы».

Налепы, якія з'яўляюцца асноўным дэкаратыўным элементам, функцыянальныя, яны выконваюць ролю ручак. Формы сасудаў набору ідуць ад форм драўляных каўшоў і місак, якія бытуюць на Поўначы.

Асацыяцыі з народным посудам узмацняюцца дзякуючы ўдала падбранаму колеру шкла. Рознае па таўшчыні гутнае шкло нібы ператвараецца з цёмна-зялёнага і цёмна-чырвонага ў глыбіні сасудаў у светла-зялёнае і светла-чырвонае ў больш тонкіх пластах. Такое каляровае рашэнне нагадвае нам паляючыя, чырванаватыя сонечныя захавы на фоне прыглушанай суровай зеляніны паўночных раёнаў.

Гэты камплекты дэманстраваўся ў 1970 г. на Савецкай выстаўцы ў Францыі.

Валянціна Дзівінская — мастак, які ідзе ад народных традыцый у шкле. Яе вырабы вызначаюцца па вышанай вобразнасцю, выразнасцю. Гутная тэхніка, якую яна шы-

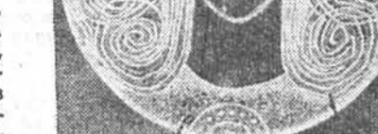
раваць выкарыстоўвае, дазваляе вар'іраваць розныя народныя формы і дэкаратыўныя элементы.

— Дзівінская вельмі патрабавальная да сябе, — гаворыць калег Валянціны Людміла Мягкова. — Яна многа працуе над сваімі творами, здараецца, ужо скончыць работу, але нешта яе не задавальняе, глядзіш — пачынае спачатку. Разам з тым, яна ахвотна дзеліцца сваімі ведамі і вопытам з сябрамі.

На маё пытанне, чым яна збіраецца займацца ў будучым, Валянціна адказала:

— Хачу заняцца тонкім шклом і графічнымі малюнкамі на шкле. Гэта ў традыцыях беларускага шкларобства. Дрэнна толькі, што мы не маем неабходнага гравіравальнага абсталявання. Бо алмазная іголка не можа замяніць сапраўдную, класічную гравіроўку.

М. ЯНІЦКАЯ.

В. ДЗІВІНСКАЯ. Блюда «Керсці».

рока выкарыстоўвае, дазваляе вар'іраваць розныя народныя формы і дэкаратыўныя элементы.

— Дзівінская вельмі патрабавальная да сябе, — гаворыць калег Валянціны Людміла Мягкова. — Яна многа працуе над сваімі творами, здараецца, ужо скончыць работу, але нешта яе не задавальняе, глядзіш — пачынае спачатку. Разам з тым, яна ахвотна дзеліцца сваімі ведамі і вопытам з сябрамі.

На маё пытанне, чым яна збіраецца займацца ў будучым, Валянціна адказала:

— Хачу заняцца тонкім шклом і графічнымі малюнкамі на шкле. Гэта ў традыцыях беларускага шкларобства. Дрэнна толькі, што мы не маем неабходнага гравіравальнага абсталявання. Бо алмазная іголка не можа замяніць сапраўдную, класічную гравіроўку.

М. ЯНІЦКАЯ.

Здаецца, што крышталю ў гэтым наборе сапраўды звініць, настолькі ён празрысты і светлы. Ён іграе ўсімі колерамі спектру, хоць на ім не прарэзана ні адной алмазнай грані. Свяцэнне крышталю ўзмац-

раваюць драматычную карціну...

Віктар Дуброўскі паклаў палачку на пульта. Апусціліся рукі Льва Гурэвіча. Зала ўзарвалася апладысмантамі...

Пасля канцэрта сябры віншавалі маладога музыканта. Гэта быў бліскучы поспех, узнагарода за вялікую карпатлівую работу.

А на другі дзень новая праграма, чарговая рэпетыцыя, індывідуальныя заняткі, пошукі і знаходкі.

Многа ўвагі ўдзяляе Леў Гурэвіч сімфанічным творах беларускіх кампазітараў. З вялікім майстэрствам ён выканаў цяжкую і складаную, але цікавую партыю літаўраў у першай сюіце з балета «Выбранніца» Я. Глебава. Гэта было сапраўды творчае выкананне. Складаны рытм, які часта мяняецца, патрабававу ад музыканта дакладнасці акцэнтаў, вынаходлівасці і вялікай увагі.

— Першы ўдарнік у Беларусі і адзін з лепшых у Савецкім Саюзе, — сказаў аб ім Яўген Аляксандравіч Глебаў.

Мабыць, гэта — не камплімент, а справядлівае ацэнка.

Р. ГЛЯХЕНГАУЗ.

У Мінскім цырку паказваецца новая праграма «Зоркі манежа». Адзін з нумароў новай праграмы — выступленне дрэсіраваных мядзведзяў. Краўціні атрыліся — за службуна артыстка БССР Э. Эльварці.

М. ЯНІЦКАЯ.

25.XII.1970. ДІМ 13

урываецца ў фантастычнай сцэне-маршы лясных пачвар, гаворыць аб сцільнасці музыканта да энергічна акрэсленых рытмаў, акцэнтаў.

Музыка розных стыляў і эпох патрабуе ад выканаўцаў свабоднага валодання мастацкімі сродкамі выяўлення на сваім інструменце. Калі назіраеш на канцэрце або на рэпетыцыі з Львом Гурэвічам, дык убачыш, як яго паглынае музыка. У час паўз ён імгненна, на хаду мяняе палачкі, пераходзіць ад малага барабана да кілафона, або гонга, трохкутніка, глёкаў... Інструментаў многа. І кожны патрабуе свайго індывідуальнага падыходу, удару. Вялікім майстэрствам трэба валодаць, каб знайсці патрэбнае гукавое месца ў літаўрахах. Бо кожны «квадрат» мае сваю афарбоўку

Высокі грамадзянскія ідэі, філасофскі роздум, строгасць і веліч сімфоніі Бетховена патрабуюць чысціні інтанацыі і дакладнага рытму, дасканалага ведання «грыфа» літаўра. Зусім іншае патрабуецца ад выканаўцы Гайдна і Моцарта, якія ўслаўлялі ў сваіх творах радасць пачуцця, цудоўныя карціны прыроды.

А смелы летуценнік Берліэз вымагае ад кожнага інструмента амаль немагчымага...

Кожнае выступленне калектыву вымагае вялікага душэўнага напружання артыстаў. Але бываюць такія вечары музыкі, калі на суд публікі выносіцца твор ужо добра вядомы слухачам ў інтэрэтацыі вядомых дырыжораў, прасцей кажучы, знаёмы, нават хрэстаматычны твор. І калі пры выкананні такога твора ты хочаш сказаць хоць што-небудзь сваё, дык трэба гэта рабіць пераканаўча і дасканала.

Так было з выкананнем «Балеро» М. Равеля нашым сімфанічным аркестрам. Але, бадай, больш за ўсіх адчуваў тады адказнасць Леў Гурэвіч. Настаў час трымаць экзамен на сталасць майстэрства. Дырыжор Віктар Дуброўскі верыў, што Гурэвіч справіцца з цяжкай партыяй малага барабана.

І ён не памыліўся. «Балеро» Равеля... Даходлівае задуме, бліскучае энцыклапедычнае аркестравае майстэрства кампазітара, прадуманая інструментальная «эстафета» многа гадоў хвалюе дыры-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

Леў Гурэвіч знайшоў не толькі патрэбнае гучанне наогул, але і дабіўся такога піянісіма, якое адпавядае задуме твора. Пошчак барабана ледзь чутны ў зале, здаецца, што нехта іграе далёка ад эстрады. Але вось ударнік перайшоў на піяна. Узрастае дынаміка. Уступаюць саліруючыя інструменты: флейта і кларнет. Больш кампактнымі і важкімі сталі ўдары палачак. Нарэшце ўступілі скрыпкі, падтрыманыя стройным хорам драўляных духавых. Да іх далучылася і бліскучая медзь аркестра. Больш дакладна і адкрыта чуваць гукі барабана. Леў Гурэвіч, нібы ваяк, вядзе за сабой гэту асляпляльную, магутную, маляўнічую гукавую армату. Імгненна, нечаканна мадуляцыя — і тры ўдары малага барабана на каласальным фартысіма аб-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

Леў Гурэвіч знайшоў не толькі патрэбнае гучанне наогул, але і дабіўся такога піянісіма, якое адпавядае задуме твора. Пошчак барабана ледзь чутны ў зале, здаецца, што нехта іграе далёка ад эстрады. Але вось ударнік перайшоў на піяна. Узрастае дынаміка. Уступаюць саліруючыя інструменты: флейта і кларнет. Больш кампактнымі і важкімі сталі ўдары палачак. Нарэшце ўступілі скрыпкі, падтрыманыя стройным хорам драўляных духавых. Да іх далучылася і бліскучая медзь аркестра. Больш дакладна і адкрыта чуваць гукі барабана. Леў Гурэвіч, нібы ваяк, вядзе за сабой гэту асляпляльную, магутную, маляўнічую гукавую армату. Імгненна, нечаканна мадуляцыя — і тры ўдары малага барабана на каласальным фартысіма аб-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

Леў Гурэвіч знайшоў не толькі патрэбнае гучанне наогул, але і дабіўся такога піянісіма, якое адпавядае задуме твора. Пошчак барабана ледзь чутны ў зале, здаецца, што нехта іграе далёка ад эстрады. Але вось ударнік перайшоў на піяна. Узрастае дынаміка. Уступаюць саліруючыя інструменты: флейта і кларнет. Больш кампактнымі і важкімі сталі ўдары палачак. Нарэшце ўступілі скрыпкі, падтрыманыя стройным хорам драўляных духавых. Да іх далучылася і бліскучая медзь аркестра. Больш дакладна і адкрыта чуваць гукі барабана. Леў Гурэвіч, нібы ваяк, вядзе за сабой гэту асляпляльную, магутную, маляўнічую гукавую армату. Імгненна, нечаканна мадуляцыя — і тры ўдары малага барабана на каласальным фартысіма аб-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

Леў Гурэвіч знайшоў не толькі патрэбнае гучанне наогул, але і дабіўся такога піянісіма, якое адпавядае задуме твора. Пошчак барабана ледзь чутны ў зале, здаецца, што нехта іграе далёка ад эстрады. Але вось ударнік перайшоў на піяна. Узрастае дынаміка. Уступаюць саліруючыя інструменты: флейта і кларнет. Больш кампактнымі і важкімі сталі ўдары палачак. Нарэшце ўступілі скрыпкі, падтрыманыя стройным хорам драўляных духавых. Да іх далучылася і бліскучая медзь аркестра. Больш дакладна і адкрыта чуваць гукі барабана. Леў Гурэвіч, нібы ваяк, вядзе за сабой гэту асляпляльную, магутную, маляўнічую гукавую армату. Імгненна, нечаканна мадуляцыя — і тры ўдары малага барабана на каласальным фартысіма аб-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

Леў Гурэвіч знайшоў не толькі патрэбнае гучанне наогул, але і дабіўся такога піянісіма, якое адпавядае задуме твора. Пошчак барабана ледзь чутны ў зале, здаецца, што нехта іграе далёка ад эстрады. Але вось ударнік перайшоў на піяна. Узрастае дынаміка. Уступаюць саліруючыя інструменты: флейта і кларнет. Больш кампактнымі і важкімі сталі ўдары палачак. Нарэшце ўступілі скрыпкі, падтрыманыя стройным хорам драўляных духавых. Да іх далучылася і бліскучая медзь аркестра. Больш дакладна і адкрыта чуваць гукі барабана. Леў Гурэвіч, нібы ваяк, вядзе за сабой гэту асляпляльную, магутную, маляўнічую гукавую армату. Імгненна, нечаканна мадуляцыя — і тры ўдары малага барабана на каласальным фартысіма аб-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

Леў Гурэвіч знайшоў не толькі патрэбнае гучанне наогул, але і дабіўся такога піянісіма, якое адпавядае задуме твора. Пошчак барабана ледзь чутны ў зале, здаецца, што нехта іграе далёка ад эстрады. Але вось ударнік перайшоў на піяна. Узрастае дынаміка. Уступаюць саліруючыя інструменты: флейта і кларнет. Больш кампактнымі і важкімі сталі ўдары палачак. Нарэшце ўступілі скрыпкі, падтрыманыя стройным хорам драўляных духавых. Да іх далучылася і бліскучая медзь аркестра. Больш дакладна і адкрыта чуваць гукі барабана. Леў Гурэвіч, нібы ваяк, вядзе за сабой гэту асляпляльную, магутную, маляўнічую гукавую армату. Імгненна, нечаканна мадуляцыя — і тры ўдары малага барабана на каласальным фартысіма аб-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

Леў Гурэвіч знайшоў не толькі патрэбнае гучанне наогул, але і дабіўся такога піянісіма, якое адпавядае задуме твора. Пошчак барабана ледзь чутны ў зале, здаецца, што нехта іграе далёка ад эстрады. Але вось ударнік перайшоў на піяна. Узрастае дынаміка. Уступаюць саліруючыя інструменты: флейта і кларнет. Больш кампактнымі і важкімі сталі ўдары палачак. Нарэшце ўступілі скрыпкі, падтрыманыя стройным хорам драўляных духавых. Да іх далучылася і бліскучая медзь аркестра. Больш дакладна і адкрыта чуваць гукі барабана. Леў Гурэвіч, нібы ваяк, вядзе за сабой гэту асляпляльную, магутную, маляўнічую гукавую армату. Імгненна, нечаканна мадуляцыя — і тры ўдары малага барабана на каласальным фартысіма аб-

жораў і музыкантаў. Рытм, меладычны малюнак і тэмп — вось тыя тры кампаненты, якія складаюць аснову гэтага твора. Не кожнаму ўдарніку пад сілу «падняць» «Балеро». Пачынаецца п'еса педзь чутным, дакладным рытмічным малюнкам малага барабана.

АДНОСНЫ — мастаца і грамадства, мастацтва і рэчаіснасці — гэта не абстрактныя, надуманыя катэгорыі, не схаластычныя праблемы, а сама жывая сутнасць мастацтва. Бо мастакі сваім творамі выказваюць пэўныя (хоць і ў адметнай форме) адносіны да тых ці іншых з'яў жыцця. Так што мастацтва не можа не быць тэндэнцыйным, а значыць, і партыйным.

Вядомы ленынскі артыкул «Партыйная арганізацыя і партыйная літаратура», напісаны ў 1905 годзе, дзе ўпершыню быў сфармуляваны прынцып партыйнасці мастацтва, цесна звязвае паміж сабой дзве метадалагічныя праблемы мастацтва — адносіны мастака і грамадства, мастацтва і рэчаіснасці.

І хоць з моманту з'яўлення ленын-

ча да жыцця зусім новае мастацтва і літаратура. Гэта будзе, на думку Ленына, свабодная, праўдзівая літаратура «ў сацыялістычным пазакласавым грамадстве», якая адпавядае інтарсам мільёнаў і дзесяткам мільёнаў працоўных.

Гэтыя моманты артыкула У. І. Ленына набываюць усё больш вострае значэнне для сучаснасці. Барацьба за партыйнасць мастацтва не што іншае, як барацьба за сапраўднае мастацтва, якое абавязкова тэндэнцыйнае ў лепшым сэнсе гэтага слова.

Мастацкая тэндэнцыйнасць узнікае з эстэтычнай канцэпцыі пісьменніка, яго вобразнай сістэмы і аэнікі рэчаіснасці, якая заўсёды выказвае пісьменніцкую пазіцыю. Сапраўдны мастак па самой прыродзе чужы эклектызму і ўсяяднасці.

строўвае гул іх пакалення, звышадчувальным сігналамі, які запісвае самымі непрыкметнымі рухмі, што застаюць наваколны свет. І чым больш паўнакроўны паток іх думак, тым больш прыкметна, як у ім то з'яўляюцца, то сутыкаюцца часта супрацьлеглыя пlynкі — мінулае і будучае. Людзі гэтыя — люстэрка свайго веку».

Вядома, сцвярджаючы, што час выначае творы, нельга разумець такім чынам, быццам знешні жыццёвы змест, тэматыка — усё, а твор — толькі пратакаліраванне гэтага зместу з дапамогай слоўнага афармлення. Аднак вобразнае асэнсаванне немагчыма без адлюстравання жыцця, без яго рэальнага зместу. Але іменна канкрэтны змест у мастацкім вобразе ўсё менш задавальняе буржуазных тэарэтыкаў сучаснага мастацтва. У рэалістычным асэнсаванні рэчаіснасці яны бачаць вульгарызацыю «сутнаскага вобраза». Напрыклад, на думку Герберта Рыда, толькі ў сімвале захоўваецца вечная праўда.

У гэтым выпадку нас цікавіць прынцыповы разрыў паміж вобразам і рэальным зместам жыцця, які сцвярджаецца ў якасці ўзору і нормы.

На прыкладзе яшчэ творчай пазіцыі Гэта лёгка можа быць пацверджана думка аб тым, што рэчаіснасць, праўда жыцця абавязкова ўрываюцца ў самую сутнасць пазіцыі. Яны адлюстраваны ва ўсіх яе элементах, прычым не як копія, пратакол, інфармацыя, а як жывая крыніца жыццёвасці твора. Пульс эпохі заўсёды б'ецца ў сапраўды мастацкім творы.

Успомнім ў гэтай сувязі яшчэ раз Гэта: «Сапраўдны мастак імкнецца да мастацкай праўды; беспрынцыпны, які прытрымліваецца слепа імпульсу, — да праўдападабенства».

Выказванне вельмі яркае. Але каб было ясна, што разумеецца пад мастацкай праўдай і праўдападабенствам, прывяду іншыя словы паэта: «Прырода і ідэя не могуць быць аддзелены адна ад адной без таго, каб мастацтва не было разбурана гэтак жа, як жыццё».

Эстэтыка Гэта адрозніваецца ад эстэтыкі і паэтыкі Пушкіна, а творчая канцэпцыя свету і чалавека ў Пушкіна зусім іншая, чым у Талстога. Гэты рад можа быць прадоўжаны. І тым не менш і Гэта, і Пушкін, і Талстой, і Горкі, і Шалахаў, і кожны іншы сапраўдны мастак урываецца сваёй творчасцю ў рэчаіснасць, якая праз тэматыку ўваходзіць у самую глыбіню твора, прысутнічае ў самой сутнасці паэтычнага вобраза, у «паэтычнай формуле свету».

Ісціна заключаецца ў тым, што сама мастацкасць немагчыма без палёту думкі і, значыць, абумоўлена жыццёвым зместам, партыйнай трактоўкай таго, што паказваецца. І ў сваю чаргу, з'яўляецца ўмовай рэалізацыі ідэянасці і народнасці.

Мастацкасць — паказчык паспяховасці рэалізацыі ў творы ўсіх магчымасцей яго зместу. Яна — вынік узаемазвязі і ўзаемаабумоўленасці асноўных, уласцівых вобразнаму мысленню асаблівасцей.

Вось чаму барацьба за ідэянасць мастацтва — гэта барацьба за яго эстэтычную каштоўнасць, а барацьба за мастацкасць прадвырашае не толькі ўдасканаленне формы, але і фарміраванне мастацкай ідэі, яе генералізацыю.

Барацьба за ідэяную перавагу ў мастацтве — заўсёды барацьба за дасягненні суверэных вышэйшых мастацкага развіцця чалавецтва.

Мікалай ГЕИ,
літаратурны крытык. (АДН).

ШЧЫРА кажучы, гэтых некалькі постскрыптумаў належыць не так мне, як тым чытачам артыкула «Сляды продкаў» («Літаратура і мастацтва», 16, 23 і 30 кастрычніка 1970 г.), якія ў сваіх пісьмах і асабістых гутарках дапоўнілі яго вельмі істотнымі падрабязнасцямі.

У артыкуле, у прыватнасці, гаварылася, што ў канцы Вялікай Айчыннай вайны з беларускага музея, які быў тады ў Вільнюсе, знік унікальны экзэмпляр «Літоўскага статута» 1588 г. Гэта быў вельмі каштоўны помнік старажытнага беларускага пісьменства. У сваіх пісьмах чытачы звярнулі ўвагу на тое, што вільненскі экзэмпляр «Літоўскага статута» не быў адзіным. Намеснік дырэктара гісторыка-краязнаўчага музея ў Маладзечне Геннадзь Каханюскі паведамаў, што ў 1956 годзе вядомы ліквідатар уніі Іосіф Сямашка перадаў іншы экзэмпляр «Статута» папачыццельна Вільненскага музея старажытнасцей Тышкевічу. Потым, пасля ліквідацыі музея старажытнасцей, яго бібліятэкай «цікавіўся» вцебскі гісторык і краязнаўца Аляксей Сапуноў.

Ад Сапунова экзэмпляр трапіў у фонды Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Ленына. Старэйшы беларускі бібліяграф Ю. Бібіла піша, што ў 20-я гады дырэктар гэтай бібліятэкі І. Сіманюскі ездзіў у Віцебск. Адтуль, ад Сапунова, ён прывёз нямала кніг. Сярод іх быў і «Літоўскі статут» 1588 г. Кніга не мела загаловаў старонкі. Вокладка была новая, чырвоная колеру. Магчыма ад таго ж Сапунова Сіманюскі набыў «Апокрысыс» Хрыстафора Філалета. Яго экзэмпляр у зялёнай фігурнай вокладцы да вайны таксама захоўваўся ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР. Сярод іншых яе каштоўнасцей Ю. Бібіла называе першыя выданні Багушэвіча, Дуніна-Марцінкевіча, Цёткі, старадаўні рукапіс у драўлянай вокладцы, апісаны ў 1934 годзе В. Ператцам, рукапісы твораў Ц. Гартнага, К. Каганца, М. Грамыні і іншых беларускіх пісьменнікаў. Дзяржаўная бібліятэка БССР набыла таксама і частку кнігі пра 1812 год з прыватнай бібліятэкі барысаўскага прадпрыемальніка Каладзева, аб якой ішла гаворка ў артыкуле. Аднак у час ваеннага ліхалецця ўсе гэтыя скарбы бяспследна зніклі. Куды? Ці не варта пачаць іх пошукі, устанавіць пэўныя сляды? Тым больш, што сляды гэтыя, як і ў выпадку з крыжам Еўфрасініі Полацкай, з асобнымі экспанатамі Вільненскага беларускага музея могуць весці за мяжу.

Дарэчы, пра крыж Еўфрасініі Полацкай і зборы Вільненскага беларускага музея. Многія чытачы падтрымліваюць выказаную ў артыкуле думку аб тым, што месца гэтым матэрыяльным і духоўным здабыткам — толькі ў Беларусі. «Усе каштоўнасці, дзе б яны ні былі, на нашым кантыненте ці за морам, павінны быць вернуты нашаму народу-ўладальніку», — піша этнограф з польскага горада Торунь Мар'ян Пецюкевіч. Ён жа ўдакладняе пэўныя старонкі гісторыі Вільненскага беларускага музея. У 1940 годзе, пасля ўстаўлення ў Літве Саветскай улады, гаворыцца ў п'сьме М. Пецюкевіча, «гэты музей перайшоў у веданне АН Літоўскай ССР». Тады я быў назначаны яго дырэктарам. Гэты музей лічыўся ў Літве музеем № 1. Да нападу гітлераўцаў на Саветскі Саюз у ім разгарнулася даволі інтэнсіўная работа па ўпарадкаванні фондаў. Я займаўся ў асноўным аддзелам рукапісаў і старадрукаў. П. Сергіевіч і Я. Дрэма (літовец) — мастацтвамі, Бэкіш — нумізматкай. Працаваў таксама Я. Шутовіч (пазнейшы дырэктар музея — А. М.) і дзве жанчыны — адна

ПАРТЫЙНАСЦЬ І МАСТАЦКАЯ ТВОРЧАСЦЬ

скага артыкула аб партыйнасці прайшло больш як шэсць дзесяцігоддзяў, напружаная палеміка і барацьба ідэй вакол канцэпцыі партыйнасці філасофіі, эстэтыкі, мастацкай творчасці не толькі не сціхае, але ў нечым становіцца вострайшай. Галоўны тэзіс праціўнікаў партыйнасці літаратуры гаворыць, што мастацтва і палітыка дыаметральна супрацьлеглыя. Паказальна ў гэтых адносінах кніга амерыканскага «светолага» Вертрона Вульфа «Мост і бяздонне», прысвечаная адносінам У. І. Ленына і М. Горкага.

Для Ленына, сцвярджае аўтар гэтай кнігі, чалавек прадстае толькі як член класа і не больш. У той час як для Горкага кожны чалавек перш за ўсё сваёй непаўторнасцю, індывідуальнымі асаблівасцямі, усім тым, што яго адрознівае ад іншых і вылучае з натоўпу. У тых жа выпадках, працягвае Вульф, калі Горкі падначаліў паказ асобы класаваму падыходу, як гэта было, напрыклад, у «Маці» або «Варагах», ён пацярпеў творчы крах. Як відаць, перад намі зусім пэўная сістэма поглядаў, падначаленая доказу зададзенай ідэі, якая супярэчыць элементарным фактам.

Так, вядома, адзін з моцных бакоў марксісцкай метадалогіі ў вытлумачэнні гістарычнага развіцця і грамадскай свядомасці заключаецца ва ўменні пранікнуць ў вызначальныя іх класавыя і эканамічныя заканамернасці. І разам з тым Ленын пастаянна заклікаў бачыць мэту і ідэал класавай барацьбы — бяспласавае грамадства, надаваў велізарнае значэнне росту асобы і руху народнага жыцця да камунізму.

Горкаўская «Маці» была паэтычным абвясненнем дробнабуржуазнага нявер'я ў чалавека з народа, у рэвалюцыю, узначаленую пралетарыятам, была мастацкім сцвярджаннем сацыялістычнага ідэалу, аб якім так многа пісаў і гварыў Ленын, абгрунтаваў яго тэарэтычна.

Партыйная літаратура, адкрыта звязаная з барацьбой пралетарыяту, атрымлівае магчымасць сказаць аб'ектыўную праўду аб тым, што адыходзіць у мінулае, сказаць аб тым, што вядзе да перамогі сацыялістычнага ідэалу і ў канчатковым выніку выклі-

Развіццё партыйнасці, народнасці і рэалізму выказвае ўнутранае адзінства перадавых ідэй і мастацкай накіраванасці, шырэй — адзінства светапогляду і эстэтычнага пачатку ў літаратуры. У новую эпоху грамадскага развіцця гэта адзінства знаходзіць найбольш яркае, поўнае і глыбокае выяўленне ў станаўленні прынцыпу партыйнасці літаратуры і новага творчага метаду — метаду сацыялістычнага рэалізму.

Ідэйныя праціўнікі сацыялістычнага светапогляду, адмаўляючы магчымасць рэальнага пераўтварэння жыцця, спрабуюць гаварыць пра «марксісцкі ўтапізм», пра тое, што ідэя камуністычнай будучыні падобная на ідэю хрысціянскага раю. І іменна таму апаненты ідэй партыйнасці імкнуцца адарваць яе ад праўды жыцця. Прычым многія аргументы сучасных крытыкаў марксізма, адрозніваючыся пэўнай мадэрнізацыяй стылю і мовы, мала чым адрозніваюцца ад тых довадаў, якімі карысталіся праціўнікі марксізма больш чым шэсцьдзесят семдзесят гадоў назад. Напрыклад: «Барацьба палітычных партый трымае грамадскую думку на паверхні з'яў». — Гэта з артыкула Вальнскага (Флексера) «Варожасць і барацьба партый», апублікаванага ў 1894 годзе. Або вось яшчэ: «Уласцівае партыі — быць неярмімай; і тэндэнцыйнасць не толькі цягне за сабой падначаленне мастацтва дактрынам, якія не маюць з ім нічога агульнага, але з-за гэтых дактрын яна выбірае сабе адну, абавязкова толькі адну, адмаўляючы законнасць усіх астатніх».

Але ўсё далейшае развіццё мастацтва паказала негрунтоўнасць буржуазнай крытыкі партыйнасці мастацтва, дарэмных спроб адарваць ад праўды жыцця або паспарываць маніпалізаваць ісціну ў сваіх мэтах.

Менавіта тады, калі мастак зыходзіць з праўды жыцця і бачыць эстэтычны ідэал, які выказвае тэндэнцыйнае развіцця жыцця, яго творчасць становіцца палітычным дзеяннем у мастацтве, а не пры дапамозе мастацтва.

Рамэн Ралан сказаў аб сапраўдных мастаках новага часу:

«Яны заўсёды застаюцца «вухам» Дзіянсія, якое чуйна ловіць і адлю-

У ПАЧАТКУ лета 1492 года Леанарда да Вінчы, прыворны мастак герцага міланскага, дамоўся ўпрыгожыць трапезную дамініканскага манастыра «Санта-Марыя дэля Грацыя» насценным роспісам «Тайная вячэра». Некалькі гадоў вялася тая работа і, нарэшце, перад вачыма ўражаных манахаў і міланскіх магнатаў паўстаў вялікі твор геніяльнага мастака.

Але прайшло 20 гадоў, і на карціне выступілі белыя плямы. Яшчэ праз 30 з лішнім гадоў адзін з наведвальнікаў заявіў, што роспіс вельмі пашкодзаны. А яшчэ праз сто гадоў людзі, якія хацелі пабачыць «Тай-

ЛЭС «ТАЙНАЙ ВЯЧЭРЫ»

ную вячэру», бедавалі, што не могуць нічога разгледзець на ёй, бо яна ўся пакрылася цвіллю і грыбком.

Ні адзін твор мастацтва ў свеце не выцярпеў такіх нягод, як «Тайная вячэра» Леанарда да Вінчы. Пачаць ужо з таго, што манахі, якія на працягу стагоддзя абедалі побач з тым шэдэўрам, зусім не турбаваліся за роспіс. Гарачая пара ад іх спую ўзнімалася ўгору і асыдала вадзянымі кроплямі на галовах апосталаў. А нейкі абат, раўніва шануючы братаў

ва Хрысце, зусім знявечыў карціну. Каб манакам было бліжэй насіць супніцы ў трапезную, ён у 1652 годзе загадаў прабіць вялікія дзверы ў цэнтры сцяны. Вось так а яе зніклі ногі Хрыста і некалькіх апосталаў.

Пачынаючы з XVIII стагоддзя, рэстаўратары, каб «асячыць» пабляканыя фарбы, адзін за адным падмалёўвалі «Тайную вячэру», і, урэшце, на некаторых месцах роспісу легла па пяць пластоў фарбы.

Толькі ў другой палове XIX стагоддзя пачалі шукаць навуковага вырашэння гэтай праблемы. Спецыялісты прыбягаюць да хімічнага аналі-

зу, карціну фатаграфуюць у натуральную велічыню.

Рэстаўратар Кавенегі, распачаўшы сваю работу ў 1904 годзе, устанавіў, што твор напісаны не алейнымі, а тэмпернымі фарбамі, у склад якіх уваходзіць арганічныя і неарганічныя фарбы, змешаныя з эмульсіяй на казеінавай аснове. Гэтыя нястойкія фарбы Леанарда да Вінчы, які любіў эксперыментаваць, нанёс на грунт з клею і гіпсу. А таму, што распісаная сцяна была вільготная, карціна выйшла нетрывалая.

І ў нашы дні не лепшы лёс «Тайнай вячэры». Існаванню яе пагражае з'ява, спецыфічная для

XX стагоддзя, — смог. Выхляпныя трубы аўтамабіляў, коміны заводаў і фабрык выкідаюць у міланскае паветра тоны шкодных газаў і сажы. Сучасная цывілізацыя пакінула на карціне тоўсты пласт чорнай сажы. Трэба было б як-небудзь дапамагчы карціне, але бюракратызм італьянскіх улад, бяспомнае спрэчкі паміж экспертамі тэрмо-зацы справу.

Карэспандэнт гамбургскага часопіса «Штэрн» наведваў прафесара Маура Пелічолі, выдатнага сучаснага рэстаўратара «Тайнай вячэры». Жыве гэты энергічны ў свае 82 гады чалавек у старой частцы горада Бергама, непадалёк ад Мілана. Дом яго, які стаіць высока ў гарах, — сапраўдны музей. Куды ні глянеш — статуі, карціны, фрэскі.

«Я ведаю «Тайную вя-

чэру» ўжо 60 гадоў. Упершыню пабачыў яе 20-гадовым юнаком. Вядома, мне тады і ў галаву не прыходзіла, што я некалі буду аднаўляць гэты эпахальны твор».

Але праз трыццаць гадоў Пелічолі разам з некалькімі асістэнтамі бярэцца за гэтую карпатлівую, амаль ювельніцкую работу і выратовае карціну тады, калі спецыялісты прызналі яе непапраўдна пашкоджанай.

«Падмурак трапезнай стаіць у вадзе, — кажа прафесар. — Падвала няма. Зруйнаваная ў час другой сусветнай вайны сцены адноўлены сярод зімы. Таму вільготнасць стала яшчэ большай. Каб адцягнуць вадку, на падлогу насыпалі пласт пяску. Калі я разгроб пясок рукой, вада пацякла струменьчыкамі. Там можна літаральна са-дзіць рыс».

руская, а другая полька. Яны заняты былі парадкаваннем бібліятэкі. Калі на Вільнюс рынулася гітлераўская павала, я ўцёк на вёску (як актывіст) ад фашыстаў, якія распраўляліся з западозранымі ў бальшавізме. Ключы ад музея засталіся ў стаража Мусяла». Такім чынам, дзякуючы пісьму М. Пецюкевіча атрыманы каштоўныя звесткі аб рабоце Віленскага беларускага музея ў першы перыяд саветскай улады ў Літве (1940—1941), і акрэслілася кола яго супрацоўнікаў, якія могуць падрабязней ахарактарызаваць экспанаты, што былі ў музеі.

МАГІЛЁўСКІ краязнаўца І. Філіповіч удакладняе некаторыя факты, звязаныя з крыжам Еўфрасіні Полацкай. У артыкуле, са спасылкай на пісьмо з Эрмітажа, адрасаванае Магілёўскаму абласному музею, гаварылася, што цяпер гэтая каштоўная рэліквія знаходзіцца ў прыватнай калекцыі Моргана. І. Філіповіч паведамляе, што па звестках,

хароў Рэчы Паспалітай, група царскіх генералаў паднесла небезьвестамаму Зубаву. Той падарыў карціны сваёй сястры, па муміі Жарабцовай. А яна прадала ўсю калекцыю купцу Саломінаву, які і ўпрыгожыў ёю свой дом у Волжску... Хаця пра далейшы лёс нявіснскіх палотнаў у Мараўскага не сказана нічога, аднак віленскі мемуарыст дае нашым мастацтвазнаўцам след цікавы і даволі рэзальны.

БЫЛІ ў адрас «Слядоў продкаў» і крытычныя галасы. У прыватнасці, некалькі супрацоўнікаў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору папракалі мяне, нібы я стаўлю пад сумненне той энтузіязм, з якім яны ў час экспедыцыі збіраюць помнікі старажытнага беларускага мастацтва. Супрацоўнікі Звезда помнікаў, маўляў, прывозяць у АН БССР пераважна тое, што можа заінціхаць без належнага нагляду... Аднак ніякага сумнення ў высакародных намерах нашых мастацтвазнаўцаў у мяне не было. Было сумненне ў іншым. Ці не лепш сканцэнтравана збіральніцтва ў адных

Не, памятнай дошкі ў музеі няма. Значыць, прапрацаваў нейкі «аматар»... У вёсцы Саленікі Карэліцкага раёна жыла 90-гадовая жанчына па прозвішчы Харытановіч. Як зрэнку вока, берагла яна вялізны, у два п'сьмовыя сталы, куфар, акаваны меддзю. У куфары былі кнігі. Рэдкія дарэвалюцыйныя выданні на беларускай мове, эмігранцкія унікумы. Усё гэта калісьці сабраў муж Харытановіч, па прафесіі інжынер. Вясной гэтага года жанчына памерла.

— Калі я прыхаляла на месца, — расказвае загадчыца аддзела рукапісаў і рэдкіх кніг Фундаментальнай бібліятэкі АН БССР Л. Збралевіч, — аказалася, што кнігі ўжо зніклі. Дачка ж Харытановіч выехала ў невядомым напрамку.

Крыху пазней высветлілася, што ў Саленікі наведваўся нейкі чалавек і, прыкрываючыся імем вядомага беларускага пісьменніка, узяў з куфара найбольш каштоўную частку змесціва. Ніхто не спытаў у яго дакументы, не пацікавіўся, куды трапяць кнігі.

ІНАКШ бывае там, дзе працяляецца сапраўдная зацікаўленасць. У заключэнне мне хочацца расказаць аб адной знаходцы Мінскага абласнога гістарычнага музея, яд размяшчаецца ў Маладзечне. Нейкі заходзіць да мяне намеснік дырэктара гэтага музея Генадзь Каханюўскі і кажа:

— Паколькі вы займаліся біяграфіяй кампазітара Міхала Клеафаса Агінскага, давайце прыедемся ў вёску Рымцель Смаргонскага раёна. Саркратар Маладзечанскага райкома партыі Вячаслаў Антонавіч Ляшковіч, прысутнічаючы на сустрэчы мясцовых партызан, апытаў там скрыпку Агінскага. А заадно паглядзіце і гадзіннік Агінскага. Жыхар Маладзечны В. Пурус купіў яго калісьці ў лесніка каля Залесся і цяпер згодны прадаць. Кажуць, дужа прыгожы гадзіннік. Ляшкіч кажа, што ён належаў самому кампазітару. Трэба спытацца, бо гадзіннікам ужо цікавіліся два «кушцы» з Вільнюса.

І вось раймаістскі газетнік імчыць нас па малыяўнічых дарогах Маладзечаншчыны. Вячаслаў Антонавіч Ляшковіч, пазнае нас новабаўлі раёна, помнікі даўніны. Гаворка ідзе пра новыя экспанаты Маладзечанскага музея, пра арыгінальную ліру, якую Каханюўскі нядаўна вымыняў у суседнім музеі, пра гісторыка-рэвалюцыйныя планы і, любоўна выдзеленыя маладзечанскімі іраўнаўцамі. Неўзабаве ўз'язджаем на тэрыторыю суседняга Смаргонскага раёна. Вось і Рымцельская пачатковая школа. У яе загадчыцы, Іраіды Давыдаўны Цвятковай, і павінна знаходзіцца тая скрыпка.

Аднак на парозе школьнага будынка сустракае нас новая загадчыца. Яна тлумачыць, што Цвяткова працуе ўжо ў вёсцы ў вёсцы. Па лясных дарожках імчыцца нацыяны. Вядома ж, размінаем-ся з уладальніцай скрыпкі. Зноў кружым па невядомым пералесках. Узрушэ наганям высокую танкавую жанчыну з партфелем, набітым школьнымі сшыткамі. Па яе запрашэнні ўсе заходзім у хату.

— Гэта скрыпка, — гаворыць Іраіда Давыдаўна. — дасталася мне ад дзядзькі В. Мілашэўскага, які жыў у Залессі і памёр там 13 гадоў назад ва ўзросце 88 гадоў. Ён быў страсны музыкант, іграў у залескім самадзейным ансамблі, меў некалькі скрыпак. Але найбольш любіў і бяргоў гату. Казаў, што атрымаў яе ці то ад самога кампазітара, ці то ад яго сына.

Бяром у рукі скрыпку. Час пакінуў на ёй непапраўныя сляды. Амаль праз усю даўжыню пралегла трэшчына. Праглядаем унутраную сценку. Заўважаем лацінскі надпіс: «Зрабіў Антоніс Страдыварыус з Крэмоны. 1736». І побач — круг з крыжам і лацінскімі ініцыяламі «А. С.» Гаспадыня здзіўлена: пра існаванне гэтага надпісу яна не ведала. Праўда, ёсць на скрыпцы і пазнейшыя, яўна не

страдыварыўскія «пашлелкі», адна з іх — нават з ультрасучасным надпісам...

Іраіда Давыдаўна згодна перадаць скрыпку Маладзечанскаму музею.

Па дарозе назад доўга спрачаем: унікальная рэч ці падробка? Перш за ўсё бліжэйшы несупадзенне ў датах. Агінскі назаўсёды пакінуў славіцкія землі ў 1822 годзе, а Мілашэўскі нарадзіўся дзесьці каля 1870 года. Праўда, кампазітар эміграваў у Італію, робячы перад царскімі ўладамі выгляд, што едзе туды ненадоўга і толькі для пап равы здароўя. Па дыпламатычных меркаваннях многа рэчаў ён з сабою не браў. Таму скрыпка магла застацца ў другой жонкі, Марыі дэ Неры, і дзяцей, якія жылі ў Залессі. Яны і маглі перадаць скрыпку Мілашэўскаму.

— А хіба для іх не была дарагая памяць бацькі? — высоўвае контраргумент В. Ляшковіч. — Хіба яны аддалі б чужому чалавеку таную рэліквію, як скрыпка?

Прыгадваю тры старонкі названых ужо мемуараў С. Мараўскага, дзе гаворыцца, што дзеці Марыі дэ Неры, малалісьменнай дачкі венецыянскага гандальера, нічым не нагадвалі Агінскага. Калі ў 40-х гадах сына Агінскага абвінавачалі ў вялікім злычынстве і пасадзілі ў пецярбургскую турму, з Залесся, ад Марыі дэ Неры, паліцэйні ў Пецярбург пісьмы самым знакім тым генералам і сенатарам: рагуйце, гіне ваша родная кроў! Праз колькі дзён, сведчыць Мараўскі, чалом перад Мікалаем і ударылі нешта з дзесятак высокапастаўленых асоб... Не, ад такой жонкі і такога напачадка, відаць, нельга было чакаць, каб яны бераглі памяць Агінскага.

Пад'язджаючы да Маладзечны, пагаджаем, што часова, пакуль няма дастатковых падстаў, трэба знаходку асцярожна лічыць скрыпкай, якая, згодна з сямейнай легендай Цвятковай, магла быць у Агінскага. Ступень верагоднасці намага ўзрастае, калі экспертыза ўстаноўці, ці сапраўды гэта Страдыварыус. Італьянскі майстра памёр у 1737 годзе, і тут даты супадаюць. Мы ведаем, што Агінскі іграў на скрыпцы, што ён мог купіць яе, неаднаразова бываючы ў Італіі. Але ж мы ведаем і Ішлае: колькасць падробак значна пераўзыходзіць колькасць сапраўдных скрыпак Страдыварыуса.

Заставалася толькі пазнаць В. Пурусу, уладальніку гадзінніка, які паходзіць з залескага гнязда Агінскіх і дамовіцца пра час і месца спаткання. Аднак голас у тэлефоннай трубіцы гучаў раздражнёна. В. Пурус адмовіўся сустрэцца з намі (хаця раней сам шукаў такой сустрэчы), заявіўшы, што гадзіннік ён ужо адвёз да дачкі ў Мінск. Відаць, падумалася, прапрацаваў тры «кушцы» з Вільнюса.

Праз некалькі дзён Г. Каханюўскі напісаў мне, што В. Пурус змяніў сваё рашэнне і што гадзіннік аказаўся арыгінальным па сваёй форме і адносіцца да тых часоў, калі Агінскі жыў у Залессі.

А яшчэ праз колькі дзён беларускае радыё паведала, што на Смаргоншчыне знойдзена скрыпка слаўтага кампазітара. Гіпатэтычнае стала ў паведамленні чамусьці ісцінай у апошняй інстанцыі. У пагоні за сенсацыйнай работнік радыё сказаў «так», хаця можна было сказаць толькі «верагодна».

Аўтарытэтная экспертыза неўзабаве канчаткова вызначыць ступень каштоўнасці і аўтэнтычнасці рымцельскай знаходкі.

А колькі такіх знаходак чакае яшчэ сваіх адкрывальнікаў у беларускіх гарадах і сёлах?

Значыць, варта шукаць! Трэба.

Адам МАЛЬДЗІС

ТРЭБА ШУКАЦЬ!

НЕКАЛЬКІ ПОСТСКРЫПТУМАУ ДА «СЛЯДОУ ПРОДКАУ»

атрыманых ім з Полацка ад настаяцеля царквы ў імя Еўфрасіні Міхайла Кузьменкі, у 1962 годзе крыж Еўфрасіні Полацкай бачыў у ЗША эмігранцкі прафесар-гісторык Уладзімір Уладзіміравіч Скаралецкі. Але бачыў не ў Моргана, а ў Ракфелера, у архівах якога ён тады працаваў. Ва ўсякім разе, трэба скрупулёзна праверыць кожную нітачку, якая можа навесці на дакладны след крыжа. Трэба высветліць таксама абставіны, пры якіх ён быў вывезены за мяжу. Пісьменнік Іван Чыгрынаў расказвае, што ён асабіста гутарыў з людзьмі, якія бачылі крыж у акупіраваным Мінску ў 1943 годзе.

І яшчэ адзін след вядзе за мяжу. Беларускі мастак Анатоль Мікалаевіч Тычына звярнуў маю ўвагу на тое, што даўно пара высветліць лёс унікальнай калекцыі слухіц паясоў, якая да вайны захоўвалася ў Дзяржаўным музеі БССР. Гэтыя паясы — кожны ў зашклёнай меднай аправе — у 1939 годзе, пасля вызвалення Заходняй Беларусі, былі перавезены ў Мінск з Нясвіжа, з рэзідэнцыі Радзівілаў. У 1941 годзе ўся калекцыя (ужо без медных апраў) была ўпакавана ў скрынку, але эвакуіраваць яе не паспелі. Пасля вайны паясы ў Мінск не вярнуліся. Хутэй за ўсё, сёння яны таксама ўпрыгожваюць калекцыю нейкага замежнага багача, упрыгожваюць, хаця па праве, як набабанае ў час вайны, павінны быць вернуты іх законнаму ўладальніку.

Дарэчы, пра зборы Радзівілаў. Пасля апублікавання артыкула быў мне тэлефонны званок. Таварыш, які чамусьці не захацеў назваць сваё прозвішча, удакладніў, што ў Дзяржаўны мастацкі музей БССР трапілі даўна не ўсе палотны, якія ў свой час былі ў Нясвіжскай карцінай галерэі. Частка з іх лічыцца ў канцы XVIII ст. перавандравала ў далёкі горад Волжск. Незаўвядна праверыць гэтыя звесткі па польскай кнізе Станіслава Мараўскага «Некалькі гадоў маё маладосці ў Вільні». Ва ўспамінах былога філмата, на 276 іх старонцы, сапраўды знайшлася ўпамінанне пра нявіснскую карцінную галерэю. У 1794 годзе значную яе частку, у тым ліку партрэты з «фізіяноміямі» колішніх жы-

руках? Скажам, у руках дзяржаўных музеяў, якія павінны займацца гэтай справай, хоць, будзем глядзець праўдзе ў вочы, займаюцца далёка не заўсёды.

Таму калекцыя, сабраная сентамам Звезда помнікаў, вылікае дваццаты пачуцці. З аднаго боку — радасць, што да нашага часу дайшлі такія шэдэўры, створаныя рукамі продкаў, што ёсць такія энтузіязты, якія рупяцца, каб захаваць гэтыя скарбы для будучага музея нацыянальнага мастацтва. З другога боку — трывогу з поваду таго, што, выходзіць, практычна збіральніцтвам у нашай рэспубліцы па сваёй ініцыятыве можа заняцца кожная зацікаўленая арганізацыя і ўстанова. Кожны аматар. Выходзіць, што збіральніцтва ў Беларусі ўсё яшчэ не пастаўлена ў строга акрэсленыя рамкі. А гэта можа прывесці і прыводзіць да злоўжыванняў.

Прывяду толькі два прыклады.

...Вартаўніком пры багушэвічэйскім доміку ў Кушлянах працуе Міхал Ляпеха. Звычайны селянін, ён добра ведае і гарача любіць творчасць свайго вялікага земляка. Багушэвічэйскія мясціны, Кушляны і Жупраны, піша М. Ляпеха, «хочацца зрабіць такімі, каб усё было падобна, як пры жыцці паэта. Крывіду сам на сябе, што акрамя алейкі да ўлюбленага месца Багушэвіча, больш у юбілейным годзе нічога не зрабіў». М. Ляпеха слухна прапануе пасадзіць вакол доміка парк і, галоўнае, пакуль не позна, пакуль у Польшчы жывуць унучкі паэта, з іх дапамогай рэканструяваць домік у яго першапачатковым выглядзе. Аўтара пісьма асабіста абурала тое, што не так даўно ў Жупранах з'явіліся невядомыя асобы і, адрэкаментаваўшыся супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея БССР, знялі ў мясцовым касцёле памятную дошку з барэльефам Багушэвіча, устаноўленую яго сябрамі. А дошчы такой — месца там, дзе яна ўстаноўлена!

Атрымаўшы пісьмо ад М. Ляпехі, я звярнуўся ў Дзяржаўны музей БССР.

Я не атрымаў ад дзяржавы ніякай матэрыяльнай узнагароды, — прызнаецца прафесар. — Ужо самую работу над творам Леанарда да Вінчы я лічыў за гонар. Але ўмовы працы былі цяжкія. Я не меў нават рыштваня, і вымушаны быў лазіць на вялікі стол, які далі мне манастырскія наглядальнікі.

Рэстаўруючы ў тры гады карціну, я не асважыў яе фарбай, а толькі аднавіў малюнак там, дзе былі белыя плямы. Рэшту пачысціў і замацаваў».

Прафесар паказаў журналісту сваю лупу, якая павялічвае ў 12 разоў і з якой ён не разлучаўся ў час работ: «Гэта была хірургічная аперацыя над асуджаным на смерць. Я працаваў літаральна са скальпелем».

Метад, які ўжываў тады Пелічолі, прыгодны быў бы і ў нашы дні.

«Я пачысціў карціну спецыяльнай гумкай, карыстаючыся ёю, як звычайнай гумкай для алоўка. Такім чынам можна зняць і напластаванні апошніх гадоў. Потым варта замацаваць карціну спецыяльным лакам, які яна цалкам паглыне. У мяне ёсць такі раствор. Гэта сок індыйскага кактуса, змешаны са спіртамі. Я выпадкова знайшоў яго ў Лондане, і часта выкарыстоўваю гэты спосаб у часе рэстаўрацыі. Лак замацуе росніс. Потым трэба пакрыць твор плексігласам, і тады можна будзе час ад часу выціраць паверхню. Я і яшчэ некалькі чалавек гатовы выканаць гэту работу бясплатна. Але ўлады нешта не вельмі спяшаюцца».

«Пан прафесар, ці няма небяспекі, што ў час новай рэстаўрацыі цэцінкі, якія маюць выгляд струюпаў і якія фактычна складаюць цяпер карціну, асыплюцца?»

«Фарба зараз цвёрдая, як камень, і ўжо не асыпаецца». На думку прафесара, «большую частку «Тайнай вячэры» можна цяпер раскрыць нанова. Няма дзіталаў, як напрыклад, ножкі стала; упрыгожаны ж на сцене, фон не зруйнаваны, а толькі пакрыты напластаваннямі. Такім чынам, наведвальнікі яшчэ змогуць убачыць трэцюю частку твора Леанарда да Вінчы».

Трэба таксама паставіць у манастырскі ўстаноўку для кандыцыянавання паветра, каб утрымліваць вільгаць і тэмпературу на пэўным узроўні. Такім чынам можна бу-

дзе таксама захаваць карціну ад небяспечнага забруджвання.

Дваццаць гадоў ужо даглядае шэдэўр геніяльнага мастак Джавані Галеаці. Ён паказаў карэспандэнту прылады для вымярэння тэмпературы і вільготнасці паветра. Вільготнасць, як правіла, хвістаецца паміж 55 і 60 працэнтамі, а тэмпература — паміж 15 і 20 градусаў Цэльсія. Каб росніс заставаўся сухім, у сумежным памяшканні абагравваюць другі бок сцяны. Пяць стагоддзяў гэта сцяна была такой мокрай, што вада збягала па ёй струменьчыкамі, не раз яна трэскалася, не раз яе шпаклявалі. Цяпер пад каменнай падлогай трапезнай пракладзены ацяпляльныя трубы. Галеаці штодзень аглядае карціну. Можа таму ён і не можа сказаць, ці пагоршыўся яе

стан за гады яго службы. Але наведвальнікі, якія ў апошні раз бачылі «Тайную вячэру» 15 гадоў назад, адзначаюць, што фарба яшчэ больш уздулася, патрэскалася, скрозь — злавесныя прыкметы нястрымнага разбурэння.

«Цяпер глядач можа разглядаць не больш як дзесяць працэнтаў карціны», — з сумам заўважае Пелічолі.

Але хочацца верыць, што нястомная і старанная праца самаадданных энтузіястаў зберажэ для будучых пакаленняў выдатны твор Леанарда да Вінчы, твор, якому прычынілі непапраўную шкоду трагічныя катастрофы і людское нядбайства і няўважлівасць.

Ніна ВАЛОШЫНА.
(«Веснік», № 10, 1970 г.).

РЕДАКЦЫІ ГАЗЕТЫ

«ЛІТАРАТУРА

І МАСТАЦТВА»

ТЭРМІНОВА

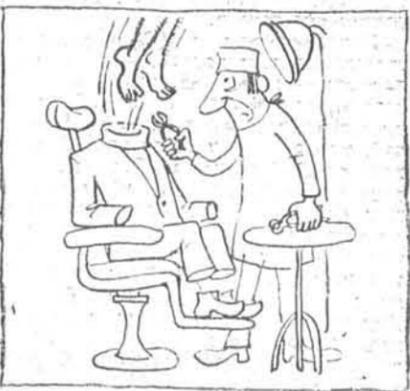
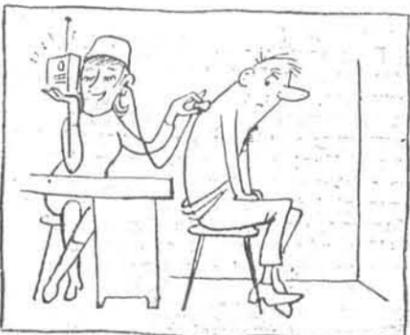
ПАТРАБУЕЦЦА

МАШЫНІСТКА.

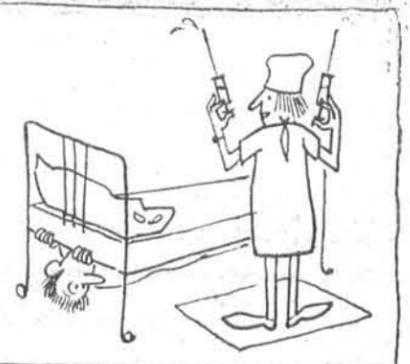

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

Я зараз дакажу, што гэту аперацыю можна рабіць з сапрадынымі вачыма.

Не бойцеся, хворы, гэта супакойваючае...

Віктар БАРОДЗІЧ

ВАДА, ВАДА...

Прамоўца воду піў маленькімі глыточкамі. А ў залу перакульваў агромністымі бочкамі.

МЯЙЛЕ — па-літоўску каханне. Майле — імя дэўчыны, з якой я пазнаёміўся ў маленькім літоўскім гарадку Тракай. Вялізныя блакітныя вочы, хвалі каштанавых валасоў, цудоўная бурштынавая ўсмішка і ўсё гэта ў акаймаванні самай сучаснай міні-спаднічкі! Ну, хіба знойдзецца хлопеч, які адмовіцца мець такога гіда ў падарожжы па старым замку?

— Вось гэта тронная зала. Сюды прыходзіў князь з самага рання. А вось гэта любімы пакой князіні. Ён перабудаваны ў XIV стагоддзі...

І так — з пакоя ў пакой.

Я круціўся па вузкіх лесвіцах. З вышні вехаў азіраў горад і зноў круціўся па тых жа лесвіцах, толькі ўжо ўніз, каб з моста пачаць з новай групай экскурсантаў новы агляд.

— Прабачце, але вы ўжо восьмы раз абыходзіце замак. — Яна з цікавасцю, ці толькі мне тое падалося, паглядзела на мяне.

— А што, нельга? — збянтэжыўся я.

— Можна, вядома, толькі навошта?

— Я моўчкі ўздыхнуў і пайшоў да замкавых варот.

— Чакайце! Калі вас так цікавіць старажытнасць, то я вам штосьці пакажу. — Яна чамусьці ўсміхнулася і дадала. — У мяне цяпер ёсць вольная гадзіна, так што — пойдзем.

— З вамі хоць на край свету. — не стрываў я. — Праз полымя, ваду і медныя трубы.

— Ну, навошта так! — адказала яна. — Проста — зойдзем ва ўнутраны дворык. Там ёсць калодзеж. З ім звязана адно паданне.

— Казка? — удакладняю я.

— Як хочаце. Пра тое, што вада ў гэтым калодзежы муніе, цвёрда пакрыта вадаю, як толькі глянуць у яго глыбіню няверныя муж ці жонка, альбо які-небудзь лавелас, — і яна зноў з усмішкай паглядзела на мяне.

— Жартачні, — кажу. — пэўна вада ў ім ужо сто гадоў цвёрда пакрыта.

— Не ведаю, сама я туды не зазірала, — кажа, — толькі ўсе тракайцы, што ў шлюб уступаюць, да яго прыходзяць.

— Забабоны ўсё гэта, — кажу. — І ці да твару нам верыць ім?

— Вядома, — кажа, — толькі паглядзець усё ж цікава. А вам ужо зусім грэх абмінуць яго. Калі яшчэ да нас завітаеце?

Стары, са свараным зрубам калодзеж выгля-

даў даўно забытым. Нават густай шчотка травы вакол зруба сведчыла, што заглядалі ў яго сама меней з год назад.

— Паглядзіце, — кажа.

Я зірнуў на яе: — Чаму ж я? Калі ўсё, як у старыя часы, дык першае слова — даме.

— Калі ласка, — адказвае. І падбегла да калодзежа.

— Гляньце, вада светлая, як у крыніцы, нібы зностарка.

Я паглядзеў уніз. Пакрытая цёмнай і зялёнай цвёрдаю вада ледзь угадвалася ў паўзмрочнай глыбіні.

А яна засмяялася звонка і шчыра.

Я паціху пайшоў да варот замка.

...Увечары я ад'язджаў. На аўтобусным прыпынку сустраў яе. Яна некага чакала. Заўважыўшы мяне, памахала рукою:

— Да пабачэння!

Калі будзеце ў Тракай, паглядзіце ў калодзеж у дворыку старога замка. Можна, вам пашанцуе больш, чым мне.

МІМАХОДЗЬ

Уладзімір РУДЗІНСКІ

Не абавязкова быць яблыкам, каб стаць яблыкам разладу.

У аддзеле галаўных убораў універмага вывесілі аб'яву: «Тут вы можаце атрымаць па шапцы!»

Прадавец, трацячы пачуццё меры, падчас траціў і пачуццё вагі.

Акрамя натацый, кіраўнік не чытаў нічога.

І ў светлай галаве іншы раз з'яўляліся чорныя думкі.

Яму давалі на чай, а ён браў на гарэлку.

Калі ў загадчыка крамы спыталіся, чаму на некаторых таварах няма ярлыкоў з цэнамі, ён адказаў: «Дык жа ім цэны няма!»

Іншы раз кульгаюць і на галаву.

Ён усё жыццё вучыўся і ўсё жыццё — на ўласных памылках.

Быў выключна ахайны — заўсёды ўмываў рукі.

Кожная спіца калясніцы таму і круціцца, каб не быць апошняй.

«Я любюга магу крануць да слёз», — хваліўся кулак.

А. АЛЯКСЕЙЧЫК

ЖАРТАЎЛІВЫЯ ДЫЯЛОГІ

На курорце чалавек зяртаецца да масіровага жыхара:

— Кажуць, тут цудоўнае месца для рэўматыкаў?

— Але, мой рэўматызм павойсся менавіта тут.

— Выбачайце, але вы вельмі падобны да майі сястры.

— Ды ты што! Я ж і ёсць твая сястра!

— Ну, як твая Валя?

— Ты ведаеш, столькі часу прайшло, што яна ўжо завецца Зінай.

ТАКСЯК, НАЎСКАСЯК...

ЛЕУ З РАГАМІ

«Ад брытанскага льва засталіся толькі ногі ды рожкі...» (З выступлення лектара).

КАГО НА АДКОРМ!

«У сувязі з такой неабходнасцю свінарку К. з матачнага пагалоўя зняць і паставіць на адкорм...» (З загада дырэктара саўгаса).

РАСКІДВАЦЬ МУЖЧЫН

«Угнаенні на поле дастаўляюць мужчыны, дзе жанчыны адразу ж іх раскідваюць віламі...» (З выступлення калгаснага брыгадзіра).

ЦЕМРА ПЕРАШКОДЗІЛА

«Яна не магла бліснуць сваёй прыгажосцю, бо на вуліцы было цёмна...» (З п'янага ў рэдакцыю). Сабраў Б. МАНЦЭВІЧ.

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

— Франц, ты калі нарадзіўся? — Я не радзіўся, у мяне маць ха.

— Чаго яны рагочуць? — Ды, пэўна, наш дырэктар зноў чытае кнігу спаргаў сваім сябрам.

З Ганса Нойбаўэра нехта неразумна пашартаваў — узняў ды і змясціў аб ім у газете некролаг. Прачытаўшы паведамленне аб сваёй смерці, Ганс схапіў трубку і пазваніў свайму сябру:

— Ало, Генрых? Ты чытаў пра мяне некролаг у газете?

— Так, — спуджана адказаў сябар. — А ты, даруй, адкуль звоніш?

— Малады чалавек, колькі вам год?

— Васемнаццаць. А што?

— Пара б ужо цвёрда стаць на нагах.

— Тата, чаму ты прыняў са стала талерку з курыцай, калі ў тэлевізары паказвалі таго дзядзьку ў акулярах? — спытаўся маленькі сын у бацькі, загадчыка птушкафермы.

— Цес... Цішэй ты! Гэта ж той самы рэвізор, які нядаўна прыязджаў на нашу ферму.

Мірнае суіснаванне ў сям'і: перш, чым паехаць на рыбалку, цэлы тыдзень вадэў жонку ў ідно.

Пасля выступлення дырэктара ікнуў рэпліку:

— Я таксама гэтак лічыў.

І стаў яго намеснікам.

— У мяне ідэальная сакратарка. Па-першае, яна нічога не разумее, што піша. Па-другое, забывае ўсё, што напісала.

— Вы б не маглі зрабіць даклад без вады?

— Калі ласка! Прыміце графі.

Пераіслаў М. Навіцкі.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 10.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-01, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-01, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-02, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-03, аддзела культуры — 33-21-33, выдавецтва — 32-22-10, бухгалтэры — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАНОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКА, Р. Р. ШЫРМА.